

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Філологічний факультет
Кафедра польської філології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної (магістерської) роботи
магістра
на тему “Функціонування воєнно-політичних евфемізмів у сучасному
польському й українському медіадискурсі”

Виконала: студентка II курсу
групи ФЛКм-21с
спеціальності 035.033
слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша - польська
Бук Христина Андріївна

Науковий керівник
доц. Лозинська Оксана Григорівна

Рецензент
доц. Стефанишин Юлія Миронівна

Я, Бук Христина Андріївна, підтверджую, що магістерську роботу на тему “Функціонування воєнно-політичних евфемізмів у сучасному польському й українському медіадискурсі” виконала самостійно, вказавши всю використану літературу в *Списку використаної літератури*. У тексті роботи немає фрагментів праць інших авторів без оформлених покликань.

(дата)

(власноручний підпис автора роботи)

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ.....

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

1.1 Зіставна лексикологія як лінгвістична дисципліна	12
1.2 Розуміння терміна “евфемізм”	15
1.3 Способи творення евфемізмів	18
2.1 Причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів.....	25
2.2 Функції воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та українськомовних ЗМІ.....	27
3. Структурні особливості воєнно-політичних евфемізмів.....	29
Висновки до першого розділу.....	31

Розділ 2. СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ

2.1 Аналіз механізмів поповнення евфемістичної лексики.....	33
2.1.1 Семантичні механізми поповнення воєнно-політичних евфемізмів.....	33
2.1.2 Лексична заміна як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів....	54
2.1.3 Аббревіація як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів	56
2.1.4 Запозичення іноземних слів як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів.....	57
2.2 Аналіз функцій політичних воєнно-політичних евфемізмів.....	62
2.2.1 Евфемізми як засіб маніпуляції свідомістю.....	62
2.2.2 Вплив евфемізмів на реципієнта	64
2.2.3 Приховування та пом’якшення інформації за допомогою воєнно-політичних евфемізмів	69
2.2.4 Евфемістичні одиниці як засоби пропаганди.....	71
2.3. Аналіз структурних особливостей воєнно-політичних евфемізмів.....	74
2.3.1 Евфемізми, виражені словами	74

2.3.2 Евфемізми, виражені словосполученнями.....	78
2.3.3 Евфемізми, виражені реченнями	80
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТОК 1	95
ДОДАТОК 2	96
ДОДАТОК 3	97
ДОДАТОК 4	98
ДОДАТОК 5	99
РЕЗЮМЕ.....	100

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

UJSP – Uniwersalny słownik języka polskiego pod red. S. Dubisza

WSJP – Wielki słownik języka polskiego pod red. P. Źmigrodzkiego

WP – Wirtualna Polska

EO – евфемістична одиниця

ЗМІ – Засоби масової інформації.

TCH – Телевізійна служба новин

ВСТУП

Актуальність дослідження: Мова є основним засобом комунікації, що постійно прогресує і поповнюється новою лексикою. Найбільш очевидні тенденції розвитку мови, особливо в лексичній галузі, можна спостерігати в засобах масової інформації (далі ЗМІ), оскільки вони слугують одним із найважливіших віддзеркалень мовної та культурної реальності в нашому житті. Політична комунікація відіграє вирішальну роль у суспільстві і тому є невід’ємною частиною політичних подій. Дослідження військово-політичних евфемізмів у сучасних польських та українських ЗМІ є особливо актуальним, оскільки ці мовні засоби формують суспільне сприйняття, впливають на настрої та є інструментом для формування політичних висловлювань. Аналізуючи евфемізми, що використовуються в ЗМІ, ми можемо краще зрозуміти, як за допомогою мови можна пом’якшити, завуалювати або маніпулювати політичними та військовими темами.

Вивченням евфемізмів, які стали об’єктом дослідження мовознавців на матеріалі різних мов та у багатьох аспектах, займається безліч учених, зокрема В. Трушковський¹, Н. Постман², М. Кіш³ досліджують поняття “евфемізму”, В. Балаж⁴, З. Дубинець⁵, Т. Марченко⁶, В. Олексенко⁷, Л. Ставицька⁸, А.Советна та О. Лісун⁹ присвятили свої розвідки застосуванню евфемізмів в українському

¹ Truszkowski W. O eufemizmach we współczesnym języku polskim // Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. – 1986. S.129–140.

² Postman N. Crazy Talk Stupid Talk. – New York, 2000. 356 p.

³ Kis M. Euphemisms and Military Terminology // Hieronymus. – 2014. – №1. – P. 123–137.

⁴ Балаж В. О. Прагмалінгвістичний аспект дослідження евфемізмів і дисфемізмів (на матеріалі українських новинних Телеграм-каналів). // Нова філологія. – 2023. – №89. – С.35-42.

⁵ Дубинець З. О. Теми та сфери евфемізації в сучасній пресі. // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. – С. 159–163.

⁶ Марченко Т. А. Евфемізми в сучасній українській та англійських мовах. // Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія: Філологія, Соціальні комунікації. – 2020. – Т. 31 (70). – № 1. – С. 78–82.

⁷ Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. – С. 328–334.

⁸ Ставицька Л. Українська мова без табу (словник нецензурної лексики та її відповідники: обценізми, евфемізми, сексуалізми). – Київ, 2008.

⁹ Советна А.В., Лісун О.В. Евфемізми в засобах масової інформації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2019. – № 43. – С. 156–158.

медіа, М. Вашневська¹⁰, М. Гамзюк¹¹, Е. Цьольнер¹², Е. Коляда, А. Кондрук¹³, В. Турчин, М. Турчин¹⁴ розглядають воєнно-політичні евфемізми у ЗМІ на прикладі різних мов, В. Великорода¹⁵, В. Гавриленко, І. Стасюк¹⁶, О. Турчак¹⁷, О. Стасюк¹⁸, Е. Коляда та А. Кондрук¹⁹, Р. Вишнівський²⁰, Б. Воррен²¹, О. Януш²², М. Постатнік та А. Свирид²³ аналізують способи творення та функції евфемізмів у ЗМІ, В. Тхір²⁴, В. Андріяш і Н. Євтушенко²⁵, О. Гончарова²⁶, Х. Пайонкевич²⁷, Р.Ключник²⁸, М. Булах²⁹, А. Акайомова³⁰, В. Бушкова та А. Мельниченко³¹ звертають увагу на евфемізми як засіб політичної маніпуляції, Ю. Швечкова

¹⁰ Waśniewska M. 'Misja pokojowa' czy 'krwawa jatka': eufemizmy i dysfemizmy w dyskursie medialnym na przykładzie relacji z wojny w Syrii w polskiej prasie. *Tekst i Dyskurs*. 2017. Nr 10. S. 83–99.

¹¹ Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–28.

¹² Zöllner N. *Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen*. Frankfurt am Main: Lang. – 1997. – S.444

¹³ Коляда Е. Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. // *Актуальні питання іноземної філології*. – 2015. – № 2. – С. 97–101.

¹⁴ Турчин В. В., Турчин М. М. Німецький політичний дискурс та явище евфемії // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. – 2011. – Вип. 20. – С. 189-197

¹⁵ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // *Сучасні тенденції розвитку мов*. – 2009. – № 4. – С. 212–216.

¹⁶ Гавриленко В. М., Стасюк І. В. Специфіка виникнення політкоректних евфемізмів в англомовному середовищі // *Молодий вчений*. – 2019. – № 5. – С. 110–115.

¹⁷ Турчак О. М. Активізація процесів розвитку оказіональної лексики в мові преси 90-х років ХХ століття // *Вісник Дніпропетровського університету*. – 2003. – Вип. 9. – С. 309–315.

¹⁸ Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції. – Київ, 2012. – С. 19.

¹⁹ Коляда Е. Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*. – 2015. – № 2. – С. 97–101.

²⁰ Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови) // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. – 2014. – №13. С. 95–98

²¹ Warren B. What euphemisms tell us about the interpretation of words // *Studia Linguistica*, 1992. – P. 128–172.

²² Януш О. Евфемізми та інші види семантичних зрушень у суспільно-політичній лексиці і фразеології. // *Вісник Житомирського державного університету*. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 143–147.

²³ Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). *Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету*. – 2015. – Ч. 2. – С. 14–15.

²⁴ Тхір В. Б. Особливості утворення політичних евфемізмів (на прикладі ідеологічних евфемізмів). // *Гуманітарний вісник*. Сер. «Іноземна філологія». – 2004. – Ч. 8. – С. 313–315.

²⁵ Андріяш В., Євтушенко Н. Евфемізми у публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки. // *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Політичні науки та публічне управління. – 2022. – Вип. 2 (62). – С. 7–1.

²⁶ Гончарова О. Політичне красномовство у світлі сучасної теоретичної рефлексії. // *Культура і сучасність* : альманах. – 2009. – № 2. – С. 66–71.

²⁷ Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції. // *Одеський лінгвістичний вісник*. – 2014. – Вип. 4. С. 206-209.

²⁸ Ключник Р. Дискурс протесту та політична коректність: до питання про евфемізми в політичній комунікації. // *Регіональні студії*. – 2018. – № 13. – С. 30–35.11.

²⁹ Булах М. Б. Евфемізми в медіатексті: функціональний аспект. // *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. – 2016. – Вип. 33. – С. 97-110.

³⁰ Акайомова А. Використання мовної комунікації в політичному дискурсі. – 2011. – Вип. 22. — С. 85-95.

³¹ Бушкова В. В., Мельниченко А. В. Ідеологічні евфемізми – етимологія та способи номінації реалій політичного змісту // http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/2_98684.doc.htm

вивчає особливості перекладу політичних евфемізмів³². Однак, незважаючи на інтенсивні дослідження евфемістичних одиниць (далі ЕО) праця в цьому напрямку залишається актуальною. Ще недостатньо опрацьованими є воєнно-політичні евфемізми, зокрема їхній структурно-семантичний та функційний аналіз, а також механізми поповнення евфемістичної лексики в сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ. Крім того, у зв'язку з війною в Україні, такі евфемізми стають особливо важливими, оскільки вони можуть впливати на сприйняття інформації громадськістю.

Отже, **мета** пропонованої роботи полягає у з'ясуванні способів творення та здійсненні функційно-структурного аналізу воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

- детальніше дізнатися про зіставну лексикологію як лінгвістичну дисципліну;
- з'ясувати зміст терміна “евфемізм” та “воєнно-політичний евфемізм”;
- визначити основні способи творення евфемізмів;
- розглянути причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів;
- встановити функції воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ;
- виявити про структурні особливості воєнно-політичних евфемізмів;
- виокремити евфемізми, утворені внаслідок семантичних процесів;
- дослідити, які процеси впливають на формування евфемізмів;
- проаналізувати процес запозичення іншомовних слів як спосіб творення евфемізмів;
- дослідити функції воєнно-політичних евфемізмів;
- описати словотворчі процеси, які використовуються для творення евфемізмів;
- визначити евфемізми, виражені словами;

³² Швечкова Ю. О. The peculiarities of political euphemisms' translation (on the material of david cameron's speeches) // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. – № 1. – С. 257–261.

- виокремити евфемізми словосполучення;
- розглянути евфемізми-речення.

Об’єктом дослідження є військово-політичні евфемізми у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ на прикладі текстів новин.

Предметом дослідження є структура, семантика, функції воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ.

Методи дослідження: У магістерській роботі застосовано описовий метод, що полягає в інвентаризації та систематизації польських та українських воєнно-політичних евфемізмів, уживаних у ЗМІ, з метою точного та всебічного опису. Використано також контекстуальний метод, що передбачає аналіз воєнно-політичних евфемізмів у контексті сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ. Метою зіставного методу є виявлення спільних та відмінних ознак у структурі, семантиці та функціях польських та українських воєнно-політичних евфемізмів.

Матеріалом для дослідження стали 200 польських воєнно-політичних евфемізмів, зібраних у період із 10.09.2023 до 05.03.2025 р. на інтернет-порталі “Wirtualna Polska” (WP)³³ та національній компанії радіомовлення “Polskie Radio”³⁴, а також 193 українські воєнно-політичні евфемізми, зібрані у період із 15.01.2025 до 25.05.2025 р. у щоденній інформаційній службі новин “ТСН” та на цілодобовому телеканалі новин “24 Канал”.

Джерельну базу дослідження становлять тексти новин, зібрані на базі сучасних польськомовних ЗМІ – на інтернет-порталі “Wirtualna Polska” (WP)³⁵ (матеріал за період 10.09.2023 – 05.03.2025 р.) та національної компанії радіомовлення “Polskie Radio”³⁶ (за період 06.11.2023 – 03.02.2025 р.), а також україномовних ЗМІ щоденної інформаційної служби новин “Телевізійна служба новин”³⁷ (далі ТСН) (матеріали за період із 15.01.2025 до 20.05.2025) та цілодобового телеканалу новин “24 Канал”³⁸ (матеріал за період із 15.01.2025 до 25.05.2025).

³³ Wirtualna Polska // <https://www.wp.pl>

³⁴ Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl>

³⁵ Wirtualna Polska // <https://www.wp.pl>

³⁶ Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl>

³⁷ ТСН // <https://tsn.ua/>

³⁸ 24 Канал // <https://24tv.ua/>

Саме вони є одними з найважливіших та найпопулярніших польськомовних та україномовних ЗМІ, що висвітлюють політичні події, в тому числі питання, пов'язані з війною та міжнародними конфліктами. WP представляє як офіційні заяви, так і коментарі журналістів, експертів, що дає змогу проаналізувати різні контексти використання евфемізмів. Натомість “Polskie Radio”, як державна установа, поширює інформацію і більш офіційному стилі, що дає можливість простежити, як використовуються евфемізми в залежності від стилю комунікації – від публіцистичного до офіційного. ТСН представляє новини в оперативному режимі, часто використовуючи евфемізми, щоб пом'якшити інформацію та адаптувати її до сприйняття аудиторією. 24 канал, як перший український канал, що транслює новини цілодобово, надає аналіз актуальних політичних подій на постійній основі, що дозволяє зафіксувати кількість використання евфемізмів.

У роботі використано такі лексикографічні джерела: “Словник польської мови” за ред. А. Здановича (Słownik języka polskiego)³⁹; “Словник польської мови” за ред. В. Дорошевського (Słownik języka polskiego)⁴⁰; “Універсальний словник польської мови” С. Дубіша (Uniwersalny słownik języka polskiego)⁴¹, “Словник польської мови” під ред. Б. Дуная (Słownik współczesnego języka polskiego)⁴², “Словник польських евфемізмів” А. Домбровської (Słownik eufemizmów polskich)⁴³, “Великий тлумачний словник польської мови” (Wielki Słownik Języka Polskiego) за ред. П. Жмігородського⁴⁴.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання проаналізованого фактичного матеріалу в навчальному процесі на заняттях з української та польської мов як іноземних, при підготовці курсів з польської стилістики й лексикології, під час укладання електронних чи друкованих словників евфемізмів, у процесі перекладу військових і політичних реалій між українською та польською мовами, а також у журналістській – під час висвітлення воєнних і політичних подій.

³⁹ Zdanowicz A. Słownik języka polskiego. – Wilno, 1861.

⁴⁰ Doroszewski W. Słownik języka polskiego. – Warszawa, 1958.

⁴¹ Uniwersalny słownik języka polskiego / Pod. red. S. Dubisza – Warszawa, 2003.

⁴² Słownik współczesnego języka polskiego / Pod. red. B. Dunaja – Warszawa, 1996.

⁴³ Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczymocno, w sposobie łagodnie. – Kraków, 1998

⁴⁴ Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/20575/inflacja/1868621/w-ekonomii>

Теоретичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів в подальших дослідженнях евфемістичних одиниць, зокрема в зіставному аспекті слов'янських, романських, германських мов. Крім того, робота окреслює взаємозв'язок між мовними одиницями та соціально-політичними подіями, фіксує синхронний зріз мови, що дає змогу в майбутньому простежити зміни, що відбуваються з у лексичній системі.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота загальним обсягом 101 сторінка, з яких – 82 сторінки становить основний текст, складається зі Вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (61 позиції) та списку використаних джерел (19 позицій). На початку подано зміст і перелік умовних скорочень, у якому зазначено прийняті назви словників, що становлять джерельну базу фактичного матеріалу. У першому розділі “Теоретичні засади воєнно-політичних евфемізмів” коротко розглянуто найпроблемніші теоретичні питання, що виникають у ході лексикології, зокрема: питання лексикології як лінгвістичної дисципліни, поняття “воєнно-політичний евфемізм”, причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів, їх структура та функції у сучасних польських та українських ЗМІ. У другому розділі “Структура, семантика, функції воєнно-політичних евфемізмів” проаналізовано причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів, способи поповнення евфемістичної лексики, структуру та функції евфемізмів

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Зіставна лексикологія як лінгвістична дисципліна

Усі слова певної мови утворюють її словниковий склад мови, або лексику. Лексикологія – це розділ мовознавства, що вивчає лексику, її структуру, походження, значення та функціонування в мові. Як окрема лінгвістична дисципліна лексикологія сформувалася та набула значного розвитку дещо пізніше, ніж фонетика та граматики.

Термін “лексикологія” походить з грецької мови: *léksis* “слово, вираз”, *leksikós* “словесний, словниковий”, *leksikón* “словник”, *lógos* “слово, наука”⁴⁵. У Польщі термін “лексикологія” з’явився досить пізно – у другій половині XIX ст., у Віленському словнику (1861), у якому він був пояснений як “наука про словники та їх укладання” (сьогодні це значення належить лексикографії)⁴⁶. Тільки у Варшавському словнику поряд зі значенням “наука про укладання словників, про словники” з’явилося пояснення “наука про вживання слів; словниковознавство”⁴⁷. У словнику В. Дорошевського натрапляємо на визначення: “лексикологія – розділ мовознавства, що досліджує слова з погляду на їхнє значення та вживання”⁴⁸. Проте деякі мовознавці слів (зокрема М. Шимчак, С. Дубіш тощо) як складову предмета лексикології розглядають також походження слів⁴⁹. У деяких словниках (зокрема в USJP) із поняття “евфемізм” впливає, що до об’єкта дослідження цього явища належать не лише окремі слова, а й словосполучення та фразеологізми. Це, своєю чергою, ускладнює визначення основної одиниці, яка є об’єктом дослідження лексикології⁵⁰.

⁴⁵ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.8

⁴⁶ Zdanowicz A. Słownik języka polskiego. – Wilno, 1861.

⁴⁷ Karłowicz J., Kryński A, Niedźwiedzki W. Słownik języka polskiego. – Warszawa, 1900-1927.

⁴⁸ Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego // <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/leksykografia;5446294.html>

⁴⁹ Dunaj B. Słownik współczesnego języka polskiego. – Warszawa, 1996. Dubisz. S. Uniwersalny słownik języka polskiego. – Warszawa, 2003.

⁵⁰ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.9

Однією з галузей лексикології є зіставна лексикологія. Це напрям, що вивчає лексику двох або більше мов у порівняльному контексті. Її головна мета – виявити спільне (ізоморфне та відмінне (аломорфне) в значеннях, формах і функціях лексичних одиниць різних мов⁵¹. Активний розвиток цієї галузі розпочався у другій половині ХХ століття, коли мовознавці звернули увагу на важливість дослідження мовних одиниць у порівняльному аспекті, зокрема для потреб перекладу, викладання мов, лексикографії та міжкультурної комунікації.

Особливе значення в українській зіставній лексикології мають дослідження Д. Квеселевича, який розглядав лексичні відповідники у різних мовах з урахуванням їхньої семантики, культури та історичного контексту. Його підхід став основою для багатьох сучасних студій⁵².

Сьогодні зіставна лексикологія активно розвивається у межах новітніх парадигм – когнітивної, дискурсивної, лінгвокультурної. Особлива увага приділяється фразеології, термінології, номінації об'єктів навколишнього світу, а також впливу культури на лексичні засоби мови. Завдяки цьому, дослідники мають змогу не лише краще зрозуміти специфіку різних мов, а й покращити якість міжмовної комунікації, перекладу, навчання мов та створення словників⁵³.

Не менш важливо розрізняти терміни “словниковий склад мови” (пол. *słownictwo*) та “лексика” (пол. *leksyka* або *leksyk*), хоча іноді їх ототожнюють. Словниковий склад мови (пол. *słownictwo*) мовознавці розуміють як випадковий, невпорядкований набір лексичних одиниць, тоді як лексику (пол. *leksyka* або *leksyk*) – як упорядкований набір лексичних одиниць, що утворюють системну єдність⁵⁴.

Таким чином, у словнику В. Дорошевського визначення лексикології відображає позасистемне (доструктуралістичне) розуміння цієї науки як дисципліни, що досліджує значення та вживання окремих слів, не беручи до

⁵¹ А.Левицький Українська зіставна лексикологія початку ххі століття: перспективні напрями // Вісник Житомирського держ. ун-ту. ім. Івана Франка. – 2006. – № 27. – С. 35–39.

⁵² Д. І. Квеселевич Семемно-синтезовані дієслова як прояв лінгвістичної економії // Нариси з контрастивної лінгвістики. – К.: Наукова думкаю – 1979. – С. 126 – 131.

⁵³ А.Левицький Українська зіставна лексикологія початку ххі століття: перспективні напрями // Вісник Житомирського держ. ун-ту. ім. Івана Франка. – 2006. – № 27. – С. 35–39.

⁵⁴ Dubisz S. Nauka o języku dla polonistów. – Warszawa, S. 327.

Miodunka W. Podstawy leksykologii i leksykografii. – Warszawa, S. 54.

уваги їхні зв'язки з іншими словами в мові⁵⁵. Водночас, М. Гроховський розглядав лексикологію як систему та сформулював своє бачення в підручнику з лексикології та лексикографії так: “Лексикологія – це галузь мовознавства, яка вивчає значення та властивості між лексичними одиницями, що є результатом використання цих мовних елементів у різних ситуаціях”⁵⁶. Предмет лексикології, відтак, охоплює семантичні зв'язки – внутрішньомовні зв'язки між одиницями та парадигматичні зв'язки – відношення між словами, які ми досліджуємо з огляду на можливість їх вживання у різноманітних висловлюваннях різних користувачів мови, а особливо різних соціальних груп⁵⁷.

М. Гроховський враховував не лише системні (структуралістичні) погляди, але й новіші прагматичні та комунікативно-лінгвістичні напрямки дослідження мовної комунікації⁵⁸. Під час виокремлення прагматичних зв'язків як предмета дослідження лексикології слід враховувати, які лексичні одиниці та в яких ситуаціях вживають мовці та реципієнти. У сферу дослідження лексикології, крім семантичних відношень, включають такі явища, як подібність значень (синонімія: *холодний – прохолодний*), протиставлення значень (антонімія: *високий – низький*) та, перевага і підпорядкованість значень (гіпонімія: *дерево – береза*). До об'єкта лексикології належать також несемантичні відношення, які виникають внаслідок існування специфічних відношень між лексичними одиницями та користувачами мови. Несемантичні прагматичні відносини “полягають у віднесенні конкретних висловлювань до певних ситуацій. Результатом відображення прагматичних зв'язків у конкретних висловлюваннях є використання певного слова [...] у конкретних ситуаціях”⁵⁹. За М. Гроховським, прагматично-лексичні опозиції можуть мати такі виміри: **стилістичні**: *pieniądze – forsa*; **соціальні**: *szkoła – buda*, (у студентському діалекті), *kieszek – dolina* (на злодійському жаргоні); **територіальні**: *ziemniaki – grule* (у підгальському

⁵⁵ Doroszewski W. Słownik języka polskiego. – Warszawa, 1958-1969.

⁵⁶ Grochowski M. Zarys leksykologii i leksykografii. – Toruń, 1982. S. 19-20.

⁵⁷ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.11.

⁵⁸ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.11-12.

⁵⁹ Grochowski M. Zarys leksykologii i leksykografii. – Toruń, 1982. S. 16-17.

діалекті); **хронологічний**: *zeszyt – kajet*; **ідіолектний** (звичка мовця вживати певну – наприклад, одну з двох – одиниць): *niewątpliwie – bez wątpienia*⁶⁰.

Отже, лексикологія – це розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови, значення та вживання слів. Деякі мовознавці вважають, що вона також охоплює походження слів. Сучасне трактування лексикології виходить за межі дослідження окремих слів і передбачає аналіз лексичних систем у широкому контексті мовної комунікації. Особливої уваги заслуговує зіставна лексикологія – галузь, яка порівнює лексику різних мов з метою виявлення спільного та відмінного. Такий підхід дозволяє не лише описати мовні одиниці як елементи систем, але й розкрити їхню функціональну специфіку в різних мовах і культурах. Розуміння терміна “лексикологія” може бути позасистемним (достуралістичним), тобто – як наука, що досліджує значення та вживання окремих слів, не беручи до уваги їхні зв’язки з іншими словами, або ж системним (структуралістичним) – аналізується, в яких ситуаціях спілкування та які конкретні лексичні одиниці потрібно вживати. У нашому дослідженні ми притримуємося структуралістичного підходу, оскільки вважаємо, що всі слова тісно пов’язані між собою, а взаємодія лексичних одиниць відбувається за певними граматичними та семантичними правилами.

1.2 Розуміння терміна “евфемізм”

Як відомо, лексикологію як розділ мовознавства можна поділити на такі підрозділи: власне лексикологія вивчає природу слів, їх вживання та сукупність; лексична семантика (охоплює теж семасіологію та ономасіологію) – значення й структуру; лінгвістична географія аналізує відмінності між мовними одиницями, зумовлені територіальними особливостями; неологія вивчає неологізми та способи їх творення; ономастика – власні назви; лінгвостатистика – частотність вживання мовних одиниць; лексикографія – укладання словників тощо.

⁶⁰ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.11.

Для нашого дослідження особливо важлива лексична семантика, оскільки вона вивчає значення слів та їхні зміни в різних контекстах. Саме з цієї причини ми детальніше розглянемо об'єкт нашого дослідження поняття “евфемізм”. Слово “евфемізм” походить від грецького слова – “*euphemismos*” (*eu* “добре” і *phemi* “говорю”), що означає “добре мовлення”. Греки використовували його для того, щоб пом'якшити непристойні та грубі висловлювання⁶¹.

У Словнику лінгвістичної термінології наведено таке визначення евфемізму: “це емоційно-нейтральне слово або словосполучення, яке використовується як заміник іншого, забороненого вислову”⁶². Схожої думки притримується у своїх працях мовознавиця Л. Чік, яка стверджує, що евфемізми приховують справжнє походження явища, щоб створити позитивну чи нейтральну конотацію, тому евфемізми відволікають увагу реципієнта від забороненого поняття, приховують справжню сутність явища⁶³. До такого висновку науковиця дійшла у статті “Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ”, в якій вона порушила проблему маніпулювання суспільною думкою сучасними мас-медіа, визначила мовленнєвий вплив як можливість маніпулювання та дослідила особливості, прийоми і засоби мовного впливу на аудиторію на прикладі медіа-текстів з українських та російських ЗМІ⁶⁴.

А. Галайчук, детально розглянувши англійські евфемізми у спеціалізованій військовій мові та військові евфемізми в публічному дискурсі, й хорватський учений М. Кіш, який на матеріалі творів іспанської літератури та їхніх українських перекладів проаналізував різновиди лексем, які найчастіше евфемізуються в іспанській мові та під час перекладу з іспанської на українську, дійшли до спільного розуміння поняття “евфемізм”⁶⁵. Вони пропонують таке визначення “евфемізми – це непряма номінація об'єктів та явищ, для позначення

⁶¹ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

⁶² Truszkowski W. O eufemizmach we współczesnym języku polskim // Rocznik Naukowo-Dydaktyczny / Pod red. W. Truszkowskiego. – Wrocław, 1986. – S. 129–140.

⁶³ Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. – 2015. – № 5. – С. 121–123.

⁶⁴ Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. – 2015. – № 5. – С. 121.

⁶⁵ Kis M. Euphemisms and Military Terminology. Hieronymus, 2014. №1. P. 123–137.

яких існує певна пряма номінація, однак з якихось причин її використання є небажаним, непристойним або забороненим у певному суспільстві”⁶⁶.

А. Моклиця та К. Лотоцька, які досліджуючи на прикладі польської мови типи метафор та класифікуючи англійські евфемізми за сферою вживання, вважають, що “евфемізм – це м'яка заміна різкого або грубого виразу, яка описує якесь неприємне або образливе поняття в непрямій, ввічливій або умовній формі”⁶⁷. На думку Н. Постмана, щоб приховати сувору реальність, можна використовувати евфемізми як замітники⁶⁸.

Яскравими прикладами евфемізмів можуть бути такі мовні одиниці: “супутні втрати” (жертви серед мирного населення під час військових операцій); “сліпий” (позбавлений зору, здатності бачити; незрячий); “зрадити” (піти наліво, порушувати подружню вірність)⁶⁹. До інших прикладів евфемізмів належать вислови з англійської мови: “*to be no more*” (більше не існувати), “*to be gone*” (відійти в інший світ), “*to breathe one's last*” (зробити останній подих), “*to pass away*” (померти, бути мертвим), “*to be gathered to one's fathers*” (вирядитися до праотців), “*to join the majority*” (приєднатися до більшості; померти), “*to go the way of all flesh*” (пройти шлях всієї землі; померти) французьке слово “*exicuter*” – *страчувати*, яке буквально означає “*виконати*”, польське словосполучення “*rotoc domowa*” замість “*służąca*” – хатня робітниця⁷⁰.

Термін “**воєнно-політичний евфемізм**” ми розглядаємо як словозамітник, який використовується для опису військових або політичних подій чи явищ не замість грубого або лайливого вислову, а замість незручного чи небажаного слова чи словосполучення з метою зниження негативного відтінку або враження⁷¹.

Отже, серед лінгвістів існують різні погляди щодо розуміння терміна “евфемізм”. Проте, підсумовуючи вище згадані визначення можна зробити

⁶⁶ Галайчук А.Ю. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі. – Київ, 2013. – С. 9.

⁶⁷ Lototska K. English stylistics. – Lviv, 2008. P. 253.

Моклиця А. В. Лексикологія сучасної польської мови. – Луцьк, 2018. – С.20.

⁶⁸ Postman N. Crazy Talk Stupid Talk. New York: Delacorte Press, 2000. 356 p.

⁶⁹ Галайчук А.Ю. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі. Київ, 2013. 9 с.

⁷⁰ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

⁷¹ Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–28.

висновок про те, що через вплив різноманітних факторів мовознавці досліджують різні аспекти поняття “евфемізму”, що відображає його широкий спектр використання. У свою чергу ми поділяємо погляди М. Гамзюк щодо розуміння поняття “евфемізм”: тобто, евфемізм – це заміна будь-якого небажаного слова, словосполучення чи речення в ситуації за допомогою іншої нейтральної чи позитивної мовної одиниці, щоб уникнути конфліктів у спілкуванні або приховати неприємні реальні явища⁷².

1.3 Способи творення евфемізмів

Питанням творення евфемізмів цікавилось багато дослідників (Б. Уоррен, Т. Антонченко, І. Гонта та ін.), але повної єдиної класифікації досі немає⁷³. Слід враховувати процеси, які впливають на формування евфемізмів, зокрема семантичні, фонетичні та словотворчі процеси, а також запозичення з однієї мови в іншу.

До основних *семантичних процесів*, внаслідок яких утворюються евфемізми, В. Великорода відносить такі: генералізація, фразеологізація, метафоризація та метонімізація. Менш поширеними семантичними способами вважає персоніфікацію, перифразу, мейозис, літоту, гіперболу та елевацію⁷⁴.

Генералізація – спосіб творення, що проявляється у використанні загальних термінів для представлення чогось конкретного⁷⁵. Прикладом можуть бути нейтральні слова *situation* або *job*, які використовуються для позначення конкретного поняття “війна”. У такий спосіб слова *situation* або *job* вказуватимуть на завдання, обов'язки або професії тощо, пов'язані з військовою діяльністю.

⁷² Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–28.

⁷³ Гонта І. А. Структурні й семантичні особливості композит-метафор в американському сленгу: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец: 10.02.04 / Київський нац. ун-т. – Київ, 2000. – 20 с.

⁷⁴ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 212–216.

⁷⁵ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

Фразеологізація – це переосмислення значення вільних словосполучень, що призвело до творення фразеологічних евфемізмів, які ґрунтуються на перейменуванні негативного об’єкта в реальності та виражають намір пояснити своє ставлення до цього предмета реципієнту⁷⁶. Прикладом можуть слугувати такі евфемізми: *to cross the River Jordan* (перейти річку Йордан), що означає померти, перехід від земного життя до небесного; *specjalna wojenna operacja* (спеціальна військова операція) використовується як заміна прямого згадування слова “війна”. Отож евфемізми *to cross the River Jordan* і *specjalna wojenna operacja* вживаються для маскуванню або зменшення негативного значення певного явища чи об’єкта.

Метафоризація – виникнення евфемізмів шляхом метафоричного переносу, що ґрунтується у схожості певних рис (функції, кольору, форми або властивості). Метафори можуть утворюватися зі слів, що використовуються в різних сферах, але при порівнянні мають принаймні одну спільну семантичну ознаку. У метафоричних евфемізмах перенесення значення відбувається з об’єкта або явища, які зазвичай вважаються неприйнятними, на предмет чи поняття з менш негативним значенням⁷⁷. Прикладом метафоричних евфемізмів можуть слугувати такі слова: *high* (високий), *hot* (гарячий), *full* (повний) – метафоризації їх можна порівняти з різними стадіями алкогольного сп’яніння; *der dollar wurde schwach* (долар буде слабшати) або у прямому значенні „долар впав” – вказує на зменшення вартості долара відносно інших валют або товарів; *zielone ludziki* (зелені чоловічки) – метафоричне вживання слова “zielone” вказує на військових, озброєних у спеціальні зелені камуфляжні костюми.

Межа між фразеологізацією та метафоризацією тонка. Вона полягає у тому, що метафоризація – це одноразовий переніс значення на основі подібності. Фразеологізація – закріплений у мові вислів, що функціонує, як цілісна одиниця з власним переносним значенням, яке використовують як м’якший, непрямий спосіб висловлювання.

⁷⁶ Noble V. *Speak Softly. Euphemisms and Such.* – Sheffield, 1982. – 103p.

⁷⁷ Schröder H. *Tabus und interkulturelle Kommunikation* // A. Wierlacher & A. Bogner: *Handbuch Interkulturelle Germanistik.* – Stuttgart, 2003. – S. 312-314.

Метонімізація – спосіб творення евфемізмів, що ґрунтується на взаємодії лексичних і контекстуальних значень, коли проводяться асоціації між поняттями або словами, це перенесення за суміжністю⁷⁸. Наприклад, англійське слово *chest* („грудна клітка“) може бути використане як евфемізм для позначення жіночих грудей, які є частинкою тіла. Спосіб вживання метонімізації у цьому випадку ґрунтується на асоціаціях, які люди мають щодо цієї частини тіла; *afterpart* (задня частина) – уникнення небажаного, прямого вживання задньої частини тіла “сідниці”.

Персоніфікація – полягає “у наданні предметам, явищам природи або поняттям властивостей людини, тварини”⁷⁹, напр.: “*Zwei der insgesamt 242 begleitigten Blauhelme wurden den Angaben zufolge verletzt...*” – “За повідомленнями, двоє з 242 супроводжуючих “блакитних шоломів” були поранені...”⁸⁰. У цьому прикладі, фраза “242 супроводжуючі “блакитні шоломи” використана для опису військовослужбовців, які носять спеціальні блакитні шоломи з метою миротворчих місій. Термін “блакитні шоломи” – евфемізм, утворений за допомогою персоніфікації, оскільки шоломи – неживий предмет, якому надано властивості військових.

Перифраз – полягає у творенні евфемізмів шляхом пояснення їхнього значення, що робить вислів експресивним, виразним і точним засобом спілкування в публіцистичному тексті, напр.: “*Según Francisco Mesonero, director general de la Fundación Adecco, siete de cada 10 directores de Recursos Humanos no contemplan personas con discapacidad en los procesos de selección*” (“За словами Франсиско Месонеро, генерального директора Фонду “Адекко”, сім із 10 директорів з кадрових питань не розглядають людей з обмеженими можливостями в процесі виборів”.)⁸¹. У цьому реченні автор описово пояснює словосполучення *personas con discapacidad*, що означає “люди з обмеженими

⁷⁸ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

⁷⁹ Білодід І. К. Словник української мови в 11 томах. – Київ, 1970.

⁸⁰ Турчин В. В., Турчин М. М. Німецький політичний дискурс та явище евфемії // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2011. – Вип. 20. – С. 189-197.

⁸¹ El País // https://elpais.com/internacional/2014/08/25/actualidad/1408983145_230027.html

можливостями”, замінюючи образливий термін “інвалід”, і роблячи текст більш доступним для аудиторії.

Мейозис – це навмисне зменшення або усунення інтенсивності вираження ознаки чи дії⁸². Іспанське слово *bebido* (напідпитку) часто вживають замість *borracho* (п'яний), яке відображає зменшення ступеня інтенсивності стану алкогольного сп'яніння для уникнення негативних вражень, а також для збереження атмосфери ввічливості.

Літота – це різновид іронічного применшення, яке використовують мовці під час спілкування, у ситуаціях зумовлених соціальними та психологічними причинами⁸³. Прикладом літоти є евфемізми, що применшують негативні властивості чи оцінки особи: *not very bright* (не дуже розумний) – замість прямого висловлювання про розумову обмеженість мовець використовує м'якше словосполучення “не дуже розумний”, підкреслює певний недолік у більш нейтральній або позитивній формі; *reasonably priced* (за доступною ціною) – евфемізм використано для зменшення негативного враження від того, що товар переоцінений. Замість прямого висловлювання переоцінений, що може образити співрозмовника, вжито вислів, який зберігає позитивне сприйняття, хоча насправді мовець говорить про підвищену ціну.

Гіпербола як засіб творення евфемізмів – це очевидне перебільшення певного явища або властивості, напр.: *korekta* (коригування) – замінює пряме висловлювання про *значне зростання цін*, щоб уникнути та нейтралізувати негативне враження та зменшити стурбованість населення; *medium* (середній) – замість прямого висловлювання про те, що щось маленьке, мовець використовує більш нейтральне слово *medium*, яке пом'якшує оцінку⁸⁴.

Елевація – це спосіб творення евфемізмів, що полягає у підвищенні значення слова та його соціального або професійного статусу: *góral* (горець, гірський житель) – замість слова “єврей” використовується – *góral* для уникнення

⁸² Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 212–216.

⁸³ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 213.

⁸⁴ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 214.

стереотипів, пов'язаних з певними групами або етнічними спільнотами; *bereavement counselor* (консультант з питань тяжкої втрати) – замінює словосполучення *похоронний агент*, сприймається як більш професійне та нейтральне, оскільки має менш негативні асоціації⁸⁵.

Словотворчі процеси є ефективним способом збагачення словникового запасу польської, української та інших мов. Проте у порівнянні з семантичними способами, лише невеликий відсоток евфемізмів утворено за допомогою словотворчих процесів. Зокрема, В. Великорода виокремлює такі процеси словотворення, які використовуються для створення евфемізмів: словоскладання, аббревіація, ономапія, зрощення⁸⁶.

Словоскладання – це процес, під час якого два або більше слова або коренів об'єднуються для утворення нового слова з розширеним значенням, яке відрізняється від значень первинних компонентів⁸⁷. Прикладом можуть бути слова з англійської мови *skin-head* (*skin* (шкіра) + *head* (голова) = наркоман); *pill-head* (*pill* (таблетка) + *head* (голова) = людина, залежна від наркотичних речовин) тощо.

Аббревіація – це процес скорочення слів, що призводить до творення аббревіатур – скорочених форм складних слів⁸⁸. Прикладом цього процесу можуть бути такі слова: *MAD* (*mutually assured destruction* – з англ. взаємно гарантоване знищення), *N* (*nuclear* – з англ. ядерний), *StdL* (*Stundenlohn* – з нім. заробітна плата за годину), *NFZ* (*Narodowy Fundusz Zdrowia* – з пол. Національний фонд здоров'я)⁸⁹.

Ще одним словотворчим процесом творення евфемізмів є **морфемна заміна**, яка відбувається, коли морфема, що прямо вказує на об'єкт або поняття, замінюється іншою для уникнення використання небажаного вислову: *ustawa*

⁸⁵ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 214.

⁸⁶ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 212–216.

⁸⁷ Турчак О. М. Активізація процесів розвитку оказіональної лексики в мові преси 90-х років ХХ століття // Вісник Дніпропетровського університету. – 2003. – Вип. 9. – С. 309–315.

⁸⁸ Murphy С. The E word // The Atlantic Monthly. – 1996 – №12. – P. 16–18.

⁸⁹ Schröder Н. Tabus und interkulturelle Kommunikation // Wierlacher А., Bogner А. Handbuch Interkulturelle Germanistik. – Stuttgart, 2003. – S. 312-314.

reprivatyzacyjna (замість *ustawa dekomunizacyjna* – з пол. закон про декомунізацію), *czystki etniczne* (замість *przymusowa migracja* – з пол. примусова міграція), *chairperson* (замість *chairman* – з англ. голова)⁹⁰.

Ономатопія використовує звукові ефекти, що асоціюються із зображуваним об'єктом чи явищем, з метою позначення цього об'єкта чи явища: *zamieszki* (протести) – це слово, яке асоціюється з хаосом та безладдям, тому воно може бути використане на позначення протесту, *awantura* (конфлікт) – це слово описує суперечку тощо⁹¹.

Зрощення – це процес злиття двох слів з метою творення нового слова, а також це взаємодія лексичних одиниць, що призводить до появи нового значення: *cremains* (*cremated* + *remains* – з англ. *кремований* + *залишки* = кремація), *beausom* (*beautiful*+*bosom* – з англ. (красивий+груди) = образливе слово на позначення дівчини)⁹².

Фонетичні процеси – це процеси, під час яких відбуваються зміни у звучанні; такі процеси зустрічаються значно рідше. На думку В. Великороди до них належать: фонемна заміна, римований словотвір, графічне припущення та зворотній словотвір⁹³.

Фонемна заміна – це процес, при якому одна, декілька або всі літери на письмі чи звуки вимови прямої номінації замінюються іншими, наприклад, в англійському слові *Gosh* (*Боже*) – дві останні літери *sh* замінено на *d* (*God*)⁹⁴;

Римований словотвір – процес, при якому слова або вирази, які римуються з первинною номінацією, замінюють її з метою пом'якшення або уникнення прямого висловлювання (*ruddy* (рум'яний) – *bloody*). Слово “*ruddy*” означає “рум'яний” або “червоний”, але воно може бути використане як евфемізм для “*bloody*” (кров'яний, який може мати відношення до кривавих подій або

⁹⁰ Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

⁹¹ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 215.

⁹² Aitchison J. Words in the Mind. – 1994. – P.221.

⁹³ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 215.

⁹⁴ Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. – N.Y.: Crown Publishers Inc., 1995. – P. 463.

насилства). У цьому випадку, римований словотвір створюється за допомогою заміни “ruddy” на “bloody”, оскільки ці слова римується⁹⁵.

Графічне пропущення – це заміна літер прямої номінації іншими небуквеними символами. Ілюстрацією цього способу ефемізації може слугувати неприйнятне польське слово *ch...* (*cholera*)⁹⁶.

Зворотній словотвір – це використання слів у зворотному порядку для уникнення прямого висловлення (*mosob (bosom)* – груди)⁹⁷.

Ще одним ефективним процесом творення ефемізмів є **процес запозичення іншомовних слів**. Процес запозичення іншомовних слів, як стверджує В. Великорода, має велике значення в політичній мові, оскільки вона часто використовує складні терміни та поняття, які можуть бути незрозумілими для аудиторії. Запозичення слів може ускладнити сприйняття інформації⁹⁸. Багато слів у польській мові запозичені з латинської (*deficyt (deficere)* – дефіцит, *reforma (reformare)* – реформа, *ustawa (statutum)* – статут, *negocjacje (negotiatio)* – переговори), грецької (*demokracja* – демократія, *ideologia* – ідеологія), французької (*dyplomacyzny* – дипломатичний, *reżim* – режим), англійської (*globalizacja* – глобалізація, *summit* – саміт) та німецької (*reforma* – реформа) мов⁹⁹.

Підсумовуючи, зазначимо, що багато мовознавців досліджували способи творення ефемізмів, проте досі не опрацьовано їхньої єдиної класифікації. Однак при аналізі ефемізмів важливо враховувати такі процеси: семантичний, фонетичний, словотворчий, процес запозичення слів. Серед семантичних процесів мовознавці виокремлюють генералізацію, фразеологізацію, метафоризацію, метонімізацію, персоніфікація, перифраз, мейозис, літоту, гіперболу та елевацію. До фонетичних відносять фонемні заміни, римований

⁹⁵ Великорода В. Б. Механізми поповнення ефемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 215.

⁹⁶ Великорода В. Б. Механізми поповнення ефемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 215.

⁹⁷ Warren B. What euphemisms tell us about the interpretation of words // *Studia Linguistica*, 1992. – P. 128–172.

⁹⁸ Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch es Englischen. – Frankfurt am Main, 1997. – P.444

⁹⁹ А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С.143.

словотвір, графічне пропущення. Серед словотворчих вчені виокремлюють словоскладання, аббревіацію, морфемну зміну, оноματοпію, зрощення, а також запозичення слів з однієї мови до іншої. Саме ці процеси впливають на збільшення кількості евфемізмів. Крім того, ми з'ясували, що використання запозичень з інших мов, особливо англійської, німецької, латинської, грецької та французької, в політичних промовах сприяє створенню евфемізмів, які є нереальнішими та більш прийнятними для аудиторії.

2. Поняття “воєнно-політичний евфемізм”

2.1 Причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів

Про війну, політику та пов'язані з ними явища часто уникають прямого висловлювання, використовуючи численні евфемізми. Це призводить до появи великого різноманіття слів-замінників, які асоціюються з воєнними подіями. Використання евфемізмів у політичному мовленні надзвичайно поширене завдяки їхній здатності пом'якшувати, маскувати або навіть приховувати негативні аспекти реальності¹⁰⁰.

На думку Р. Вишнівського, поява евфемізмів у суспільному мовленні все частіше пов'язана з бажанням приховати неприємну правду. Це зумовлено потребою уникнути негативної реакції аудиторії або осуду, яка може виникнути від прямого висловлення неприємних явищ чи фактів¹⁰¹.

В. Гавриленко та І. Стасюк вважають, що у політичному мовленні евфемізми застосовуються для пом'якшення негативних асоціацій, що можуть виникнути від опису певних фактів¹⁰².

У своїй статті Е. Коляда зазначає, що основними причинами виникнення політичних евфемізмів є: 1) потреба у приховуванні соціальних проблем для уникнення конфліктів (захист влади від критики; уникнення суспільного

¹⁰⁰ Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–20.

¹⁰¹ Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови). – 2014. – №13. – С. 95–98.

¹⁰² Гавриленко В. М., Стасюк І. В. Специфіка виникнення політкоректних евфемізмів в англійськомовному середовищі // Молодий вчений. – 2019. – № 5. – С. 110–115.

невдоволення через використання евфемізмів, що згладжують негативний контекст проблеми); 2) застосування евфемізмів для збереження гідності політичних діячів (уникнення погіршення іміджу або втрати довіри зі сторони громадськості та партійних колег); 3) спроби приховати порушення прав людини або аморальні вчинки, щоб уникнути громадського засудження (дозволяє політикам уникнути публічного засудження та реакції громадськості, приховуючи правдиві події); 4) бажання уникнути образливих висловлювань щодо осіб з нижчим соціальним статусом або іншої расової приналежності; 5) відмова від відповідальності за провину через перерозподіл вини. (перекладання провини за негативні події на інших)¹⁰³.

Однак, потрібно пам'ятати, що евфемізми не завжди є нейтральними, тому творення політичних евфемізмів має і негативні, і позитивні наслідки. До позитивних, на нашу думку, належить те, що вони можуть зробити мову ввічливішою, допомогти уникнути конфліктів і суперечок та зробити мову елегантнішою. До негативних – маніпулювання громадською думкою, приховування неприємних фактів, словозамінники можуть зробити мову неточною, незрозумілою під час комунікації¹⁰⁴.

Отже, зазначимо, що в сучасному світі процес творення політичних евфемізмів стає інтенсивнішим. Вони дозволяють приховувати інформацію, зменшуючи можливі негативні реакції та сприяючи прийняттю нових ідей або поглядів. Ми притримуємося думки, що до основних причин виникнення політичних евфемізмів належать: уникнення образи або конфлікту; збереження образу та публічної репутації, особливо у випадках, коли факти можуть викликати негативну реакцію; приховування істинних негативних наслідків або реальної ситуації, щоб впливати на громадську думку; уникнення звинувачень або відповідальності за певні дії або рішення; а також евфемізми допомагають контролювати та маніпулювати інформацією, яку публічні особи передають громадськості.

¹⁰³ Коляда Е., Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі // Актуальні питання іноземної філології. – 2015. – № 2. – С. 97–101.

¹⁰⁴ Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції // Одеський лінгвістичний вісник. – Вип.4. – 2014. – С. 206–209.

2.2 Функції воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ

У попередньому розділі ми з'ясували основні причини виникнення евфемізмів. Це комунікативний засіб, що має свій ідеологічний підтекст і може суттєво змінювати зміст висловлювання, насамперед програмуючи бажаний результат взаємодії, саме тому слід розглянути функції політичних евфемізмів у ЗМІ.

У своїй праці Дж. Бенжамінс вказує дві головні функції евфемізмів, які виділив С. Люхтенберг: вуалювання та приховування інформації¹⁰⁵. Якщо евфемізм служить для вуалювання чогось, то він спотворює частину реальності, а реципієнт реагує на нього так, як того бажає особа, яка передає інформацію. Основна різниця полягає в тому, що позиція та думка мовця формуються під впливом адресата (особи, яка виголошує промову або доповідь), а отже, евфемізми, що виконують цю функцію, більше спрямовані на його наміри.

Однак на практиці може бути складно розрізнити функції „приховування” та „завуальювання”, оскільки ці терміни є близькі за значенням. Евфемізми слугують для **приховування**, коли існують слова, яких слід уникати, мовні табу, оскільки їх використання може порушувати соціальні норми. Такі евфемізми не уникають образливих понять, а приховують їх¹⁰⁶. Прикладом є польський вислів *banderowskie smoothie* – саморобні запалювальні бомби.

О. Стасюк детальніше розглянула вживання ЕО у політичних промовах парламенту Німеччини та Швеції та виділила наступні функції евфемізмів: 1) демобілізація; 2) маніпуляція; 3) дотримання ввічливості; 4) профілювання¹⁰⁷.

Функція **демобілізації** полягає у тому, щоб заспокоїти і втішити адресата, дистанціювати його від реальності. Іншими словами, евфемізм дозволяє уникнути неприємної правди.

¹⁰⁵ Grillo E. Dialogism and the Empowering Property of Communication. – Amsterdam, 2005. P. 246.

¹⁰⁶ Grillo E. Power without Domination // Dialogism and the Empowering Property of Communication. – Amsterdam, 2005. – P. 93-94.

¹⁰⁷ Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції. – Київ, 2012. – С. 19.

Евфемізми, що виконують **маніпулятивну функцію**, змінюють сприйняття та погляди реципієнта, впливаючи на його свідомість. Політики використовують евфемізми, щоб приховати або нейтралізувати негативні явища, замінюючи їх більш прийнятними або позитивними словами. Це дозволяє їм впливати на сприйняття ситуації та думку аудиторії, змінюючи значення та емоційний тон висловлювання. М. Постатник вказує на кілька факторів, що підтверджують маніпулятивний характер евфемізмів: 1) евфемізми можуть бути ефективним способом маніпуляції, адже багато людей, включаючи пересічних людей, журналістів і дипломатів, не завжди розуміють їхнє значення; 2) евфемізми часто приховують або спотворюють реальність, надаючи їй нейтральне або позитивне значення, яке впливає на те, як люди сприймають інформацію; 3) часто реципієнти не розпізнають евфемізмів у потоці мовлення, тому їх помилково можуть сприймати як звичайні слова, а не маніпулятивні висловлювання¹⁰⁸.

О. Стасюк вважає, евфемізми можуть слугувати засобом **профілювання** з метою приховування незаконних або протиправних дій. На думку лінгвіста, **функція збереження ввічливості** відповідає за збереження іміджу мовця з урахуванням загальноприйнятих соціальних норм у відповідному середовищі¹⁰⁹.

Однак функції евфемізмів не можна обмежувати лише приховуванням неприємних або заборонених явищ чи понять. Суспільна свідомість постійно розвивається, а разом з нею – правила використання мови, зокрема політична коректність. У цьому контексті державні посадовці також використовують евфемізми для досягнення політичної коректності, вирішення суперечливих питань та уникнення непорозумінь і конфліктів¹¹⁰.

Таким чином, вивчення функцій евфемізмів дозволяє оцінити їх різноманітність і значення у висвітленні новин про військові та політичні події. Ми розглянули функції евфемізмів, визначені С. Люхтенбергом і О. Стасюком, і дійшли висновку, що ЕО в політичній мові часто використовуються для

¹⁰⁸ Постатник М. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). – Суми, 2009. – С. 14–15.

¹⁰⁹ Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції. – Київ, 2012. – С. 19.

¹¹⁰ Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції // Одеський лінгвістичний вісник. – Вип.4. – 2014. – С. 206–209.

пропаганди, маніпулювання свідомістю, уникнення неправдивої інформації та впливу на реципієнта. Політичні лідери застосовують евфемізми для досягнення конкретних цілей, а також для пом'якшення або приховування інформації. Водночас їхнє вживання часто пояснюється прагненням дотримуватися політичної коректності.

3. Структурні особливості воєнно-політичних евфемізмів

Евфемізми як лінгвістичне явище відіграють важливу роль у комунікації. Вони дають змогу пом'якшувати зміст повідомлення, уникати табуйованих тем, маніпулювати сприйняттям інформації. Хоча їхні семантичні та стилістичні функції широко описані в лінгвістичній літературі, не менш важливо розуміти структурну різноманітність ЕО, тобто форми, в яких вони функціонують у мові.

Розуміння структурних властивостей евфемізмів має важливе значення для аналізу особливостей їхнього функціонування в публічній і медійній сферах, де вони відіграють ключову роль у формуванні громадської думки та маніпулюванні інформацією. Тому ми зосередимося на основних структурних типах евфемізмів, посилаючись на класифікацію В. Голдера, який розрізняє ЕО, виражені словами, фразами, реченнями¹¹¹.

ЕО, виражена словом - це таке слово, яке використовують замість інших слів, що можуть звучати грубо, неприємно або неввічливо. Тобто, якщо якесь слово вважається занадто різким чи неприйнятним у суспільстві, його замінюють м'якшим, ввічливішим або нейтральним висловом.

В. Холдер їх поділяє на такі типи: ЕО, виражені іменниками – тобто ЕО є іменником і використовується для того, щоб слово з негативним значенням звучало прийнятніше, нейтрально або ввічливо, напр.: *entanglement* – *скрутне становище*; *бавовна* - *вибух у Росії, Білорусі чи на території, яку тимчасово контролюють окупанти*; *maluczsy* – *малі, менш впливові країни*; ЕО, виражені

¹¹¹ Назаренко М. М. Структурно-семантичні особливості евфемізмів та способи їх перекладу з мови оригіналу // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА. – 2018. – Вип. 2(70). – С. 164–166.

прикметниками – тобто евфемістичні одиниці, що є прикметником, напр.: *liberal* – *нетерпимий*; *миротворчий* – *військова операція під виглядом мирної місії*; *niewolny* – *про країни з авторитарними або тоталітарними режимами, де систематично порушуються права людини*; ЕО, виражені дієсловами – тобто слова, що замінюють прямі і часто жорстокі вислови на позначення дій, напр.: *to whitewash* – *залагодити незручну ситуацію*; *мінуснути* – *вбивати*; *задвохсотити* – *поранити, знищити ворога*; *uderzać* – *нападати, атакувати*; ЕО, виражена прислівником – тобто слово, яке описує спосіб, ступінь, час, місце тощо, щоб зробити вислів м'якшим або менш образливим, напр.: *friendly* – *без особливого компромісу*; *sprawnie* – *жорстоко, швидко*; *дружньо* – *нещиро, поверхнево*¹¹².

Л. Довбня та Т. Товкайло також виокремлюють однослівні непоширені та поширені евфемізми¹¹³. Непоширений евфемізм – це ЕО, виражена, одним словом, без інших залежних (*приліт* – *влучання ворожої ракети чи снаряда у щонебудь*; *демілітаризація* – *знищення оборонного потенціалу України та ліквідація армії*; *straty* – *вбиті та поранені*; *расуфікація* – *вбивство мешканців, знищення їхніх будинків і всього майна*). Своєю чергою, поширена ЕО – це поєднання двох або більше слів, одне з яких головне, а інші – залежні (*bombowce strategiczne* – *американські важкі бомбардувальники B-52*; *wsparcie z powietrza* – *евфемізм, який приховує використання авіаударів, бомбардувань і ракетних обстрілів*).

Евфемізми – це не завжди окремі слова. ЕО часто багатослівні, мають форму словосполучень – кількох повнозначних слів, одне з яких є головне, а інші залежні. В. Холдер розрізняє два типи: 1) ЕО, виражені вільними словосполученнями – це поєднання двох і більше слів, але вони не є усталеними висловлюваннями (напр. *operacja lotnicza* – *військові повітряні атаки, бомбардування*; *gradual increase in prices and wages* – *інфляція*; *зуби дракона* –

¹¹² Назаренко М. М. Структурно-семантичні особливості евфемізмів та способи їх перекладу з мови оригіналу // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА. – 2018. – Вип. 2(70). – С. 164–166.

¹¹³ Довбня Л. Е., Товкайло Т. І. Евфемізми воєнного часу в риторичі засобів масової комунікації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2024. – Вип.21(89). – С. 53–57.

бетонні або металеві загородження, призначені для стримування руху ворожої техніки (особливо танків)) та 2) ЕО, виражені фразеологічними зворотами – це поєднання загальноновживаних висловів, які мають спільне особливе, переносне значення (напр. *dać zielone światło* - схвалення, офіційний дозвіл; *send someone to glory* – вбити когось; *przesunąć się w głąb pozycji* - атакувати і таким чином змусити ворожі війська відступити; чорний лебідь – несподіваний, негативний фактор, який вплинув на фінансовий ринок і курс гривні)¹¹⁴.

В. Холдер теж зазначає, що інколи евфемізми – це цілі речення, що пом'якшують або приховують правду. ЕО, виражені реченнями – це речення, які замінюють короткі та прямі вислови, що часто звучать грубо. Такі речення – невиразні, приховують справжній зміст, проте є ввічливими (взяти Київ за три дні – невдача Росії у швидкому захопленні Києва та України / підкреслення невдачі та тривалості війни).

Підсумовуючи, евфемізми як лінгвістичне явище важливі не тільки з огляду на семантику чи стилістику, але й з точки зору їхньої структури. Вони можуть мати форму окремого слова, словосполучення чи навіть речення, що дозволяє їх ефективно використовувати в функції заміни, маскуванню, пом'якшення та маніпулювання. Аналіз структури евфемізмів дозволяє краще зрозуміти, як мова змінює наше сприйняття реальності, особливо в ЗМІ, політиці та публічному просторі. Такий підхід дає змогу не тільки розкрити справжній зміст повідомлень, але й критично осмислити роль мовних засобів у сучасному спілкуванні.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

За результатами досліджень можна підсумувати, що лексикологія як розділ мовознавства вивчає словниковий склад мови, значення, вживання слів та їх походження. Існують два основні підходи до розуміння лексикології: системний

¹¹⁴ Holder R. W. How Not To Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms / R. W. Holder. – Oxford University Press, 2002. –501 p.

та позасистемний. Ми вважаємо, всі слова тісно пов'язані між собою, а взаємодія лексичних одиниць відбувається за певними граматичними та семантичними правилами, тому притримуємося в нашій роботі системного підходу.

Одним із підрозділів лексикології є лексична семантика, яка досліджує значення слів і їхні зміни в різних контекстах, зокрема й поняття “евфемізм”. Евфемізм – це заміна будь-якого небажаного слова на інше, нейтральне або позитивне, щоб приховати неприємні реальні явища або уникнути конфліктів у спілкуванні. Термін “воєнно-політичний евфемізм” ми розуміємо як словозамінник, що використовується для опису військових або політичних подій чи явищ замість грубих або лайливих висловів для того, щоб зменшити негативний відтінок або враження.

Досі не існує єдиної класифікації способів творення евфемізмів. Під час аналізу евфемістичних одиниць важливо враховувати семантичні, фонетичні, словотворчі процеси, а також процес запозичення іншомовних слів. До семантичних процесів мовознавці зараховують генералізацію, фразеологізацію, метафоризацію, метонімізацію, персоніфікацію, перифраз, мейозис, літоту, гіперболу та елевацію; до словотворчих – словоскладання, аббревіацію, морфемну зміну, оноματοпію, зрощення, до фонетичних – фонемні заміни, римований словотвір, графічне пропущення. Крім того, ми з'ясували, що використання запозичень з інших мов, особливо англійської, німецької, латинської, грецької та французької, в політичних промовах сприяє створенню евфемізмів, які є прийнятнішими для аудиторії.

Процес формування політичних евфемізмів набуває все більшого значення. Ці мовні одиниці дозволяють передавати інформацію аудиторії у м'якшій формі, зменшують можливі негативні реакції та сприяють розумінню нових ідей або поглядів. Основні мотиви виникнення політичних евфемізмів включають уникнення образи чи конфлікту, збереження образу та репутації, приховування правдивих негативних наслідків або ситуацій, щоб контролювати, впливати на громадську думку, кількість і якість інформації, уникати звинувачень або

відповідальності, а також маніпулювати інформацією, яку передають громадськості публічні особи.

Розглянувши функції евфемізмів, запропоновані С. Люхтенбергом та О. Стасюком, ми дійшли висновку, що ЕО часто використовуються у політичному мовленні для пропаганди, уникнення неприємної правди, маніпулювання свідомістю та впливу на аудиторію. Політичні лідери вдаються до евфемізмів, щоб приховати інформацію задля своїх цілей та інтересів, а також для пом'якшення або маскуванню певних фактів.

Під час вивчення ЕО не менш важливим є їхня структура. Вони можуть мати форму окремого слова, словосполучення (вільного чи фразеологічного звороту) чи навіть речення, що дозволяє їм ефективно маніпулювати, маскувати, пом'якшувати чи замінювати інформацію.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ ЕВФЕМІЗМІВ

Цей розділ присвячений аналізу способів творення та функцій однієї з найцікавіших груп – воєнно-політичних евфемізмів, тобто слів чи словосполучень, які використовуються для опису військових або політичних подій чи явищ з метою приховати жорстокі або неприємні події, маніпулювати думкою людей.

2.1.1 Семантичні механізми поповнення воєнно-політичних евфемізмів

До найпоширеніших способів поповнення евфемізмів належать *семантичні процеси*, зокрема генералізація, фразеологізація, метафоризація та метонімізація, перифраз, мейозис, літота, гіпербола та елевація.

Найбільше евфемізмів утворено внаслідок **метафоризації** (107 одиниць) – перехід значення слова з одного контексту чи сфери на інші, створюючи нові асоціації та образи. Це можна продемонструвати на такому прикладі: “*W ciągu zaledwie dekady Ukraińcy przeciwko Janukowyczowi – czarnemu charakterowi ukraińskiej walki o wolność - protestowali dwukrotnie. W 2004 r. w czasie Pomarańczowej Rewolucji i w 2013 r. podczas Euromajdanu, gdy z winy Janukowicza doszło do rozlewu krwi.*” (“Лише за десять років українці двічі протестували проти Януковича - лиходія боротьби за свободу України. У 2004 році під час Помаранчевої революції та у 2013 році під час Євромайдану, коли з вини Януковича почалося **кровопролиття**”)¹¹⁵. У цьому реченні використано евфемізм „do rozlewu krwi” для опису загибелі людей, але у менш прямій формі. Це порівняння ґрунтується на таких спільних ознаках: 1) кров має червоний колір, який асоціюється з небезпекою, насильством і смертю; 2) кров є важливою складовою людського тіла, її втрата може спричинити смерть; 3) кров – рідка,

¹¹⁵Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wiktor-janukowycz-marionetkowym-prezydentem-putina-dla-ukraincow-jest-symbolem-zdrady-6743323560753728a>

тому можна уявити, як вона тече. Це словосполучення применшує масштаби трагедії, яку зазнали люди.

Ще одним прикладом цього процесу слугує евфемізм “zielone korytarze”: “*Szef NATO Jens Stoltenberg, pytany w piątek, czy możliwe jest choćby częściowe zamknięcie przestrzeni powietrznej nad Ukrainą, aby utworzyć zielone korytarze , podkreślił, że NATO jasno powiedziało, że na pewno nie wejdzie na Ukrainę - ani na jej ziemię, ani w jej przestrzeń powietrzną.*” (“Глава НАТО Єнс Столтенберг, відповідаючи в п'ятницю на питання, чи можливе навіть часткове закриття повітряного простору над Україною з метою створення **зелених коридорів**, підкреслив, що НАТО чітко дало зрозуміти, що воно, безумовно, не увійде в Україну - ні на її територію, ні в її повітряний простір”)¹¹⁶. ЕО описує гуманітарні коридори, тобто спеціальні шляхи чи зони, які встановлюються для безпечного пересування людей, евакуації або доставки волонтерської допомоги, наприклад в умовах збройного конфлікту чи кризи. Це порівняння має кілька спільних ознак: 1) зелений колір асоціюється з безпекою, надією та життям; 2) гуманітарні коридори дають людям можливість безпечно переміщатися в складних умовах; 3) часто маршрут має форму коридору, що спрощує організацію евакуації та знижує ризик зіткнень з ворожими силами. Таким чином евфемізм “zielone korytarze”, який стосується потенційної військової дії чи заходу (часткове закриття повітряного простору над Україною пом'якшує розуміння інформації.

Якщо ми поглянемо на українські ЕО, то хорошим прикладом метафоризації є “Небесна сотня”: “*20 лютого в Україні відзначають День Героїв **Небесної Сотні**. Українці вшановують пам'ять людей, які загинули під час Революції Гідності у 2013-2014 роках, відстоюючи свободу, демократію та незалежність рідної держави*”¹¹⁷. Цей евфемізм означає групу людей, які загинули під час Революції гідності (2013–2014) в Україні, захищаючи свободу і демократію. Замість того, щоб описувати їх безпосередньо як вбитих під час протестів, у

¹¹⁶Polskie Radio // <https://wiadomosci.wp.pl/zelenski-dziekuje-turcji-mowi-o-terroryzmie-nuklearnym-rosji-6743735886924352a>

¹¹⁷ 24Канал // https://24tv.ua/lifestyle24/den-pamyati-geroyiv-nebesnoyi-sotni-20-lyutogo-istoriya-podiy_n2755078

цьому виразі використана метафора, яка передає честь, самовідданість і вічне життя.

Ще одним прикладом є евфемізм “негативні зустрічні вітри”: *“Попри ці “негативні зустрічні вітри” незламний патріотизм і тактична винахідливість України можуть сповільнити просування Росії”*¹¹⁸. Вислів “негативні зустрічні вітри” вжито як військово-політичний евфемізм для позначення політичних перешкод, криз або саботажу. За допомогою метафори описано політичні труднощі через образ зустрічних вітрів. Замість того, щоб прямо називати конкретні проблеми або відповідальних за них осіб, вони представлені як природна сила, що гальмує прогрес. Таке образне формулювання звучить нейтрально, дозволяє уникнути покарання і робить реальні загрози менш серйозними.

Другим за частотністю семантичним процесом творення воєнно-політичних евфемізмів є **перифраз** (65 одиниць) – це прийом, який використовує заміну одного слова або словосполучення іншим, описовим. До таких прикладів належить речення *“W Moskwie otwarcie mówią o ostatecznym rozwiązaniu kwestii ukraińskiej podobnie, jak naziści mówili o kwestii żydowskiej – powiedział prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski, przemawiając w parlamencie Izraela”*. (“У Москві відкрито говорять про **остаточне вирішення українського питання** так само, як нацисти говорили про єврейське питання, заявив президент України Володимир Зеленський, виступаючи в ізраїльському парламенті”)¹¹⁹. Президент України Володимир Зеленський використовує евфемізм “остаточне вирішення українського питання”, який слугує заміною прямого вислову “вбивство (знищення) цілого народу”. Застосування нейтрального за звучанням слова “вирішення” у цьому контексті виконує евфемістичну функцію – приховує реальну жорстокість знищення і масштаби злочину, водночас створюючи ілюзію нейтральності або прийнятності вислову для адресата. Такий мовний прийом демонструє механізм вербального маскування насильства, характерний для

¹¹⁸ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/politika/nato-zdalo-ukrayinu-putinu-ohliadach-the-telegraph-pro-skandalnyy-samit-aliansu-2858054.html>

¹¹⁹ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wojna-w-ukrainie-zelenski-w-knesecie-nazisci-i-kwestia-zydowska-6749367488727808a>

політичного дискурсу, що прагне пом'якшити сприйняття трагічних чи шокуючих явищ.

Варто теж звернути увагу на евфемізм “starcie sił zbrojnych”, який є досить актуальним, у зв'язку з подіями, які зараз відбуваються в Україні: *“Ostatnie lata i wciąż rozwijający się świat zmienił też definicję wojny. Coraz rzadziej wojna jest definiowana jako **starcie dwóch przeciwstawnych sił zbrojnych** – Dziś na czoło definicji wojny wysuwa się aspekt hybrydowości konfliktu, asymetryczność. Wskazujemy na fakt, że **starcie zbrojne** jest ostatecznym instrumentem – opowiada pułkownik Wrzosek”*. (“Останні роки і світ, що постійно розвивається, також змінили визначення війни. Війна все менше і менше визначається як **зіткнення між двома протилежними збройними силами**. – Сьогодні на перший план у визначенні війни виходить гібридний аспект конфлікту, асиметричність. Ми вказуємо на той факт, що збройне зіткнення є кінцевим інструментом, – каже полковник Вжосек”)¹²⁰. Автор використовує парафраз „starcie dwóch przeciwstawnych sił zbrojnych” (зіткнення двох протилежних збройних сил), щоб уникнути прямого терміна „війна”.

Серед українських евфемізмів як приклад можна навести вислів “зробити крок назад”, що означає “припинити військові операції”, “припинити атаки” або “відступити”: *“Закликаємо усі сторони **зробити крок назад** і негайно **знижити напругу**. Ескалація не на користь будь-кому у регіоні. Стабільність на Близькому Сході має бути пріоритетом”, – о заявив Стармер*¹²¹. Замість того, щоб конкретно сказати про закінчення військових дій, використано узагальнений опис переміщення у просторі. У такий спосіб інформація звучить нейтральніше. Евфемізм дає змогу уникнути перекладання провини або називання агресора, створюючи невизначеність, яка дозволяє будь-якому учасникові конфлікту зберегти позицію без відкритої відповідальності. У наведеному реченні мовець прямо не вимагає припинення наступальних дій. Натомість за допомогою перифразу реалізується той самий комунікативний намір – припинення воєнних

¹²⁰ Polskie Radio // https://www.polskieradio.pl/10/5566/Artykul/2906519,Rosyjska-agresja-na-Ukraine-Nie-mozemy-odwracac-wzroku?utm_source=polskieradio.pl&utm_medium=mozaika&utm_campaign=mozaika

¹²¹ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/izrayil-atakuvav-iran-vse-shcho-vidomo-pro-udary-po-iaderniy-prohrami-2848529.html>

дії, однак у пом'якшеній формі, що є характерною рисою політичного дискурсу, зорієнтованого на уникнення конфронтаційності. Ще однією ЕО є “знизити напругу”. Стармер замість прямого висловлювання “зупинити конфлікт” використовує словосполучення “знизити напругу”, що звучить м'якше, підкреслює прагнення до миру, не засуджуючи жодну сторону відкрито.

Показовим є наступний приклад: “РФ також звинуватила західні країни в маніпуляціях ситуацією з метою “**зведення політичних рахунків**”. “*Водночас передбачуваний союз Росії з Іраном ніколи не поширювався на захист Ісламської Республіки, і Кремль не пропонував жодної військової підтримки, наголошує CNN*”¹²². Тобто іншими словами ЕО “зведення політичних рахунків” замінює такі поняття як “шантаж”, “тиск”, “втручання” або “помста”, непрямою, багатослівною формулою, яка звучить офіційно і нейтрально. Перифраз полягає у використанні описового евфемізму замість точної назви дії. У цьому випадку вислів відвертає нашу увагу від конкретного шантажу, втручання чи помсти, завдяки чому ми зосереджуємося на абстрактному уявленні про “політичні ігри”. Така мовна конструкція дозволяє уникнути вказівки на безпосередніх винуватців і жертв і створює політичну неоднозначність. У нашій цитаті немає прямої згадки про конкретні методи, цілі чи наслідки – ситуація узагальнена як звичайний конфлікт. Це мінімізує серйозність звинувачень і розмиває відповідальність. Такий ефект пом'якшення, узагальнення та нормалізації потенційно ворожих дій є характерним для перифраза в політичному дискурсі.

Третім найпоширенішим семантичним процесом творення евфемізмів є **мейозис** (51 одиниця) – це навмисне зменшення або усунення інтенсивності вираження ознаки чи дії. Яскравим прикладом є евфемізм „straty”. У реченні „*Minister obrony Rosji stwierdził także, że „armia ukraińska w dalszym ciągu ponosi poważne straty w sile roboczej i sprzęcie*” (“Російський міністр оборони також заявив, що “українська армія продовжує зазнавати серйозних **втрат** у живій силі та техніці”)¹²³. Слово „straty” є використане у значенні „поранені, загиблі;

¹²² Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/politika/kreml-vtrachaye-iran-iaak-soiuznyka-ale-konflikt-hraye-na-ruku-putinu-cnn-2852426.html>

¹²³Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/jak-dlugo-potrwa-wojna-rosjanie-podali-date-6945771107011424a>

знищена техніка”, щоб створити нейтральне враження подій і приховати правду про кількість жертв, наслідки подій. Крім того, уряд, використовуючи слово „straty”, намагається зменшити свої злочини та сприяє російській пропаганді.

Ще одним прикладом є евфемізм „czystki etniczne”. *“Czystki etniczne mogą być ukrytym celem tzw. częściowej mobilizacji zarządzanej przez Władimira Putina”* (**“Етнічна чистка може бути прихованою метою так званої часткової мобілізації за наказом Володимира Путіна”**)¹²⁴. У цьому реченні словосполучення „czystki etniczne” вжите, щоб прямо не говорити про „виселення, депортацію населення з певної території”, що звучало би гостро та досить негативно. Таке навмисне зменшення інтенсивності ознак, як відомо, часто використовують для політичної коректності, маніпуляцій чи м’якшого висвітлення дій чи подій.

Як приклад також можна навести речення *“Komentując środową konferencję prezydenta Joe Bidena, podczas której poruszył on temat napięć na linii Rosja-Ukraina spowodowanych koncentracją ponad 100 tys. rosyjskich żołnierzy w pobliżu ukraińskiej granicy, prof. Lewicki ocenił, że prezydent USA dał Rosji “zielone światło” do zajęcia części Ukrainy”* (**“Коментуючи телефонну конференцію президента Джо Байдена в середу, під час якої він порушив питання російсько-української напруги, викликаної концентрацією понад 100 000 російських військових поблизу українського кордону, професор Левицький оцінив, що президент США дав Росії “зелене світло” на підкорення частини України”**.)¹²⁵ Ми бачимо, що автор, використовуючи мейозис „zająć części Ukrainy”, має на думці „окупацію частини України” або „захоплення її територій”. У такий спосіб спікер за допомогою евфемізму применшує негативні наміри російської влади щодо території України. Крім того, у цьому реченні є ще одна ЕО „zielone światło”. Вона ґрунтується на метафорі, яка порівнює сигнал світлофора зелене світло – дає дозвіл на дії, які можуть призвести до агресії Росії проти України.

Серед українських евфемізмів зразком може слугувати мовна одиниця “коригувати”: *“У Путіна є 2 реальні “козири”, які він при правильних підходах*

¹²⁴ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/przerazajacy-plan-putina-to-oznacza-masowe-mordy-ogromnej-czesci-rosjan-6815551585786688a>

¹²⁵ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1222/artykul/2887924.zezwolil-rosji-na-zajecie-czesci-terytorium-ukrainy-prof-lewicki-o-slowach-bidena>

може розіграти й зараз, а також 2 потенційні інструменти, якими він може спробувати **коригувати** американську зовнішню **політику**, як мінімум, щодо Європи, а глобально – відстояти власні геополітичні інтереси, – підсумував Жовтенко.”¹²⁶ Вираз “коригувати політику” використовується як евфемізм замість пряміших виразів “впливати” або “маніпулювати”. Це приклад мейозу як способу творення евфемізмів, оскільки він пом'якшує значення і зменшує очевидну серйозність початкової дії. Вибираючи вислів, який звучить нейтрально або навіть позитивно, втручання у зовнішню політику США постає як звичайне або необхідне регулювання, а не як маніпуляція чи контроль.

Іншим прикладом є ЕО “надокучлива проблема”. Наприклад, у цитаті “Україна намагається стримати російську навалу на Сумщині, паралельно відбиваючи масовані повітряні атаки проти мирних міст. Київ просить посилення протиповітряної оборони, але стикається з глибоким спротивом американської адміністрації, для якої безпека України та загалом всієї Європи перестає бути пріоритетом, і радше перетворюється в “надокучливу проблему”, якої варто здихатися в найкоротші терміни.”¹²⁷ Вислів „надокучлива проблема” використано для позначення війни, загибелі цивільного населення та руйнувань. Замість того, щоб представити війну як трагедію і серйозну загрозу для людського життя, цей евфемізм окреслює її як певну перешкоду, від якої краще якнайшвидше позбутися. Таке формулювання приховує політичну байдужість до людських страждань.

Багато евфемізмів утворені за допомогою **генералізації** (48 одиниць) – це спосіб творення, що проявляється у використанні загальних термінів для представлення чогось конкретного, є теж серед семантичних процесів творення евфемізмів. Одним із прикладів може бути таке речення: “Prorosyjskie kanały informacyjne nazywają już inwazję na Ukrainę “**Operacją Z**”. (Проросійські канали новин вже називають вторгнення в Україну “**Операцією Z**.”)¹²⁸ Вислів “Операція Z” у цьому контексті має загальний характер, оскільки не уточнює деталей чи

¹²⁶ 24 Канал // https://24tv.ua/zblizhennya-rosiyi-ssha-yaki-2-vazheli-maye-putin-dlya-vzayemodiyi_n2776562

¹²⁷ 24 Канал // https://24tv.ua/geopolitics/nastup-sumi-nova-politika-trampa-zahidni-zmi-pro-ukrayinu-viynu_n2859124

¹²⁸ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/operacja-z-sil-rosji-na-ukrainie-co-oznacza-tajemniczy-znak-6740753389332992a>

конкретних аспектів цієї операції. Генералізація дозволяє зосередитися на суті події, не звертаючи уваги на деталі чи специфіку. Таким чином, використання мови може слугувати для створення загального уявлення чи враження в контексті військових чи політичних подій. Генералізація допомагає приховати справжню причину конфлікту, оскільки представляє його як “операцію”, а не повномасштабне вторгнення.

Прикладом цього процесу також є ЕО “zgromadzenie”: *“Zakaz używania określonych wzorów mundurów lub ich części mundurów, dotyczyć będzie - jak przesądzone w regulacji - osób uczestniczących w przedsięwzięciach, które mogą godzić w dobre imię lub interes Sił Zbrojnych, uczestników strajków, demonstracji, manifestacji i zgromadzeń mających na celu wspólne wyrażanie stanowiska w sprawach publicznych”*. (“Заборона використання певних зразків військової форми або її частин буде поширюватися, як визначено постановою, на осіб, які беруть участь у заходах, що можуть завдати шкоди репутації або інтересам Збройних Сил, учасників страйків, демонстрацій, маніфестацій і демонстрацій, спрямованих на спільне висловлення позиції з суспільних питань”)¹²⁹. У прикладі використано евфемізм “zgromadzenie”, який охоплює широкий спектр подій, включаючи мирні протести, демонстрації, мітинги й інші публічні заходи, замість конкретнішого і менш приємного слова “мітинг”. Реципієнти можуть сприймати слово “мітинг” як жорсткий спосіб вираження громадської позиції, тоді як слово “zgromadzenie” звучить загальніше і не настільки конфліктно.

Ілюстрацією генералізації серед українських ЕО є “вихід”: *“Саме операція “Крим” стала найзнаковішою операцією “Артану”, розповів командир спецпідрозділу. Під час неї було близько 10 “виходів”, і Юрій ходив на усі. Це була морально і фізично підготовлена група. Вони знали як орієнтуватися по воді, плавали під водою. І Юрій був одним із кращих у цій групі”*¹³⁰. Слово “вихід” вжите для опису бойових місій, збройного нападу, зіткнення можливо, диверсійних або розвідувальних операцій. “Вихід” має різні значення – рух

¹²⁹ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2813298,zakaz-noszenia-mundurow-wojskowych-przez-uczestnikow-zgromadzen-nowe-prawo-juz-w-dzienniku-ustaw>

¹³⁰ 24 Канал // https://24tv.ua/zvilnennya-vishok-boyka-spetsoperatsiyi-v-krimu-istoriya-geroya-ukrayini-yuriya-balanchuka_n2852700

назовні, відплиття корабля у море або поява когось десь – тому воно не повідомляє слухачеві безпосередньо, що це були ризиковані спеціальні операції із застосуванням зброї та потенційними бойовими діями. Тобто, мовець вибирає узагальнене, нейтральне слово для опису конкретної та небезпечної військової дії, пом'якшуючи повідомлення та роблячи його менш тривожним. Евфемізм створює враження, що небезпечні військові завдання є простими, повсякденними діями, не згадуючи про насильство, ризик або збройний конфлікт. У результаті емоційний вплив слабшає, а жорстокість подій стає менш помітною.

Серед прикладів варто також зазначити “військові авантюри”: *“Трамп прийшов до влади з обіцянками припинити “невдалі **військові авантюри**” на Близькому Сході. Його радники, включаючи віцепрезидента Джей Ді Венса та держсекретаря Марко Рубіо, також стверджували, що епоха американських воєн у регіоні закінчилася”*¹³¹. Вислів “військові авантюри” є яскравим прикладом генералізації, оскільки замінює прямі, жорсткі назви дій, наприклад, “незаконні вторгнення”, “збройна агресія”, “окупація” узагальненим словом. Слово “авантюра” є широким за значенням і може охоплювати дуже різноманітні явища, тому воно не інформує реципієнта про конкретний характер події. Називаючи насильницькі, часто злочинні операції “авантюрами”, ми робимо їх менш серйозними, навіть безглуздими, а не небезпечними. Евфемізм, по-перше, пом'якшує емоційний вплив, адже люди чують щось, що звучить легко, і менше хвилюються. По-друге, ЕО зменшує відповідальність, бо ми не знаємо, хто скоїв злочин. По-третє, вислів описує політичні рішення як незначні помилки, а не як порушення закону або прав людини, що допомагає політикам захищати ці рішення перед виборцями або міжнародними партнерами.

Крім того, евфемізми можуть бути утворені за допомогою **елевації** (19 одиниць) – прийом, який полягає у підвищенні значення слова та його статусу за допомогою вживання слова в піднесенішому значенні: *“Wieloletni "Program integracji społeczności **romskiej** w Polsce na lata 2014-2020" zakłada realizację działań edukacyjnych i prozawodowych, umożliwiających zmniejszenie skali*

¹³¹ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/svit/tramp-znav-pro-plany-izrayilia-chomu-netaniahu-proihnoruvav-ssha-2848634.html>

marginalizacji Romów”. (“Багаторічна "Програма інтеграції **ромської** громади в Польщі на 2014-2020 роки" передбачає реалізацію освітніх та профорієнтаційних заходів, спрямованих на зменшення масштабів маргіналізації **ромів**”)¹³². У цьому реченні слово “Rom” вжито замість слова “Cygan” (циган). Це піднесення значення використане для того, щоб показати повагу до ромської етнічної групи, її культури, підкреслити право цієї групи на самовизначення та те, щоб бути визнаними окремим народом, а також, щоб уникнути негативних асоціацій, пов’язаних зі стереотипами та дискримінацією.

Ілюстрацією цього прийому також є “велика земля”: *“Азербайджан традиційно підтримує тісні зв’язки з представниками власної діаспори, а тому про рейд в Сибіру миттєво стало відомо на "великій землі”*”¹³³. Цей евфемізм стосується лише території Азербайджану (не діаспору), але використовується з метою підвищення статусу та вшанування. Це означає, що нейтральний вислів “територія Азербайджану”, замінено на благородне поєднання. Слово “велика” не просто називає батьківщину як місце видатне, гідне поваги – воно підкреслює її цінність і гідність. Метою ЕО є представлення батьківщини як чогось величного та священного, а також приховування конфліктів, міжнародних суперечок, внутрішніх проблем.

Ще одним прикладом може бути таке речення: *“Мені здається, він хотів би укласти угоду, але для танго потрібні двоє. Я думаю, щось буде зроблено. Я сподіваюся. Я Великий Миротворець – ви це знаєте, – сказав Дональд Трамп*”¹³⁴. У ньому присутній евфемізм “Великий Миротворець”, що підвищує роль мовця за допомогою величного, почесного титулу замість звичайного опису (наприклад, “Я прагну укласти угоду”). Він заздалегідь наділяє мовця моральним авторитетом і успіхом. Елевація послаблює можливу критику (невдачі, неоднозначні результати) завдяки попередньому створенню позитивного іміджу та сприяє збереженню репутації. Висловлювання “для танго потрібні двоє” також є ЕО. Танго – це парний танець. Його виконання можливе лише тоді, коли

¹³²Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/3/Artykul/1252475,Rzad-planuje-integracje-Romow-z-Polakami>

¹³³ 24 Канал // https://24tv.ua/azerbaydzhan-rosiya-bude-viy-na-chomu-vinik-konflikt_n2859800

¹³⁴ 24 Канал // https://24tv.ua/mirni-peregovori-mizh-rosiyeyu-ukrayinoyu-tramp-zayaviv-pro-mozhliivost_n2750207

двоє людей рухаються гармонійно, в одному ритмі. Саме тому висловлювання “для танго потрібні двоє” означає, що жодна справа не буде вдалою без взаємної згоди, співпраці обох сторін. Таким чином, евфемізм приховує конфлікт.

Наступним семантичним процесом творення евфемістичних одиниць є **фразеологізація** (18 одиниць). Це мовний процес, що полягає у **переосмисленні значень вільних словосполучень**. Він призводить до **утворення фразеологічних одиниць**, які мають **власне, цілісне значення**, яке є наслідком суми значень слів, з яких вони складаються. Яскравим прикладом може бути евфемізм “kremłowskiе szczury”: “*Dlatego kremłowskiе szczury, wpędzone w ślepy zaułek, stają się szczególnie niebezpieczne, łamiąc zasady i odrzucając wszelkie prawne i moralne reguły prowadzenia wojny*”. (“Тому **кремлівські щури**, загнані в глухий кут, стають особливо небезпечними, порушуючи правила і відкидаючи всі правові та моральні правила війни”)¹³⁵. Словосполучення “kremłowskiе szczury” буквально описує щурів, які живуть в Московському Кремлі. Проте у цьому прикладі воно набуває нового переносного значення, оскільки вживається для позначення політиків і військових, безпосередньо пов’язаних із Кремлем, тобто осіб, які ухвалюють рішення щодо ведення війни проти України. Таким чином, ЕО використано замість прямого номінування “вороги” або “агресори” з метою вираження критичного ставлення до них і акцентування негативної оцінки їхніх дій. Ще один евфемізм це – “wpędzony w ślepy zaułek” (дослівно “загнаний у глухий кут”). Автор говорить про російських військових, які опинилися в безнадійній ситуації через власні дії. Використана ЕО натякає на паніку, агресію, однак дозволяє уникнути прямої мови ненависті, зберігаючи рівень мовної культури.

Ще одним прикладом слугує речення “*Bez przesady zębami wygryzaliśmy każdy z tych banków - powiedział Kuleba i stwierdził, że sankcja przewidująca odłączenie od SWIFT była "najcięższą", o jaką przyszło walczyć ukraińskiej dyplomacji*”. („Без перебільшення **зубами ми вигризали** кожен з цих банків”, - сказав Кулеба і заявив, що санкція, яка передбачає відключення від SWIFT, була

¹³⁵ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wojna-na-ukrainie-rosjanie-zostali-zapedzeni-w-slepy-zaulek-6742559109270016a>

„найскладнішою”, яку довелося виборювати українській дипломатії”)¹³⁶. ЕО “zębami wygryzaliśmy” утворена внаслідок фразеологізації, адже вона набуває образного, нового значення: слово “zębami” – підкреслює зусилля, старання, наполегливість, з якими щось робиться, а слово “wygryzaliśmy” вказує на складність, напруженість боротьби. Таким чином утворено евфемізм “zębami wygryzaliśmy”, що описує важку, виснажливу боротьбу, наполегливість та рішучість у досягненні мети та має стійке значення “робити все, боротися попри труднощі до останнього, щоб досягти результату”. Це процес фразеологізації, оскільки “wygryzać zębami” – це усталене висловлювання, значення якого не залежить від його компонентів. Воно закріплене у мові та дає змогу м’якше описати напружену дипломатичну боротьбу.

Як приклад варто згадати про ЕО “запхати язика подалі”: *“Росія спробувала зам’яти справу. Чеченський намісник Путіна Кадиров спершу почав всім погрожувати (але швидко запхав язика подалі), а сам Путін у розмові з Ільхамом Алієвим висловив жаль, що загинули люди, але відмовився брати відповідальність за трагедію”*¹³⁷. Цей евфемізм функціонує як усталений вислів (готове словосполучення), що має переносне значення, яке відрізняється від прямого значення слів. Тобто, мовці не мають на увазі фізичну дію, а говорять про те, що хтось перестав погрожувати або був змушений замовкнути. ЕО пом’якшує реальність, адже замість того, щоб сказати “його змусили замовкнути”, “на нього чинили тиск” або “він припинив погрози через примус”, поєднання цих слів звучить не так серйозно. У такий спосіб мовець приховує тиск або шантаж. Автор висловлювання “запхати язик подалі” не створює нового образу. Він використовує усталену мовну одиницю, яка звучить м’якше та менш агресивно, а саме тому вона є воєнно-політичною ЕО. Крім того, у цій цитаті присутній ще один евфемізм, утворений внаслідок мейозису – “зам’яти справу”. Вислів навмисно применшує серйозність правопорушення. Слово “зам’яти” вжите у значенні “замовчати”, “приховати злочин”, “перешкоджати

¹³⁶ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wojna-w-ukrainie-kuleba-prowadzimy-deputinizacje-swiata-6742966009252448a>

¹³⁷ 24 Канал // https://24tv.ua/azerbaydzhan-rosiya-bude-viyna-chomu-vinik-konflikt_n2859800

правосуддю” або “знищити докази”. Називаючи свідоме приховування “замовчуванням”, мовці зменшують громадське обурення та гнів, надаючи цій дії характеру адміністративного рішення, а не кримінального правопорушення. У спілкуванні таке применшення захищає репутацію та зберігає дипломатичний або політичний статус, оскільки чиновники можуть натякнути на те, що щось сталося, не визнаючи серйозних правопорушень.

Ілюстрацією фразеологізації також є таке речення: “*З 16 години почалась повна дзеркальна тиша. І от результат ми бачимо, – заявив військовослужбовець ЗСУ “Ken”*”¹³⁸. У ньому є ЕО “дзеркальна тиша”, яка стала усталеним висловом, значення якого з’явилося не просто з поєднання значень окремих слів. Дослівно “дзеркальна” + “тиша” означало б тишу, яка щось відбиває, але насправді цей вислів означає взаємне затишшя у бойових діях – коли обидві сторони на деякий час припиняють вогонь. З політичної точки зору, таке формулювання може приховувати сувору реальність – постійну небезпеку, порушення перемир’я, зображувати ситуацію як контрольовану та стабільну.

Також ЕО можуть бути утворені внаслідок **метонімізація** (18 одиниць) – перенесення значення з одного слова на інше, яке з ним асоціюється через суміжність у просторі, часі, спільному використанні тощо. Прикладом цього процесу є евфемізм “*zawodnik radziecki*”: “*Walka z ZSRR w Hali Ludowej zakończyła się wynikiem 45 do 61 na rzecz zawodników radzieckich*”. (“Поєдинок проти СРСР у Народному залі закінчився з рахунком 45:61 на користь **радянських гравців**”)¹³⁹. Цей евфемізм побудований на метонімії, коли значення окремого слова “ZSRR” переноситься на словосполучення “*zawodnik radziecki*”, з яким воно тісно пов’язане. Радянські спортсмени є представниками СРСР на спортивних змаганнях, а їхні успіхи є символом могутності та сили Радянського Союзу.

Іншим прикладом може бути ЕО „*bilet towarowy*”: “*Pan Edmund Korzekwa przesłał skany kartek, **biletów towarowych** i bonów na towary, których stale brakowało*

¹³⁸ 24 Канал // https://24tv.ua/za_dobu_piski_peretvorilis_na_zgarishhe_n855517

¹³⁹ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wojna-w-ukrainie-kuleba-prowadzimy-deputinizacje-swiata-6742966009252448a>

w sklepach w okresie PRL (słodycze, cukier, mleko itd.), oraz przepustkę imienną z okresu stanu wojennego na czas dojazdu do pracy”. (“Пан Едмунд Коржеква надіслав скани карток, **товарних талонів і купонів на товари**, яких постійно не вистачало в магазинах у комуністичний період (солодощі, цукор, молоко тощо), а також іменну перепустку часів воєнного стану для поїздок на роботу”)¹⁴⁰. У цьому випадку “bilet towarowy” (дослівно “товарний квиток”) використовується для позначення талону на купівлю вибраних товарів повсякденного вжитку. Назва “товарний квиток” переноситься на словосполучення “bilet towarowy” – предмет, що дає право на купівлю окремих товарів першої необхідності. Також ще однією ЕО є “bon na towary” (дослівно “купон на товар”). Це офіційний документ, що дає право на отримання певного товару або користування певними послугами безкоштовно¹⁴¹. Висловлювання свідчить про дефіцит та економічну кризу, адже базові речі не можна було придбати вільно. Словосполучення “bon na towary” переходить на “купон на товар” – річ, що дозволяє отримати визначену кількість товару. Це спосіб пом’якшити реальність, адже влада використовувала розподіл товарів замість визнання нестачі.

Також метонімізацію можна проілюструвати на прикладі українського евфемізму “наявність ряса та кадила” у такому реченні “**Наявність ряси та кадила не є обтяжуючою обставиною, але й не звільняє від кримінальної відповідальності. І жодних індульгенцій не дає**”, – розповів голова СБУ”¹⁴². ЕО “в рясі та з кадилом у руці” вжита для позначення представників духовенства, причетних до злочинної діяльності. Це приклад метонімізації, оскільки вона вказує на особу через атрибут або предмет, тісно пов’язаний з нею. Замість того, щоб безпосередньо називати духовенство чи звинувачувати його у злочинах, вираз згадує їхній релігійний одяг та ритуальні предмети. Таке формулювання пом’якшує твердження, уникає прямої конфронтації та зменшує ризик релігійних провокацій, водночас зберігаючи передбачуваний зміст.

¹⁴⁰ Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl/473/9315/artukul/2781534,edmund-korzekwa>

¹⁴¹ Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/8331/bon/1989487/na-zakupy>

¹⁴² 24 Канал // https://24tv.ua/preskonferentsiya-vasilya-malyuka-pro-diyalnist-sbu-zamahi-na-vladu-ta-aktivistiv-golovne_n2853601

Серед прикладів теж варто й зазначити “бавовну”: “Депутат Маріупольської міської ради Дмитро Забавін розповів 24 Каналу, що “**бавовна**” прилетіла у найвіддаленіший район міста, де була стоянка техніки ворога”¹⁴³. Слово “бавовна” означає вибух, що відбувається в Росії, Білорусі або на території, тимчасово контрольованій окупаційними військами. Пряма назва небезпечної та руйнівної події замінена словом, що позначає м’який, нешкідливий матеріал. Зв’язок між ними виникає через подібність у звучанні російських слів для позначення “хлопок” (укр. “бавовна”, рос. “хлопок”) та “вибух” або “бух” (“хлопок” – звук (друге значення у рос. мові))¹⁴⁴. Ця мовна асоціація дозволяє мовцеві говорити про вибух непрямо, завдяки чому ситуація виглядає не так серйозно. Евфемізм також працює як своєрідний код у медіа та соціальних мережах, допомагаючи поширювати повідомлення без використання прямих військових термінів.

Ще одним способом творення евфемізмів є **літота** (17 одиниць) – це стилістичний прийом, який полягає в применшенні зображуваного предмета чи явища: “*W specjalnym wystąpieniu Putin powiedział, że okoliczności wymagają od Rosji zdecydowanych działań - podaje Reuters. Dodał, że Rosja nie zamierza okupować Ukrainy, a operacja militarna w Donbasie ma rzekomo na celu “ochronę tamtejszej ludności”*”. (“У спеціальній промові Путін заявив, що обставини вимагають від Росії рішучих дій, передає Reuters. Він додав, що Росія не має наміру окупувати Україну, а **військова операція** на Донбасі нібито спрямована на “**захист місцевого населення**”)¹⁴⁵. У наведеному вище реченні „захист місцевого населення” є прикладом літоти, оскільки автор насправді говорить про „війну; втручання на територію іншої держави”. Цей вислів натякає на шляхетну оборонну дію, але, насправді, приховує військове вторгнення і шкоду тим самим людям, яких він нібито захищає. Контраст між заявленою метою (оборона) і справжніми діями (військове вторгнення) підкреслює

¹⁴³ 24 Канал // https://24tv.ua/mariupol-situatsiya-rosiyani-hovayut-tehniku-viyskovih_n2572175

¹⁴⁴

Горюх

//

<https://goroh.pp.ua/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4/%D1%85%D0%B%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BA>

¹⁴⁵ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/inwazja-rosji-na-ukraine-operacja-militarna-w-donbasie-putin-wydal-rozkaz-6740674782993312a>

применшений, недостовірний характер інформації. Отже, промова Путіна спрямована на виправдання військової операції на Донбасі, подаючи її як гуманітарну оборону, а не як прояв агресії. Словосполучення “operacja militarna” також є ЕО. Автор, використовуючи її, говорить про повномасштабне в Україну, тобто про агресію, окупацію територій і загибель мирних людей. Проте вислів вторгнення “operacja militarna” асоціюється з чимось запланованим чи необхідним. Таким чином, цей евфемізм використано для того, щоб приховати слово “війна”. Путін свідомо замінює пряму назву подій м’якшими, щоб зменшити свою відповідальність.

Наступним прикладом слугує евфемізм “fałszywa informacja”: *“To, co puszczono w świat, wywołało duży zamęt medialny, co rzutuje także na reputację Polski, tę samą fałszywą informację podały także media światowe - mówił w Polskim Radiu 24 Maciej Świrski, przewodniczący KRRiT.”* (“Те, що було оприлюднено у світі, викликало великий медіа-шум, що також впливає на репутацію Польщі, таку ж **фальшиву інформацію** повідомили і світові ЗМІ”, - сказав Мачей Швірський, голова КРРіТ, в інтерв'ю Польському радіо 24”)¹⁴⁶. Мачей Швірський використовує літоту “фальшива інформація”, щоб уникнути прямої згадки про “правдиву, але небажану для влади інформацію”. Ця ЕО допомагає маніпулювати громадською думкою, представляючи повідомлення як звичайну помилку або непорозуміння, а не як свідому спробу ввести в оману.

Показовим прикладом використання літоти як способу творення евфемізмів є таке речення *“Під час першого президентського терміну Трампа кібероперації США проти Росії, навпаки, активізувалися. Агентство національної безпеки навіть створило окрему “Російську малу групу” після втручання Кремля у вибори 2017 року”*, у якому присутній вислів “мала група”¹⁴⁷. Він навмисно применшує масштаб дії, силу та агресивність, використовуючи прикметник “мала” для позначення підрозділу, який насправді є спеціалізованою розвідувальною групою для кібероперацій та контррозвідки проти Росії. Замість

¹⁴⁶ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/130/5553/artukul/3224717,przewodniczacy-krriit-o-powodach-ukarania-radia-zet-podano-falszywa-informacje-niszczaca-reputacje-polski>

¹⁴⁷ 24 Канал // https://24tv.ua/kiberataki-rosiyu-chomu-ssha-vidmovlyayutsya-vid-kiberoperatsiy_n2766174

того, щоб називати цю організацію спеціалізованою кібергрупою, оперативною групою або наступальною кіберкомандою. По-перше, формулювання зменшує очевидність. Слово “невеликий” наводить на думку про маленьку, звичайну команду, а не про дієвий інструмент боротьби в кіберпросторі. Це зменшує занепокоєння громадськості та пом'якшує політичні витрати, оскільки “мала група” звучить менш загрозово, ніж підрозділ, що займається кіберопераціями. По-друге, ця фраза приховує можливості та наміри. Вона передбачає підтримку або координацію роботи, а не контратаки, вторгнення або операції з метою впливу, тим самим уникаючи відвертого визнання кіберконфлікту.

Найменш поширеним семантичним способом творення воєнно-політичних евфемізмів є **гіпербола**, тобто перебільшення (лише 6 одиниці). Як приклад можна навести евфемізм „*windowanie cen*”: “*Szantaż ze strony Rosji i sankcje wobec niej spowodowały perturbacje w dostawach i windowanie cen*”. (“Шантаж з боку Росії та санкції проти неї спричинили перебої в постачанні та **піднімання цін**”)¹⁴⁸. EO “*windowanie cen*”, що означає “підвищення цін до невикорданого рівня”, є перебільшенням. Гіпербола вжита замість нейтрального словосполучення “надмірне зростання цін”, щоб підкреслити його негативний вплив. “*Windowanie cen*” підкреслює серйозність ситуації та вказує, що зростання цін зумовлене об’єктивними економічними факторами, тобто є результатом свідомих воєнних дій Росії.

Серед українських евфемізмів варто згадати “пекло на колесах”: “*Зустріч була “гарячою”*: наші піхотинці, артилерія та дроніві екіпажі влаштували окупантам справжнє **пекло на колесах**, – йдеться в повідомленні”¹⁴⁹. У цьому реченні використане навмисне перебільшення, щоб показати, що подія інтенсивніша та жахливіша. У прямому сенсі “пекло” – це найгірше місце страждань, яке можна собі уявити. На колесах – це прямий зв’язок із транспортом, тобто з військовою технікою. Тобто транспортні та бойові машини рухаються та нищать усе на своєму шляху. Вислів “пекло на колесах” дуже

¹⁴⁸ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/42/276/artukul/3178190,jednocyfrowa-inflacja-pod-koniec-roku-czlonek-rpp-o-obnizkach-stop-procentowych>

¹⁴⁹ 24 Канал // https://24tv.ua/ngu-znishhili-tehniku-voroga-kramatorskomu-napryamku-biytsi-zupinili_n2776506

сильний емоційно, адже ми уявляємо запеклий бій, але ЕО м'якша номінативно (не називає прямо, що сталося), а лише передає загальне враження. Однак у нашому прикладі цей евфемізм означає масові удари, знищення ворога та масштабні втрати. Цей вислів створює враження, що наступ був катастрофічним, набагато гіршим, ніж якби в повідомленні просто було сказано “ми атакували ворога”. Гіпербола тут підсилює емоційний вплив, пробуджує гордість за свої війська і залякує супротивника. Також у реченні використаний ще один евфемізм “гаряча зустріч”. Зазвичай слово “зустріч” – це мирне спілкування або обговорення, а “гаряча” може означати високу температуру або інтенсивність почуттів. У цьому контексті не було ввічливої розмови – “зустріч” була запеклою битвою між українськими військами та ворогом. Слово “гаряча” тут описує не температуру, а високу напругу та загрозу зіткнення.

Також ми виокремили вісім евфемізмів, утворених внаслідок такого семантичного процесу як **пропріалізація**. В.Великорода вважає, що за допомогою цього способу утворені евфемістичні одиниці, компонентами яких є власні назви, що є іменами чи прізвищами пересічних чи відомих людей, географічними назвами чи похідними від них прикметниками¹⁵⁰. До таких прикладів належать евфемізми “banderowski smoothie”, “Koktajl Mołotowa”: “*Mieszanina zapalająca, sporządzona z benzyny, styropianu, umieszczonych w butelce (najlepiej po rosyjskiej wódce) ma już wiele nazw. Koktajl, zwany od nazwiska Mołotowa, który po ataku na Finlandię podczas wojny zimowej 1939/40 miał planować szybkie udanie się na zwycięskiego drinka, jest też “banderowski smoothie” lub “koktajlem sprzeciwu”.* (“Запальна суміш, виготовлена з бензину, пінопласту, поміщена в пляшку (бажано російської горілки), вже має багато назв. **Коктейль**, названий на честь **Молотова**, який, за переказами, планував швидко випити за перемогу після нападу на Фінляндію під час зимової війни 1939/40 років, також називають “**бандерівським коктейлем**” або “коктейлем спротиву”)¹⁵¹.

¹⁵⁰ Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 214.

¹⁵¹Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/wiecie-co-robic-ukrainskie-wojsko-blyskawicznie-szkoli-obywateli-przez-facebook-a-6742225795828224a>

“Banderowski koktajl” i “banderowski smoothie” є прикладами пропріалізації, оскільки компонентами евфемізмів є імена або прізвища осіб, які мають певні історичні асоціації або зв'язки з подіями чи явищами, що визначають емоційне забарвлення слова. “Banderowski koktajl” посилається на Степана Бандеру – політичну постать, ідеолога українського націоналістичного руху 20 століття, якого позитивно сприймають українські націоналісти, але для деяких ця назва може мати негативне значення через історичний контекст¹⁵². Власна назва використана для позначення вибухової суміші, асоціюючи її з образом Бандери. Словосполучення “Koktajl Mołotowa” асоціюється з образом В'ячеслава Молотова, відомого радянського політика, партійного та державного діяча¹⁵³. Ця ЕО використовується для позначення запалювальної суміші, оскільки саме Молотов командував радянським вторгненням до Фінляндії, під час якого цей “коктейль” був вперше використаний фінськими військовими.

Цей спосіб творення евфемізмів також можна продемонструвати на такому прикладі: “*Niestety, o ile Angela Merkel rozumie chyba więcej z tego, że Rosja odbudowuje imperium, o tyle prezydent Sarkozy odnoszę wrażenie, że nie bardzo, dlatego że parę tygodni temu, kiedy pojechał do Tbilisi... znaczy do Moskwy, de facto sformułował nową, **lightową odmianę doktryny Breżniewa**, powiedział, że Rosja ma prawo do obrony swoich obywateli, nawet poza jej granicami, czyli to jest dokładnie **doktryna Breżniewa**, i nie docenił powagi sytuacji*”. (“На жаль, якщо Ангела Меркель, можливо, краще розуміє, що Росія відновлює свою імперію, то у мене складається враження, що президент Саркозі не розуміє, тому що кілька тижнів тому, коли він поїхав до Тбілісі, тобто до Москви, де-факто сформулював нову, полегшену версію **доктрини Брежньєва**, він сказав, що Росія має право захищати своїх громадян, навіть за межами своїх кордонів, що є саме **доктриною**

¹⁵²

Бандера

//

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

¹⁵³

Радянсько-фінська

війна

//

[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_\(1939%E2%80%941940\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_(1939%E2%80%941940))

Брежнєва, і він недооцінив серйозність ситуації.”)¹⁵⁴. Це зразок пропріалізації, оскільки використане прізвище політичного та державного діяча СРСР Брежнєва для опису певного політичного підходу, який має схожі риси з політичними діячами чи поглядами самого Брежнєва. У цьому реченні використаний евфемізм “*doktryna Breźniewa*”, який вказує право Радянського Союзу на втручання у справи держав Центрально-Східної Європи, якщо це вважалося необхідним для захисту радянських інтересів. Словосполучення “*doktryna Breźniewa*” описує погляди на захист громадян та оборону, нагадуючи про те, що ці концепції можуть бути схожі з тими, які застосовував Брежнєв у минулому¹⁵⁵. Таким чином, ім'я Брежнєва використовується для асоціації з певними політичними діячами, що допомагає зрозуміти або уявити цей підхід, а також щоб пом'якшити сприйняття політичних дій чи заяв.

Слід й згадати українську ЕО “концерт Кобзона”: “*Українські військові вдарили по адміністративній будівлі в Голій Пристані Херсонської області, внаслідок чого 18 окупантів відправилися на “концерт” до Кобзона*”¹⁵⁶. Йосип Кобзон – це відомий радянський і російський співак, який підтримував російську агресію ще з 2014 року. Його ім'я використане, щоб описати смерть російських солдатів. У цьому вислові ім'я людини не вказує на конкретного виконавця чи реальну культурну подію. Воно означає результат війни. Зв'язок простий і зрозумілий, адже артист проводить концерти, проте Кобзон уже помер, тому “піти на концерт Кобзона” в переносному значенні означає “померти і зустрітися з ним у потойбічному світі”. Ця зміна перетворює власне ім'я на загальну скорочену назву цілої ситуації. Оскільки евфемізм посилається на відому постать і звичну обстановку (концерт), ЕО дозволяє мовцям уникнути прямих дієслів “вбити” або “померти”. Жорстокість бою прихована за культурною подією, що пом'якшує формулювання та допомагає мовцям висловити своє ставлення без використання військових термінів

¹⁵⁴Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/kurski-sarkozy-sformulowal-lightowa-doktryne-brezniewa-6037830006821505a>

¹⁵⁵ Доктрина Брежнєва // <https://esu.com.ua/article-20527>

¹⁵⁶ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/ato/ukrayinski-viyskovi-vidpravili-na-koncert-kobzona-praktichno-dva-desyatki-okupantiv-odnim-postrilom-2194954.html>

Отже, більшість аналізованих нами польських та українських воєнно-політичних евфемізмів, утворені внаслідок семантичних процесів. До найбільш поширених належать матафоризація, перифраз, мейозис, генералізація. Менш поширеними є елевація, фразеологізація та метонімізація. Ще меншу кількість ЕО утворено за допомогою літоти або гіперболи. Також ми виокремили по чотири польські та чотири українські одиниці, утворені внаслідок семантичного процесу – пропріалізації.

2.1.2 Лексична заміна як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів

Аналізуючи зібрані евфемізми, ми виокремили ще один спосіб творення евфемізмів (3 ЕО) – лексична заміна. Він полягає у тому, що слово чи словосполучення з грубим або непристойним змістом замінюються на прийнятніші або менш образливі. Цей процес допомагає згладити, приховати пом'якшити інформацію. Однак, у порівнянні з семантичними, його роль є другорядною¹⁵⁷.

Прикладом може слугувати ЕО “Ministerstwo Edukacji Narodowej”: “*Ponad 19,8 tys. szkół zgłosiło się do udziału w kolejnej edycji akcji MEiN "Szkoła do hymnu" - poinformowało Ministerstwo Edukacji Narodowej*”. (“Понад 19 800 шкіл підписалися на участь у наступній кампанії МОН “Школа до гімну - повідомило **Міністерство освіти і науки**”)¹⁵⁸. Раніше існувала назва Ministerstwo Oświaty i Wychowania” (дослівно “Міністерство освіти і навчання”). Згодом “Oświaty i Wychowania” замінено на “Narodowy” (дослівно “національний”). Саме так з’явилася назва Ministerstwo Edukacji Narodowej (укр. “Міністерство національної освіти) Це нова назва Міністерства освіти і навчання. Зараз вона ніяк не привертає уваги, але коли її запровадили, суспільство сприймало інакше – як незаконну згадку про Комісію громадської освіти 18 століття. Використання назви, що асоціюється з позитивними образами, було свідомим кроком,

¹⁵⁷ Енциклопедія Сучасної України // <https://esu.com.ua/article-18587>

¹⁵⁸ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1222/artykul/3278092.mein-ponad-198-tys-szkol-zglosilo-sie-do-udzialu-w-akcji-szkola-do-hymnu>

спрямованим на підвищення авторитету міністерства (і всього уряду) та додавання йому престижу серед громадян¹⁵⁹.

Ще одним прикладом є евфемізм “granica na Odrze i Nysie Łużyckiej”:
„Referendum dotyczyło zniesienia senatu, przeprowadzenia reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz ustalenia zachodnich **granic państwa na Odrze i Nysie Łużyckiej**”. (“Референдум стосувався скасування сенату, проведення земельної реформи та націоналізації промисловості, а також встановлення західних кордонів держави по річках Одер і Ниси-Лужицькій”)¹⁶⁰. Пряме словосполучення “польсько-німецький кордон” замінюється на “granica na Odrze i Nysie Łużyckiej”, тобто описом географічного розташування кордону. Кордон вздовж Одри та Ниси-Лужицької – це державний кордон між Польщею та Німеччиною після Другої світової війни. Він був спочатку встановлений союзниками на конференції в Ялті та закріплений Потсдамською угодою від 1 серпня 1945 року. Наразі це західний кордон Польщі та східний кордон Німеччини¹⁶¹. Таким чином автор підкреслює історичну правомірність кордону, уникає суперечливих трактувань його походження та наголошує на спільних географічних особливостях регіону.

Наступним прикладом є речення “*Strategia rosyjska w trzeciej fazie prawdopodobnie dozna fiaska, nie stworzy kryzysu humanitarnego - mówił w Polskim Radiu 24 dr Jan Matkowski, nauczyciel akademicki z Ukrainy*”. (“Російська стратегія на третьому етапі, швидше за все, провалиться, вона не створить **гуманітарної кризи**, розповів в інтерв'ю Польському радіо 24 доктор Ян Матковський, вчитель з України”)¹⁶². Евфемізм „kryzys humanitarny” використаний замість висловлювання “гуманітарні труднощі, спричинені конфліктом”, пом'якшуючи пряме посилення на війну. Словосполучення „kryzys humanitarny” може бути вжите замість “гуманітарні труднощі” з метою здійснення політичного або дипломатичного впливу, коли важливо передати певну інформацію, не

¹⁵⁹ Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczymocno, w sposobie łagodnie. – Kraków, 1998. – S.275.

¹⁶⁰ Wirtualna Polska // https://wiadomosci.wp.pl/odbylo-sie-referendum-ludowe-6126018641594497a?utm_source=combreak

¹⁶¹ Portal historyczny // <https://dzieje.pl/wiadomosci/70-lat-temu-podpisano-miedzy-polska-nrd-uklad-o-granicy-na-odrze-i-nysie-luzyckiej>

¹⁶² Polskie Radio // <https://podcasty.polskieradio.pl/track/8a3b3ab2-aa95-487a-ae2a-5e2443c7a378>

викликаючи додаткових конфліктів або реакцій, а також з метою пом'якшення негативного повідомлення.

Отже, лексична заміна не є головним інструментом для творення евфемізмів, незважаючи на її роль у збагаченні мови. Цей процес дозволяє уникнути прямого та жорсткого опису небажаних або табуйованих тем понять, що роблять мову емоційно нейтральною. Проте, аналізуючи евфемізми, ми виокремили лише 4 одиниці, утворені за допомогою заміни слова чи словосполучення.

2.1.3 Аббревіація як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів

Серед українських ЕО ми виявили одну одиницю, утворену внаслідок аббревіації – це процес скорочення або поєднання частин слів, який призводить до утворення нових слів – аббревіацій, які ми використовуємо, щоб написати або сказати швидше. Ілюстрацією цього способу поповнення евфемізмів є “пеево”:
*“У неділю, 29 червня, мешканці Брянська прокинулися від потужних вибухів. Над містом працювала “пеево”, яка намагалася збити “добрі” безпілотники”*¹⁶³. ЕО утворено шляхом вимовляння ПВО – протиповітряної оборони. Тобто ми не кожен літеру читаємо так, як чуємо у потоці мовлення¹⁶⁴. Замість повної, довшої назви використовується короткий фонетичний запис, який звучить легше та менш офіційно. Завдяки цьому вислів здається нейтральним, як звичайний елемент військової діяльності, а не опис реальних бойових дій. Коли ми чуємо “пеево”, ми можемо подумати про радіолокаційні системи або оборонні заходи, але не відразу уявляємо собі вибухи, зруйновані будівлі чи загиблих людей. Насправді, “пеево” може означати активні бойові дії в небі, перехоплення ракет та дронів, руйнування. Аббревіатура приховує жорстоку та небезпечну сторону

¹⁶³ 24 Канал // https://24tv.ua/nad-gorodom-ochyen-gromko-bryansk-prodovzhuye-skarzhitisya-chergovu_n2858316

¹⁶⁴ Велика Українська Енциклопедія // <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96>

того, що відбувається, використовуючи нейтральний, професійний термін. Тобто “певео” є евфемізмом, оскільки пом’якшує реальність війни.

Підсумовуючи, серед усіх проаналізованих нами польських та українських ЕО, лише одна є утворена внаслідок словотворчого процесу – аббревіації. Це означає, що цей спосіб творення ЕО не є поширеним, а навіть досить рідкісним.

2.1.4 Запозичення іноземних слів як спосіб поповнення воєнно-політичних евфемізмів

Останнім, але не менш ефективним засобом створення евфемізмів є процес **запозичення іншомовних слів**. У сучасному світі, де інформаційний потік є надзвичайно великий, а політичні події постійно змінюються, використання іншомовних термінів може стати важливим інструментом для комунікації з аудиторією.

Процес запозичення іншомовних слів має значний вплив у політичній мові, оскільки вона часто використовує складні терміни та поняття, які можуть бути незрозумілими для людей. Запозичення слів з інших мов дозволяє не лише уникнути складнощів у сприйнятті, але й надати евфемізмам офіційнішого звучання, піднімаючи авторитет та вплив спікера.

Цей процес також можна проілюструвати на такому реченні: “ *Można powiedzieć, że proponują nam coś w rodzaju wojny domowej, a gdyby nie było oporu, a sądzę, że byłby opór i to bardzo mocny, to byłaby to nie wojna domowa, tylko **pacyfikacja** - stwierdził prezes PiS*”. (“Можна сказати, що нам пропонують своєрідну громадянську війну, і якби не було опору, а я думаю, що опір буде, і дуже сильний, то це не була б громадянська війна, це було б **умиротворення**”, - сказав голова “Права і справедливості”)¹⁶⁵. Евфемізм “pacyfikacja” є утвореним внаслідок запозичення іноземних слів, оскільки це слово походить з латинської мови (лат. *pācīfīcātīo* “укладати мир, сприяти миру”), через англійську (англ.

¹⁶⁵ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/skandaliczne-slowa-kaczynskiego-proponuja-nam-cos-w-rodzaju-wojny-domowej-6840991667374656a>

pacification) та французьку (фр. pacification) (WSJP)¹⁶⁶. Пацифікація – це позазаконна адміністративно-репресивна поліцейська акція державної влади, яка відбулася у Речі Посполитій проти українського населення. Погіршення відносин між українським населенням та польською владою призвело до жорстокого поводження з українцями, включаючи арешти, побиття, підпалення церков та маєтків духовенства. Пацифікація також включала заходи, спрямовані на придушення українського опозиційного руху та підтримку пропольських сил¹⁶⁷. Мовна одиниця “расуфікація” часто використовувалася в історичному контексті для опису жорстоких дій проти мирного населення, тобто це слово має негативні асоціації. Саме тому вживання цієї ЕО, яка означає “придушення страйків”, може допомогти зменшити занепокоєння населення й уникнути паніки¹⁶⁸.

Ще одним яскравим прикладом евфемізму, утвореного внаслідок запозичення слів є “geopolityka”: *“Nie jest żadną tajemnicą, że Ameryka ustawi się bardziej w konflikcie i konfrontacji do Chin i tam Rosja będzie Ameryce potrzebna, więc tu widać wyraźnie, że geopolityka się zmienia - wyłożył Marek Sawicki”*. (“Ні для кого не секрет, що Америка буде більше позиціонувати себе в конфлікті і протистоянні з Китаєм, і саме там Росія буде потрібна Америці, тому тут чітко видно, що **геополітика** змінюється”)¹⁶⁹. Слово “geopolityka” складається з двох слів, які походять із давньогрецької мови (“γῆ” (gê) – земля, територія та “πολιτική” – політика)¹⁷⁰. Таке запозичення дозволяє використовувати конкретний термін, пов’язаний з географічним розташуванням країни, вказуючи на певну залежність від інших держав, та її політичними відносинами з ними. Отже, евфемізм “geopolityka” використано, щоб приховати прагнення держави до розширення своєї влади, впливу, контролю над іншими територіями, народами, агресивне суперництво між державами за домінування в певних регіонах світу, порушення суверенітету інших країн – втручання у внутрішні

¹⁶⁶ Wielki słownik języka polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/61681/pacyfikacja/5166996/strajku>

¹⁶⁷ Український тиждень // <https://tyzhden.ua/operatsiia-patsyfikatsiia/>

¹⁶⁸ Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/61681/pacyfikacja/5166996/strajku#>

¹⁶⁹ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/130/5819/artukul/2858399,geopolityka-w-europie-marek-sawicki-budowa-iii-imperium-rosyjskiego-jest-w-trakcie>

¹⁷⁰ Geopolitics // <https://en.wikipedia.org/wiki/Geopolitics>

справи інших держав, нехтування їх незалежністю, а також для кращого розуміння взаємозв'язків між країнами.

Прикладом слугує теж речення *“Jak mówił (rosyjski prezydent), ogłosił początek “specjalnej operacji wojskowej”, by “zdemilitaryzować” i “zdenazyfikować” Ukrainę*”. (“За його словами, він (російський президент) оголосив про початок “спеціальної військової операції” з “демілітаризації” та “денацифікації” України”)¹⁷¹. Евфемізми “zdemilitaryzować” та “zdenazyfikować” утворені внаслідок запозичення іноземних слів. “Zdemilitaryzować” походить з англійської “demilitarization”. Ця одиниця означає процес позбавлення зброї та військового потенціалу¹⁷². Евфемізм використаний для пом'якшення термінів, пов'язаних зі знищенням військової інфраструктури та присутністю військ у певній території. EO “zdenazyfikować” запозичена з німецької “entnazifizierung”, яка означає процес позбавлення влади, впливу нацистів у Німеччині й окупованих країнах. У німецькій мові слово з'явилося після Другої світової війни і використовувалося для опису позбавлення влади та впливу нацистів у Німеччині й окупованих країнах¹⁷³. Ці слова не мають негативних асоціацій, пов'язаних з насильством, військовими діями, політичними репресіями чи дискримінацією. Вони можуть приховувати справжні мотиви російської агресії проти України.

Наступний евфемізм, утворений внаслідок процесу запозичення іншомовних слів є “Samizdat”: *“Założyciele nowego Samizdatu podkreślają, że niezależni dziennikarze są prześladowani w Rosji i zostali napiętnowani określeniem “zagraniczni agenci”, co przypomina sowieckie określenie “wróg ludu*”. (“Засновники нового “Самвидаву” підкреслюють, що незалежних журналістів переслідують в Росії і вони отримують клеймо “іноземних агентів”, що нагадує радянський термін “ворог народу”)¹⁷⁴. Слово “Samizdat” походить із російської мови, в якій воно означає “нелегальна публікація, видана поза системою

¹⁷¹ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/inwazja-rosji-na-ukraine-operacja-militarna-w-donbasie-putin-wydal-rozkaz-6740674782993312a>

¹⁷² Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/100940/demilitaryzacja/5243605/terenu#>

¹⁷³ Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/73060/denazyfikacja>

¹⁷⁴ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1223/artykul/3068928.aplikacja-ktora-ma-byc-odporn-na-blokady-kremla-samizdat-chce-by-do-projektu-dolaczyly-inne-redakcje>

цензури”. Сам термін є скороченням від “самостоятельное издание” (самодіяльні видання, самопублікація)¹⁷⁵. ЕО виникла з метою уникнення прямого згадування нелегальної діяльності, яка могла бути забороненою. Вона має негативні асоціації, пов’язані з політичними репресіями та цензурою в Радянському Союзі.

До таких прикладів теж належить евфемізм “separatysta”: *“Z trzech stref pilotażowych pomyślnie udało się wycofać siły jedynie z okolic miejscowości Zolote. W pozostałych strefach, w Petriwskim i Stanicy Ługańskiej, **separatyści** zrywają proces pokojowy”*. („З трьох пілотних зон лише в районі селища Золоте вдалося успішно вивести війська. В інших зонах, у Петрівську та Станиці Луганській, **сепаратисти** зривають мирний процес”)¹⁷⁶. ЕО „separatysta” утворена наслідок запозичення іноземного слова, а саме німецького „separát”, що означає „відособлений, окремий”. У німецьку мову воно потрапило з латинської “sēparātus”, яке пояснює його основний семантичний зміст – розділення або відокремлення¹⁷⁷. У наведеному вище реченні використання евфемізму “separatysta” зменшує напругу конфлікту та допомагає уникнути прямого згадування озброєних агресорів.

Серед українських ЕО гарним прикладом є “вдарити крота”: *“Росіяни промацують різні точки по всій лінії, а потім наступають з повною силою, коли знаходять вразливе місце, як вони зробили в Сумській області минулого місяця. Це змушує українських командирів грати у “вдар крота”, посилаючи елітні підрозділи, щоб допомогти закрити проломи”, - йдеться у матеріалі Wall Street Journal*¹⁷⁸. Вислів “вдар крота” є евфемізмом, оскільки він описує дуже серйозну і небезпечну військову ситуацію в більш м’якій і не такій загрозливій формі. Замість того, щоб прямо сказати, що армія повинна постійно змінювати своє розташування, виправляти недоліки в обороні та реагувати на атаки в різних місцях, ми бачимо порівняння з простою аркадною грою, в якій потрібно бити іграшкових кротів, що вискакують з-під землі. Ця ЕО з’явилася внаслідок

¹⁷⁵ Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczymocno, w sposobie łagodnie. – Kraków, 1998. – S.268.

¹⁷⁶ Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl/78/2807/artyku/1675599,na-ukrainie-separatysty-zrywaja-proces-wycofania-sil>

¹⁷⁷ Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/29244/separatysta>

¹⁷⁸ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/ukrayina/rf-zibrala-v-rayoni-sum-50-tys-viyskovykh-zsu-postupaiutsia-u-kilkosti-wsj-pro-seryoznu-zahrozu-2859854.html>

запозичення з англійської мови висловлювання, яке звучить “whack-a-mole” та дослівно означає “вдарити крота”. Запозичений вислів зберігає своє первісне значення з гри, але тут використаний у новому, військовому контексті для опису оборонної тактики. Цей розважальний образ відволікає увагу від реальної небезпеки, руйнувань і стресу, з якими зіштовхуються солдати, полегшуючи сприйняття повідомлення аудиторією.

Не менш цікавим евфемізмом, який є утворений внаслідок запозичення є “фюрер”. У реченні “Сенатор від Північної Кароліни Том Тіллс заявив про те, що призупинення військової допомоги Києву може бути корисним російському „фюреру” Володимиру Путіну” цей вислів виступає ЕО, оскільки вона не прямо критикує, звинувачує чи називає Путіна „диктатором” чи „тираном”, а використовує історичний титул, який тісно пов'язаний з Адольфом Гітлером¹⁷⁹. Це порівняння є надзвичайно експресивним і негативним, оскільки Гітлер є одним із найжорстокіших і найнебезпечніших лідерів в історії. Використовуючи слово “фюрер”, мовець натякає, що Путін є авторитарним і небезпечним лідером, але робить це в завуальованій, непрямій формі. Аудиторія одразу розуміє критику, але вона подана через історичну особистість, а не через пряме звинувачення. Вислів походить з німецької мови та означає „лідер”, “вождь” . В історії слово „фюрер” стало офіційним титулом Адольфа Гітлера – *Führer und Reichskanzler* („вождь та голова уряду”)¹⁸⁰. Українська версія “фюрер” зберігає ту саму вимову і значення, що й німецька, але тут вона використана в сучасному політичному контексті для позначення Путіна, додаючи висловлюванню як історичної ваги, так і сильних емоційних конотацій.

Також до евфемізмів, запозичених з інших мов належать такі мовні одиниці як: “kult jednostki” (з рос. культ личности; “надмірне звеличення та обожнювання певної особи, зазвичай лідера країни”) та “ekstremista” (з англ. “extremist”, з фр. “extrémiste”; “бандит, викрадач літаків”), “денацифікація” (з нім. entnazifizierung “спроба політичного та культурного знищення української

¹⁷⁹ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/politika/odnopartiyaci-trampa-vimagayut-vidnoviti-dopomogu-ukrayini-zayavi-senatoriv-respublikanciv-2783082.html>

¹⁸⁰ Britannica // <https://www.britannica.com/topic/Fuhrer>

ідентичності та суверенітету”), “демільтаризація” (з лат. demilitarizatio “знищення оборонного потенціалу України та ліквідацію її армії”), “Америка насамперед” (з англ. America First “пріоритет національних інтересів США над інтересами інших країн”), “ескалація” (з лат. scala – сходи “посилення збройного конфлікту”), “чорний ринок (з англ. black market “нелегальна торгівля зброєю”), “демарш” (з фр. démarche “дипломатичний скандал, відкликання посла, протест, політичний тиск чи серйозне ускладнення міжнародних відносин, різкий протест”), “де-факто визнання” (з фр. de facto “на ділі”, “фактично” у значенні “змиритися з агресією”¹⁸¹.

Отже, запозичення іноземних слів є важливим і ефективним способом поповнення або творення евфемізмів. Серед найпоширеніших мов, з яких походять евфемізми є англійська, німецька, французька, латинська, ро...ська мови.

Аналіз функцій воєнно-політичних евфемізмів

2.2.1 Евфемізми як засіб маніпуляції свідомістю

Тема воєнно-політичних евфемізмів є актуальною, оскільки привертає увагу політологів та мовознавців у зв’язку з частим використанням у ЗМІ та їхнім впливом на сприйняття в суспільстві. Використання евфемізмів не обмежується лише заміною слів, адже вони часто мають інші цілі, зокрема пропаганда, маніпуляції свідомістю, вплив на реципієнта, пом’якшення чи приховування інформації від аудиторії. Варто зазначити, що більшість ЕО поєднують кілька функцій, оскільки наміри спікера можна розуміти по-різному. Ми наводимо такі приклади евфемізмів, у яких певна функція є основною, найважливішою.

Маніпуляція – це вплив на людину, який здійснюється з метою створення цілей, намірів, бажань і переконань, які вигідні самому маніпулятору¹⁸². Евфемізми, використані з метою маніпуляції, можуть впливати на ставлення до конкретних осіб чи групи людей або змінювати сприйняття певних понять чи явищ, надаючи їм менш негативний опис.

¹⁸¹ Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczymocno, w sposobie łagodnie. – Kraków, 1998. – S.243.

¹⁸² Гвара Медіа// <https://gwaramedia.com/manipulyaczi-ya-hto-i-chomu-hoche-zalizti-v-nashu-golovu/>

Яскравим прикладом евфемізму, основною функцією якого є маніпуляція, може бути “czwarty rozbiór”: “Z kolei senator Władimir Dżabarow straszy Polskę “czwartym rozbiorem”. (“У свою чергу, сенатор Володимир Джабаров погрожує Польщі “четвертим розподілом”)¹⁸³. Ми вважаємо, що ця ЕО в контексті відносин між Росією та Польщею може мати функцію маніпулювання. Слово “rozbiór” пов’язане з історичними подіями, під час яких Польща втратила незалежність, території в результаті дій інших країн, включаючи Російську імперію. Словосполучення “czwarty rozbiór” може сприйматися як спроба викликати відчуття страху або територіальної цінності через політичний тиск чи втручання з боку Росії. Евфемізм може бути використаний для маніпулювання громадською думкою і формування настрою населення щодо певних політичних питань. Таким чином, мовна одиниця вжита для створення враження загрози чи небезпеки, а також вона впливає на погляди реципієнта (функція впливу).

Наступним прикладом є речення “Szef MON powiedział także, że „straty wroga dziennie wyniosły do 120 zabitych i rannych ukraińskich żołnierzy, dwa bojowe wozy opancerzone, trzy samochody i haubicę D-20” - czytamy w raporcie”. (“Очільник Міноборони також повідомив, що “втрати противника за добу склали до 120 вбитих і поранених українських воїнів, дві бойові броньовані машини, три автомобілі та гаубицю Д-20” - йдеться у повідомленні)¹⁸⁴. Евфемізм “straty” може виконувати маніпулятивну функцію, оскільки далі є подані конкретні числові дані про загиблих, які привертають увагу аудиторії на масштаби конфлікту та його наслідки. Вказівка великих чисел загиблих або поранених може викликати співчуття, гнів чи жаль, погіршити ставлення до противника, стимулювати підтримку армії, влади, а також брати активну участь у боротьбі з загарбниками.

Ще одним прикладом маніпуляції може бути ЕО “kult jednostki ”:“Wokół prezesa PiS narasta **kult jednostki**, często infantylny. Kaczyńskiego takie stawianie na piedestale mierzi, choć traktuje to jako cenę, jaką musi zapłacić za mobilizowanie

¹⁸³ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/czwarty-rozbior-polski-i-pseudoprawne-decyzje-warszawy-histeryczna-reakcja-rosji-na-decyzje-polski-6844819365296672a>

¹⁸⁴ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/jak-dlugo-potrwa-wojna-rosjanie-podali-date-6945771107011424a>

wyborców”. (“Навколо президента "ПіС" зростає культ особистості, часто інфантильний. Качинський вважає таке піднесення на п'єдестал неприємним, хоча і бачить у цьому ціну, яку він повинен заплатити за мобілізацію виборців”)¹⁸⁵. У реченні словосполучення “kult jednostki” вказує на те, що лідер політичної партії, в цьому випадку, є надзвичайно важлива та позитивна особистість, яку слід підтримувати. Однак евфемізм “kult jednostki” підкреслює, що президента сприймають позитивно, можливо, навіть ідеалізують, попри його недоліки або критичні погляди. На нашу думку, ЕО виконує функцію маніпуляції, оскільки вона викликає емоційну, ідеологічну лояльність до лідера, не звертаючи уваги на його реальні дії чи політичні рішення. Також ми спостерігаємо збільшення підтримки президента, ідеології чи партії та приховування можливих негативних маніпуляцій.

Ілюстрацією маніпуляції серед українських евфемізмів є “*Ми повинні розуміти, наскільки це нікчемна маріонетка. Саме Путін є вбивцею його батька Ахмата Кадирова. Саме за погодженням Путіна ФСБ ліквідувала Ахмата Кадирова через своїх агентів впливу саме в Чечні*”¹⁸⁶. У цьому реченні присутнє слово “маріонетка”, яке дослівно означає “ляльку, якою можна керувати за допомогою ниток”¹⁸⁷. Цей вислів є політичним евфемізмом, бо лялька рухається ніби самостійно, але насправді кожним її рухом керує хтось інший. У політиці, називаючи лідера “лялькою”, приховують пряме слово “підконтрольна фігура” або “залежна особа”. Іншими словами – це позначення діяча, який не має реальної влади та виконує накази іншої, більш впливової особи чи держави. Прикметник “нікчемна” підсилює те, що “керований ззовні” – безсилий, жалюгідний і не має власної позиції. Головною функцією ЕО є маніпуляція. Коли говорять, що представник влади “просто маріонетка”, то у слухача відразу виникає образ безсилої особи, якою керують інші. Це створює

¹⁸⁵ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/to-go-denerwuje-jaroslaw-kaczynski-nie-znosi-wazeliniarzy-i-rosnacego-kultu-jednostki-6187660929271937a>

¹⁸⁶ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/demarsh-chi-marionetka-putina-scho-bude-pislya-vidmovi-kadirova-ogoloshuvati-mobilizaciyu-v-chechni-2165098.html>

¹⁸⁷ Горюх // <https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%BA%D0%B0>

сильне негативне ставлення і змушує людей вірити, що політик не має незалежності та авторитету. У цьому прикладі мовець хоче показати, що Кадіров не має реальної влади і лише виконує накази Путіна. Евфемізм має на меті формувати думку і змушувати людей бачити політика як безпорадного і підвладного. Ось чому слово “маріонетка” виступає як евфемізм, основною функцією якого є маніпулювання почуттями і думками аудиторії.

Серед прикладів також варто згадати про “чорний лебідь”: *“Тривале зміцнення гривні несподівано припинилось. Більше того – курс долара від 1 березня швидко пішов угору після невдалого завершення 28 лютого перемовин між українським і американським президентами Володимиром Зеленським і Дональдом Трампом. Мова йде про готівковий ринок, бо на вихідних міжбанківський ринок не працював. На думку фінансових аналітиків, якби не “чорний лебідь” від Трампа, гривня продовжувала б зміцнюватись”*¹⁸⁸. EO походить із книги “Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті”, написаної Насімом Телебом¹⁸⁹. Замість того, щоб сказати, що падіння гривні було спричинене невдалими політичними переговорами або слабкою внутрішньою економічною політикою, ситуацію описують як “чорний лебідь” – непередбачуваний фактор і неконтрольовану подію. Це створює враження, що ніхто не несе прямої відповідальності, і що фінансова криза сталася випадково. Функцією цього евфемізму є маніпуляція. Використовуючи термін “чорний лебідь”, політики можуть уникнути звинувачень, адже змушують думати, що зниження курсу валюти було спричинено випадковими зовнішніми факторами, а не помилками уряду чи політиків. Таким чином, евфемізм відволікає увагу від відповідальності та представляє ситуацію як щось неминуче, а також маніпулює громадською думкою, приховуючи справжні причини і захищаючи певних політичних діячів від критики.

Отже, однією з найчастіших функцій воєнно-політичних евфемізмів є маніпуляція свідомістю, оскільки вони впливають на сприйняття інформації та

¹⁸⁸ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/kurs-valyut-v-ukrayini-chorniy-lebid-vid-trampa-vdariv-pogrivni-skilki-teper-koshuvati-dolar-2778381.html>

¹⁸⁹ КДС // <https://ksd.ua/product/chorniy-lebid-pro-neymovirne-u-realnomu-jitti?srsId=AfmBOopMV6Q15Wi3n74uqfte0wK8Uijx1s5O0zISloVBeWslhoShr4lY>

формують наші погляди та позиції, часто приховуючи або пом'якшуючи негативні аспекти.

2.2.2 Вплив евфемізмів на реципієнта

Використання евфемізмів у мовленні та комунікації має значний вплив на сприйняття інформації та реакцію аудиторії. Саме тому, другою важливою функцією евфемізмів є вплив на реципієнта.

Наприклад, у реченні *“Ukraińcy ostrzegają przed kolejnymi przymusowymi wysiedleniami”*. (“Українці попереджають про нові примусові переселення”) вжито евфемізм *“przymusowe wysiedlenie”*, замість словосполучення “примусова депортація”¹⁹⁰. Ця заміна може вплинути на реципієнта. Мовна одиниця *“przymusowe wysiedlenie”* пов’язана з історичним минулим, зокрема масовими депортаціями українського народу, які здійснювалися радянським режимом протягом двадцятого століття. Голодомор 1932-1933 років та депортація кримських татар 1944 року, стали трагічними подіями, які глибоко вкоренилися в пам’яті. Ці події асоціюються з насильницьким виселенням людей з їхніх домівок, роз’єднанням сімей. Саме тому використання цього словосполучення може викликати у реципієнта негативні емоції, наприклад страх, гнів, біль тощо.

Прикладом впливу на реципієнта також є евфемізм *“ideologicznie błędnych”*: *“W szkołach w całej Białorusi rozpoczął się proces usuwania z bibliotek i niszczenia “ideologicznie błędnych” podręczników oraz wydawnictw nauk humanistycznych opublikowanych w poprzednich latach”*. (“У школах по всій Білорусі розпочався процес вилучення з бібліотек і знищення **“ідеологічно помилкових”** підручників і видань з гуманітарних дисциплін, виданих у попередні роки”)¹⁹¹. Цей евфемізм означає “висловлювання, що суперечать офіційній ідеологічній течії” та може мати такий вплив на реципієнта: 1) люди можуть не сприймати, не погоджуватися або ігнорувати інформацію, якщо на

¹⁹⁰ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1223/artykul/3225445.prowokacja-rosjan-w-kurskiej-elektrowni-ukraincy-ostrzegaja-przed-kolejnymi-przymusowymi-wysiedleniami>

¹⁹¹ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1223/artykul/3241125.zaostzona-cenzura-w-bialoruskich-szkolach-ministerstwo-oswiaty-niszczy-ideologicznie-bledne-podreczniki>

їхню думку, вона є “ідеологічно помилкова”, навіть якщо є вказані достовірні джерела, які мають наукове підґрунтя; 2) “ідеологічно помилкові” матеріали можуть покращити ставлення аудиторії до певних політичних чи ідеологічних поглядів, сприяти формуванню або зміцненню їхніх вподобань чи переконань; 3) евфемізм утворює атмосферу страху та змушує людей стримувати свої думки та погляди.

Ще одним прикладом впливу евфемізмів на реципієнта може бути речення “*W zeszłym roku minister gospodarki Białorusi Mikołaj Szpakow oświadczył, że liberalizacja cen nastąpi nie wcześniej niż w 2013 r.*”. (“Минулого року міністр економіки Білорусі Микола Снопков заявив, що **лібералізація цін** відбудеться не раніше 2013 року”)¹⁹². Евфемізм “liberalizacja cen”, тобто зростання цін пов’язане з припиненням державного фінансування окремих виробників, має значний вплив на реципієнта. Ось кілька причин: 1) різке зростання цін може призвести до політичної нестабільності, через що люди будуть відчувати себе обманутими, а також можуть з’явитися протести та інші форми громадської непокори; 2) відбудеться зростання цін на товари та послуги, що негативно вплине на рівень життя людей.

Також як приклад можна навести евфемістичну одиницю “wymarły”: “*Miasto jest wymarłe. Wszyscy najbardziej obawiają się nocnych ataków*”. (“Місто вимерле. Найбільше всіх турбують нічні атаки”)¹⁹³. Слово “wymarły” означає “спустошений, вимерлий”. Воно асоціюється з загибеллю, смертю та відсутністю життя. Це створює атмосферу страху та тривоги у реципієнта, адже він уявляє собі місто, яке колись було жвавим, але тепер стало спустошене. Опис нічних нападів підкреслює небезпеку, яка збільшує тривогу, адже люди уявляють собі, що вони можуть стати наступними жертвами. Крім того, евфемізм “wymarły” викликає відчуття безпорадності, бо якщо міста більше немає, воно знищене, то це означає, що ситуація безнадійна. Таким чином опис “miasto jest wymarłe” має

¹⁹²Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl/106/921/Artykul/758665%2CInflacja-na-Bialorusi-wyniosla-ponad-20-procent>

¹⁹³ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/zelenski-zostalimy-sami-wszyscy-sie-boja-6741076354427392a>

сильний емоційний вплив на реципієнта. Саме тому, ми припускаємо, що ЕО викликає у нього такі неприємні емоції, як страх, гнів, розпач, сум та безнадію.

Серед прикладів також варто згадати про “войовничого дикобраза”:
*“Росіянам вдалося зайти у переговорний процес з американцями. Саме тому до цих перемовин нікого більше не підпускають, бо стане одразу ясно, що саме росіяни тиснуть на американців, а не навпаки. Тому нам потрібно спільно працювати з Європою, фактично по справжньому боротися. А саме прискореними темпами робити з України “войовничого дикобраза”, надаючи відповідне озброєння та техніку аби зупинити супротивника”, – каже Ігор Романенко.”*¹⁹⁴. ЕО “войовничий дикобраз” не описує реальну тварину. Дикобраз – це невелика тварина, яка зазвичай не є агресивною, але має дуже гострі голки і може захистити себе, якщо хтось на неї нападе. Називаючи Україну “войовничим дикобразом”, мовець хоче показати, що Україна готується до оборони: навіть якщо вона менша за Росію, вона матиме потужну зброю і буде дуже складно її атакувати. Це політичний евфемізм, оскільки замість того, щоб прямо сказати “Україна повинна швидко озброїтися і готуватися до війни”, автор використовує м'якший вислів. Він приховує суворий образ війни за зображенням тварини. За допомогою евфемізму мовець впливає на аудиторію. Люди легко уявляють собі дикобраза, який обороняється, і це допомагає їм зрозуміти, чому Україні потрібно більше зброї. Водночас ця ЕО може викликати у людей почуття гордості та надії, а не страху, адже дикобраз – не завойовник, а захисник. Отже, евфемізм “войовничий дикобраз” впливає на емоції та думки слухача, спонукаючи його підтримати ідею посилення військової могутності та представити Україну як сильну країну, здатну захистити себе. Тому головна функція цього евфемізму полягає не лише в приховуванні реальності війни, а й, головним чином, у впливі на ставлення реципієнта.

Цікавим також є евфемізм “привид Києва”: *“Валентин Коренчук був військовим льотчиком і став на оборону України з перших днів повномасштабного вторгнення Росії. Командир ескадрильї 40-ї бригади*

¹⁹⁴ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/ataki-rosiyi-posilyatsya-ekspert-poyasniv-skilki-ukrayina-zmozhe-bitisya-bez-dopomogi-ssha-2779341.html>

тактичної авіації Повітряних сил України загинув під час виконання бойового завдання 27 квітня 2024 року. Він був одним із тих, кого називали “**привидом Києва**”¹⁹⁵. Вислів “привид Києва” не описує справжнього привида. Він використаний як символічне та героїчне прізвисько українських льотчиків-винищувачів, які захищали столицю, збиваючи ворожі літаки. Замість того, щоб прямо сказати: “Українські льотчики знищили російські літаки”, мовець використовує ЕО. Вона пом'якшує сувору реальність війни. Пілот, який гине в бою або знищує ворожі літаки – це страшний образ. Проте коли хтось каже “привид Києва”, картина стає романтичною, майже міфічною. Вона приховує кров, насильство і страх, а натомість показує щось надихаюче і героїчне. Голосною функцією евфемізму є вплив на адресата, адже вислів викликає гордість, надію та захоплення. Образ “привида”, що літає над Києвом, змушує людей вірити в таємничого захисника, який обороняє місто. ЕО мотивує солдатів до боротьби та надає цивільним силам у дуже складні часи. Використовуючи цей евфемізм, політичні та військові лідери роблять війну менш страшною і більше схожою на історію про мужність і героїзм. Тому його головна роль полягає не в приховуванні інформації, а в натхненному та емоційному впливі на читача.

Підсумовуючи, використання евфемізмів може значно впливати на сприйняття інформації та формування думок у людей. Такі одиниці часто приховують справжню мету або намір мовця, роблячи його прийнятнішим та невинним. ЕО завуальовують справжню суть речей, через що ми часто необ'єктивно оцінюємо ситуації та нехтуємо діями.

2.2.3 Приховування чи пом'якшення інформації за допомогою евфемізмів

Ще однією поширеною функцією евфемізмів є приховування чи пом'якшення інформації, що може бути викликано певними обставинами, взаєминами або подіями. Такі ЕО зменшують негативний вплив на реципієнта.

¹⁹⁵ 24 Канал // https://24tv.ua/valentin-korenchuk-yak-zagynuv-pilot-bdzholyar-yak-stav-prividom_n2839001

Яскравим прикладом слугує речення “*Głos Wybrzeża*” z 14 grudnia na pierwszej stronie zamieszcza komunikat PAP o **zmianie cen** detalicznych niektórych artykułów spożywczych i przemysłowych wraz z omówieniem”. (“Газета “Голос Вибжежа” від 14 грудня на першій сторінці розмістила інформацію про **зміни** роздрібних **цін** на окремі продукти харчування та промислові товари, а також дискусію з цього приводу”)¹⁹⁶. ЕО “**zmiana cen**” є менш конкретна і точна порівняно зі словосполученням “підвищення цін”. Таким чином, її вживання може допомогти приховати факт підвищення цін, зменшити обурення та негативні емоції людей, які дізнаються про певні зміни.

Прикладом цієї функції є також заява Сергія Ніколенка, речника МЗС України: “*Blokowanie i nacisk na obserwatorów Specjalnej Misji Monitorującej OBWE w Doniecku to element kontynuowanych przez Rosję starań, by zerwać porozumienia mińskie i rozniecić konflikt zbrojny - powiedział Nikoленko*”. (“Блокування та тиск на спостерігачів Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ у Донецьку є частиною постійних зусиль Росії, спрямованих на невиконання Мінських домовленостей та розпалювання збройного конфлікту. – заявив Ніколенко”)¹⁹⁷. У ній спікер використовує евфемістичну одиницю “*rozniecić konflikt zbrojny*” замість негативного слова “війна”, яке може викликати страх, розпач або паніку. Словосполучення “*konflikt zbrojny*” зменшує занепокоєння, тривожність у реципієнта, бо робить заяву нейтральнішою.

Серед українських евфемізмів не менш цікавим є “агресивний сусід”: “*Наш агресивний сусід нікуди не подінеться. Якщо завтра війна скінчиться, і Росія піде з окупованого Криму і окремих районів Донеччини та Луганщини, попереду десятиліття, щоб хоча б досягти нормалізації стосунків і неконфліктного співіснування*”, - наголосив голова Міноборони”¹⁹⁸. Вислів “агресивний сусід” є яскравим прикладом політичного евфемізму. Насправді він не називає країну безпосередньо, але натякає на Росію, яка здійснює збройну

¹⁹⁶ Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl/286/5681/artykul/279410,komunikat-pap-o-zmianie-cen>

¹⁹⁷ Polskie Radio // <https://polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2829006,Rosja-chce-rozniecic-konflikt-zbrojny-w-Donbasie-MSZ-Ukrainy-o-naciskach-na-misje-OBWE>

¹⁹⁸ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/ukrayina/nash-agresivniy-susid-nikudi-ne-podinetsya-rezников-zayaviv-scho-vsi-gromadyani-povinni-zahischaty-ukrayinu-1927663.html>

агресію проти України. Замість слів “Росія” або “Російська Федерація” мовець використовує м'якший вислів “сусід”. Це робить висловлювання не таким прямим і агресивним, оскільки слово “сусід” зазвичай має нейтральне або навіть позитивне значення. Однак прикметник “агресивний” показує, що це не дружній сусід. Основна функція цього евфемізму полягає в приховуванні та пом'якшенні інформації. З одного боку, він дозволяє автору вказати на Росію, не називаючи її безпосередньо, що робить заяву менш конфліктною. З іншого боку, він зменшує емоційну насиченість повідомлення, оскільки “агресивний сусід” звучить м'якше, ніж “Росія є агресором”. Ця стратегія допомагає говорити про болісну і складну ситуацію в менш різкій, більш дипломатичній формі, яка легше сприймається аудиторією.

Отже, приховування або пом'якшення інформації є однією з найважливіших функцій воєнно-політичних евфемізмів. Їх часто використовують для того. Щоб приховати реальність, пояснити свої погляди делікатно, нейтрально, не викликаючи негативних емоцій.

2.2.4. Функція пропаганди евфемістичних одиниць

Останньою, але не менш важливою функцією евфемізмів є пропаганда – форма комунікації, спрямована на поширення в суспільстві певних ідей, думок, поглядів, фактів, чуток, тверджень та іншої інформації з метою формування громадської думки та маніпулювання¹⁹⁹.

Яскравим прикладом є евфемізм “grupa ekstremistyczna”: “*Rozbito prawicową grupę ekstremistyczną, która posiadała broń i planowała zakup kolejnej, planowała obalenie rządu oraz porwanie ministra zdrowia - poinformował na konferencji prasowej w czwartek Juergen Brauer, prokurator generalny Nadrenii-Palatynatu*”. (“**Праворадикальна група**, яка володіла зброєю і планувала придбати ще, планувала повалення уряду і викрадення міністра охорони здоров'я, була розгромлена, заявив на прес-конференції в четвер генеральний

¹⁹⁹ Словотвір // <https://slovotvir.org.ua/words/propahanda>

прокурор землі Рейнланд-Пфальц Юрген Брауер”)²⁰⁰. “Grupa ekstremistyczna” – “група злочинців/бандитів” описує ситуацію, яка нібито є під контролем, приховуючи при цьому справжню ідеологію та цілі групи. У цьому прикладі функція пропаганди полягає у використанні евфемізму для створення певного образу чи уявлення про ситуацію, яка сприймається менш загрозово та емоційно.

Ще одним прикладом пропаганди є речення “*Władze samozwańczej Donieckiej Republiki Ludowej (DRL) przejęły w Mariupolu w Ukrainie dwa statki pływające pod banerami Liberii i Panamy. Informacje te ujawniła agencja Reutera, która przekazała, że prorosyjska administracja DRL chce stworzyć "flotę narodową" na bazie skonfiskowanych statków z za granicy*”. (“**Влада самопроголошеної Донецької народної республіки (ДНР) захопила два судна під прапорами Ліберії та Панами в Маріуполі, Україна. Інформацію про це оприлюднило агентство Reuters, яке повідомило, що проросійська адміністрація “ДНР” хоче створити “національний флот” на базі конфіскованих суден з-за кордону.**”)²⁰¹. Вживання прямого терміна такого як “сепаратистські території” чи “окуповані регіони” замість евфемізму “samozwańcza Doniecka Republika Ludowa” звучить більш офіційно. Це дозволяю Кремлю представити ситуації так, як вигідно його політичним інтересам, намірам, зокрема, створити враження, що ці території мають суверенітет. ЕО “samozwańcza Doniecka Republika Ludowa” може допомогти Росії уникнути критики за окупацію українських територій та підтримку сепаратизму. Також у реченні є евфемізм “prorosyjska administracja”, який замінює пряме словосполучення “проросійська влада” або “проросійські сили” допомагає уникнути прямого зв’язку з Росією та її впливом. Третьою ЕО є “skonfiskowane statki”, яка означає “вилучені чи захоплені судна”. Вона використана, щоб пом’якшити інформацію про незаконне захоплення.

Серед українських евфемізмів гарним прикладом пропаганди є “постачальник війни”: “*Песков наголосив, що досі Вашингтон був “головним*

²⁰⁰ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/niemcy-chcieli-obalic-rzad-i-porwac-ministra-rozbito-grupe-ekstremistow-6758197311519328a>

²⁰¹ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/plany-prorosyjskiej-wladzy-z-doniecka-zaczeli-juz-krasc-statki-6787431538313760a>

постачальником війни” в Україні. Речник Кремля цинічно зазначив, мовляв, США зроблять “найкращий внесок у справу миру”, якщо перестануть підтримувати Київ”²⁰². Замість того, щоб назвати Сполучені Штати країною, яка надає військову підтримку Україні для її оборони, Росія змінює формулювання і називає США “постачальником війни”. Слово “постачальник” зазвичай вказує на особу, яка доставляє товари, такі як продукти харчування, енергоресурси або інші вироби. Поєднуючи це слово з “війною”, Кремль створює враження, нібито США безпосередньо продають або забезпечують війну. Таким чином, США більше не виступають в ролі помічника чи захисника, а стають причиною та фактором, що сприяє продовженню конфлікту. Основна функція ЕО – це пропаганда. Мета полягає не в тому, щоб описати факти, а в тому, щоб перекласти відповідальність, показати, що США винні, і переконати аудиторію, що Америка несе відповідальність за війну. Таким чином Кремль намагається послабити підтримку України і виправдати власну агресію.

Не менш цікавим є й наступне речення: *“Користувачі соцмереж активно діляться “цікавими” фактами з біографії Гурцієва. Пропагандистські телеграм-канали, звісно, вже в сльозах – оплакують “великого героя”, якого не стало. Пишуть, що він нібито розробив передові технології наведення ракет, які значно підвищили їхню точність і “ефективність”²⁰³. Ми можемо у цьому прикладі знайти воєнно-політичний евфемізм “великий герой”. За допомогою цього вислову автор приховує злочини і виставляє людину в позитивному, патріотичному і гідному поваги світлі, навіть якщо насправді вона наказувала бомбардувати міста, театри, житлові райони або лікарні. Ця ЕО означає “воєнний злочинець” або “командир, який є відповідальний за напади на цивільне населення”. Називаючи військового злочинця “великим героєм”, використовуючи евфемізм, головною метою якого є пропаганда, мовець намагається маніпулювати громадською думкою. Він змушує звичайних людей відчувати гордість замість гніву чи смутку. Висловлювання створює хибний*

²⁰² Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/politika/u-putina-prokomentuvali-prizupinennya-viyskovovi-dopomogi-ssha-dlya-ukrayini-2779812.html>

²⁰³ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/u-rosiyi-pidirvaly-terorysta-iyakyy-keruvav-udaramy-pomariupoliu-vsi-podrobytsi-2838692.html>

образ для аудиторії, щоб громадяни вірили, що вшановують хороброго захисника, не помічаючи жорстокості та руйнувань.

Отже, функція пропаганди полягає у систематичному поширенні певних ідей, поглядів, ідеалів із метою впливу на свідомість і переконання реципієнта. Головна мета – це зміна громадської думки, заохочення підтримати певну ідеологію чи вплив на поведінку масової аудиторії.

Аналіз структурних особливостей воєнно-політичних евфемізмів

2.3.1 Евфемізми, виражені словами

Важливим аспектом вивчення евфемізмів, окрім способів творення та функцій, також є їхня структура. Саме тому ми б хотіли детальніше розглянути їхні основні структурні типи. Одним із яких є ЕО, виражені словами. Евфемізм – це лагідніший спосіб висловити те, що звучить грубо, різко або неприємно. Якщо слово може образити або засмутити людей, ми замінюємо його ввічливішим, нейтральним або непрямим. Це і є евфемізм, виражений одним словом. Класифікація В. Холдера доволі проста: евфемізми можна групувати в залежності від того до якої частиною мови належить ЕО.

Таким чином, коли евфемізм є **іменником**, то ми замінюємо різке слово на інше, яке не має негативних асоціацій. Як приклад можна навести таке речення “*Putin chce rozmów jeden na jeden. Będzie chciał doprowadzić do tego, żeby prezydent USA stał obok niego 9 maja na Placu Czerwonym w Moskwie. Nie jako szanowany lider, ale jako **pionek** w jego własnej grze - stwierdził Zelenski*”²⁰⁴. Слово “**pionek**” є політичним евфемізмом, оскільки для опису політичної особи використана назва шахової фігури. У шахах пішак є найслабшою фігурою. Він може рухатися лише обмеженим способом і дуже часто ним поступаються, щоб виграти. Використовуючи цей евфемізм для опису політика, автор має на увазі, що політичний діяч не має реальної влади, що ним керують інші і що його можна “використати” або “здати” в політичній боротьбі. ЕО виражена одним словом, а

²⁰⁴ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/rosyjskie-wojska-na-bialorusi-zelenski-przemowil-w-monachium-7125450603997984a>

саме іменником без інших залежних слів, тому цей вислів є непоширеним евфемізмом. Іменник “ріонек” означає “слабкий лідер” або “безвладна особа”. Висловлювання пом'якшує прямі звинувачення. Замість того, щоб відкрито сказати, що “президент США не має впливу, не може нічого вдіяти”, що звучало б дуже образливо і грубо, слово “ріонек” робить повідомлення менш прямим. По-друге, воно додає емоційної напруги. Називаючи когось так, ми уявляємо цю людину як маленьку і неважливу, що знижує її статус в очах аудиторії.

Якщо евфемізм є прикметником, ми змінюємо якість, яку приписуємо комусь або чомусь, щоб вона здавалася приємнішою чи кращою. Зразком може бути ЕО “законсервований агент”: *“Ще одна спроба ліквідації Зеленського готувалась у Польщі. СБУ спільно з Агентством внутрішньої безпеки Польщі (АВБ) викрила “законсервованого” агента – військового пенсіонера, завербованого десятки років тому. Його завданням було усунення президента у жешувському аеропорту”*²⁰⁵. Слово “законсервований” є яскравим прикладом евфемізму, який використовують служби безпеки. Замість того, щоб прямо сказати “таємний агент, призначений для вбивства” або “небезпечний терорист”, вони використовують цей вислів. Це ЕО, тому що поєднання слів приховує сувору правду. Мова є про шпигуна, якого завербували багато років тому, тримали в стані бездіяльності, а потім знову повернули для виконання важливої місії. У нашому випадку для спроби вбивства президента. Проте завдяки використанню евфемізму “законсервований” повідомлення здається не таким страшним. Воно усуває прямий зв'язок із насильством, зрадою чи злочином, а натомість створює образ чогось просто “збереженого”, а потім “повернутого”. Цей евфемізм виражений одним словом – прикметником, що описує завербовану особу, але в пом'якшеному, бюрократичному стилі. Як ми бачимо, цей вислів є поширений, адже одне зі слів (агент) є головне – від нього ми ставимо запитання до залежного (законсервований), але не обов'язкове, бо ми можемо його замінити на будь-яке інше.

²⁰⁵ 24 Канал // https://24tv.ua/preskonferentsiya-vasilya-malyuka-pro-diyalnist-sbu-zamahi-na-vladu-ta-aktivistiv-golovne_n2853601

У випадку, коли евфемізм є прислівником, він пом'якшує спосіб або ступінь того, що ми говоримо. Показовим є такий приклад “Szeregowi przedstawiciele KO nie chcą publicznie krytykować lidera Polski 2050 ("nie będziemy **podgrzewać nastrojów i dawać pożywki przeciwnikom**"), ale "na **offie**" przyznają, że dłużej w tej atmosferze - ciągłego sporu i pretensji - nie da się skutecznie "**pchać spraw**" do przodu”²⁰⁶. Евфемізм “na offie” приховує неприємну реальність. Насправді, коли політики чи публічні особи використовують такий вислів, то це означає, що вони розмовляють за зачиненими дверима, часто висловлюючи думки, за які публічно не хочуть брати на себе відповідальність. Висловлювання “ми розмовляємо таємно” чи “ми не хочемо відкрито це визнавати” звучало б грубо і підозріло. Цей евфемізм виражений одним словом – прислівником, що воно вказує на те, як щось було сказано. Він зменшує негативне значення “таємних переговорів”. Його основна функція полягає в тому, щоб зменшити серйозність прихованого або неофіційного спілкування та зробити його прийнятним для аудиторії. Крім того, у реченні присутні ще дві ЕО – “podgrzewać nastroje” та “dawać pożywki przeciwnikom”, оскільки вони приховують пряму, неприємну реальність політичного конфлікту. “Podgrzewać nastroje” у політиці це означає загострення конфлікту або провокування відкритих суперечок. Замість того, щоб прямо сказати “ми не хочемо загострювати конфлікт або публічно нападати один на одного”, що звучить дуже агресивно, політики вибирають лагідніше висловлювання. Евфемізм пом'якшує уявлення про протистояння, представляючи його не як щось небезпечне, а як загострення емоцій. Друга ЕО “Dawać pożywki przeciwnikom” означає давати ворогам приводи для нападу, надавати їм підстави або послаблювати власний авторитет. Замість того, щоб відкрито сказати “ми своїми політичними діями спричиняємо політичну кризу”, вислів створює враження, ніби вороги їдять те, що ми їм даємо. Обидва евфемізми – це вільні словосполучення, бо вони утворені з двох та більше слів, але не є усталеними висловлюваннями.

²⁰⁶ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/przed-spotkaniem-liderow-koalycji-znamy-agende-w-tle-dyskusje-o-zmianie-premiera-7174353289525984a>

Останніми, але не менш важливими, є ЕО, виражені дієсловами, що замінюють прямі та жорстокі вислови на позначення дій. Як приклад можна навести непоширений дієслівний евфемізм “чорнобаїти”: “*Майже уся ця виставлена військова техніка рухалася на столицю. Але наші арміїці добряче "відчорнобаїли" більшість рашистських підрозділів*”²⁰⁷. Слово “відчорнобаїти” походить від назви українського села Чорнобаївка. Під час повномасштабної війни російські війська багато разів намагалися захопити його, але щоразу українська армія знищувала ворога. Через це назва села стала символом знищення російських солдатів та їхньої військової техніки. Пізніше люди утворили дієслово “чорнобаїти”, що означає знищувати (ворога). Мовець використовує цю ЕО, щоб приховати жорстокість або зробити її менш прямолінійною.

Підсумовуючи, евфемізми можуть бути виражені одним словом. Серед проаналізованих нами польських та українських ЕО найчастіше, вони виражені іменниками, дієсловами, прикметниками та прислівниками.

2.3.2 Евфемізми, виражені словосполученнями

Евфемізми не завжди є одним словом. Дуже часто це багатослівні висловлювання, утворені у формі словосполучень. Одне зі слів – головне, а інші – залежні. На думку В. Холдера, існує два основних типи. Евфемізми, виражені вільними словосполученнями – це об’єднання двох або більше слів, які поєднані довільно та не є усталеними висловлюваннями.

Як приклад можна навести таке речення “*Rosyjski dron spowodował poważne uszkodzenie sarkofagu nad reaktorem elektrowni jądrowej w Czarnobylu, zniszczonym w katastrofie w 1986 r. - ocenił Tytarczuk*”²⁰⁸. ЕО, виражені фразеологічними зворотами - це стійкі вислови, які зазвичай часто вживаються в мові, і які разом набувають переносного або ж особливого значення. Функція

²⁰⁷ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/ato/spalena-tehnika-okupanta-na-hreschatiku-mayzhe-vsya-ruhalas-na-kiyv-ta-taka-zh-na-fronti-z-yavlyayetsya-schodnya-2141110.html>

²⁰⁸ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/atak-na-czarnobyl-powazne-uszkodzenia-7125299898411808a>

цього евфемізму полягає в тому, щоб зменшити паніку і зробити ситуацію менш напруженою, ніж вона є насправді. Він дозволяє посадовцям говорити про небезпеку спокійно, офіційно, не викликаючи шоку чи страху в громадськості. ЕО виражена вільним словосполученням, а не окремим словом. Оскільки вона складається з двох окремих слів (“poważne” + “uszkodzenie”), які можуть вільно поєднуватися з іншими словами в мові. Це не усталений вислів або зворот з особливим переносним значенням, а описове висловлювання, що тут використане у м'якшій, менш прямій формі.

Другим типом є ЕО, виражені фразеологічними зворотами – це стійкі вислови, які зазвичай часто вживаються в мові, і які разом набувають переносного або ж особливого значення. Це можна проілюструвати на такому прикладі: *“Jesteśmy bardzo dumnym narodem, więc, jeśli ktokolwiek będzie nam mówił, jak mamy głosować, to całkowicie kontrproduktywne. A biorąc pod uwagę to, co Elon Musk powiedział na wiecu AfD, że Niemcy mogą zapomnieć o swojej winie, to teraz tego rodzaju ingerencja byłaby **pocałunkiem śmierci** dla każdej partii politycznej w Polsce - powiedział”*²⁰⁹. Евфемізм “pocałunek śmierci” є політичним евфемізмом. Дослівно він означає смертельний поцілунок, тобто такий, що спричиняє смерть. Однак в політичному контексті ЕО використовується метафорично, щоб описати фатальну, руйнівну підтримку, вплив або співпрацю, яка призводить до жахливих наслідків для тих, кого підтримують. Це негативний вплив, дії, через які виникає катастрофа. Замість того, щоб прямо сказати “це рішення зруйнує діяльність партії” або “ця підтримка призведе до державного занепаду”, автор використовує м'якший і образніший вислів “смертельний поцілунок”. Це дозволяє мовцю звучати менш різко і елегантніше. Таким чином, функція евфемізму полягає в тому, щоб пом'якшити прямий опис політичної поразки, водночас підкреслюючи небезпеку і руйнівний ефект. Він також створює яскравий образ, що робить заяву більш виразною та насиченою в емоційному плані. Евфемізм виражений фразеологічного словосполучення. Це означає, що він є сталим, стійким висловлюванням у мові. Люди не вигадують його щоразу,

²⁰⁹ Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/usa-chce-ingerowac-w-wybory-prezydenckie-w-polsce-pocalunek-smierci-7125839291374400a>

він зрозумілий і досить часто вживається. Ми не можемо просто змінити одне зі слів, не втративши при цьому значення евфемізму. ЕО виступає фразеологічним словосполученням лише у своїй усталеній формі.

Іншим цікавим прикладом може бути евфемізм “гарматне м’ясо”:
“Закликаємо всі держави-члени ООН відстежувати російських рекрутерів у ваших країнах та вживати заходів для запобігання руйнівному впливу російської кризи на безпеку ваших громадян. Прояснімо, Росія шукає *гарматне м’ясо*”, - зазначив Кислиця”²¹⁰. У прямому сенсі ЕО “гарматне м’ясо” означає “м’ясо призначене для гармат”. Проте, насправді, автор має на увазі солдатів, яких відправляють у наступ без належного захисту, техніки та догляду, часто ставляться до них як до предметів і не цінують їхнє життя. Щоб прямо не казати “багато солдатів вбивають” або “військові гинуть намарно”, мовець використовує евфемізм “гарматне м’ясо”, що пом’якшує жорстокість висловлювання, оскільки уникає прямої згадки про смерть, кров чи руйнування, але водночас підкреслює жорстоке ставлення представників влади до військових. Це висловлювання виконує подвійну функцію. По-перше, воно зменшує прямий емоційний вплив, не називаючи смерть прямо. По-друге, критикує негуманне ставлення з людьми. Цей евфемізм виражений фразеологічним словосполученням, бо вислів є закріплений. Ми не можемо змінити один із компонентів, тому що образне значення також зміниться. Читачі одразу розуміють під цим словом щось або когось, що є „розхідним матеріалом”, а не їжу чи м’ясо в прямому значенні.

Отже, ЕО не є завжди виражені одним словом. Дуже часто – це багатослівні вислови, у яких одне зі слів є головне, а інші – залежні. Такі евфемізми можуть бути двох типів: ЕО, виражені вільними словосполученнями та ЕО, виражені фразеологічними словосполученнями. Два типи є досить поширені в польськомовних та україномовних ЗМІ.

²¹⁰ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/svit/kislicya-rozpoviv-yak-rosiya-shukaye-po-vsomu-svitu-garmatne-m-yaso-dlya-viyini-proti-ukrayini-2600586.html>

2.3.3 Евфемізми, виражені реченнями

Евфемізми речення – це особливий тип ЕО, коли замість одного слова люди використовують ціле речення або довгі висловлювання, щоб описати щось неприємне, невічливе або соціально незручне. Основна причина – зробити повідомлення м'яким, ввічливішим і менш прямим. Дуже часто такі речення є навмисно розмиті, щоб читач не відчував себе ображеним чи враженим. Крім того, вони звучать коректніше та професійніше, що є досить важливо, зокрема в політиці.

Яскравим прикладом можу слугувати таке речення *“Традиційно для росіян перший млинець вийшов глевким – російська "розумна бомба" зіграла в гру "артилерія б'є по своїх". 12 березня 2023 року стало відомо, що снаряд впав у приватному секторі північно-західного району окупованого Донецька. Долучитися до російських виробів, які "9 років бомбили Донбас", не вдалося – "Гром-Е1" не розірвався”*²¹¹. У ньому присутній евфемізм „артилерія б'є по своїх”, який означає, що армія припустилася помилки і атакувала своїх же солдатів або цивільних. Якщо автор би прямо сказав, що „армія вбила своїх людей” або „військові поранили своїх”, це звучало би надзвичайно жорстко та болісно. Щоб уникнути цього, він використовує речення, яке приховує серйозність трагедії. Функція цього евфемізму - пом'якшити та мінімізувати вплив дуже негативної події. У такий спосіб мовець відвертає увагу від смертей чи поранень, що були спричинені своїми ж військовими. Це зменшує емоційний стрес для аудиторії, а також захищає армію від відкритої критики чи приниження. ЕО виражена реченням. Одне слово як „невдача” або „помилка” не передає ситуації. Для того щоб не казати, що життя були втрачені через помилку армії, евфемізм дозволяє автору описати подію опосередковано уникаючи згадки про вбивства чи жертви.

Серед прикладів варто зазначити евфемізм *“państwo sobie nie radziło”*: *“Bardzo dziękuję panu Bąkiewiczowi za obywatelską postawę na polskiej granicy.*

²¹¹ 24 Канал // https://24tv.ua/bomba-rosiyi-grom-e1-tehnicni-harakteristiki-dalnist-radius_n2275286

*Bardzo mi przykro, że państwo polskie przez wiele miesięcy nie radziło sobie z kryzysem na polskiej granicy i to obywatele musieli reagować - mówił Karol Nawrocki dziennikarzom o Ruchu Obrony Granic*²¹². У цьому реченні “państwo sobie nie radziło” – це ЕО, що виражена у формі цілого речення. Під цими словами ми розуміємо, що “державна не впоралася”, “настав хаос” або “установи зруйновані”. Замість того, щоб говорити так прямо, мовець обирає висловлювання, яке не заперечує, що проблеми були, але зменшує їхній масштаб. Воно вказує лише на “труднощі” чи “складнощі”, а не на повну невдачу. Евфемізм допомагає зберегти імідж уряду, уникаючи слів, які б звучали надто образливо чи звинувачувально. Він зменшує емоційний вплив на читача та робить ситуацію менш тривожною. Таким чином, висловлювання заспокоює громадську думку, пом’якшує критику та представлення дуже серйозної невдачі таким чином, щоб вона здавалася не такою серйозною. ЕО також допомагає мовцю переключити увагу з відповідальності та звинувачень на ідею тимчасової боротьби. Цей евфемізм виражений реченням, тому що одне слово “поразка” або “розпад” звучало б негативно і різко. Замість одного грубого слова автор використовує цілу конструкцію, яка приховує сувору реальність під загальним, нейтральним формулюванням. Іншими словами це ЕО приховує правду про серйозну державну неспроможність, його роль полягає в тому, щоб політична криза здавалася лише незначними труднощами.

Ще один не менш цікавий приклад є український евфемізм “похоронний марш грає за міжнародним правом”: *“Я не думаю, що Україна буде повністю позбавлена зброї, але об’єктивно кажучи, через цю війну ринок озброєння, особливо для систем ППО та іншого, матиме величезний дефіцит у світі, тому що всі будуть озброюватися і намагатися якимось чином убезпечити передусім себе. А оскільки міжнародне право та правила у світі не працюють, ризики дуже великі. На жаль, за міжнародним правом уже грає похоронний марш, тому ситуація за таким сценарієм лише погіршуватиметься”, - прогнозує Ігор*

²¹² Wirtualna Polska // <https://wiadomosci.wp.pl/panstwo-sobie-nie-radziło-nawrocki-o-sytuacji-na-granicy-7174278470073024a>

Семиволос”²¹³. Ця ЕО означає, що “міжнародне право більше не працює” або “міжнародне право зруйноване”. Проте замість того, щоб сказати це відкрито, що звучало б лячно, безнадійно і звинувачувально, мовець обирає символічний образ – похоронного маршу. Він асоціюється з трауром і смертю, але в цьому контексті йдеться не про реальний похорон, а про занепад або “смерть” системи міжнародного права. Функція цього евфемізму – пом'якшити жорстоку правду, але водночас зробити її зрозумілою. Щоб не налякати людей такими словами, як “крах” чи “руйнування”, мовець використовує ЕО. Вона перетворює політичну та військову кризу на образ, який звучить естетично та менш агресивно. Таким чином, евфемізм приховує негатив у повідомленні, але водночас символічно передає серйозність ситуації. Це робить висловлювання легшим для емоційного сприйняття та кращим для запам'ятовування, адже люди частіше запам'ятовують яскраві образи, ніж політичні промови, звернення. Евфемізм виражений реченням, тому що думка є досить об'ємна. Слово, наприклад, “невдача” звучало б дуже прямолінійно. Саме тому, речення, побудоване на метафорі, дозволяє мовцю представити ту саму реальність ввічливо та опосередковано. Використовуючи речення, автор може приховати суворе значення, бо у такий спосіб, інформація легше сприймається аудиторією.

Таким чином, можна зробити висновок, що евфемізми, виражені реченнями, є цікавим типом ЕО, оскільки це не просто окремі слова або короткі вислови, а цілі речення, які звучать ввічливо, делікатно і не так різко. Основна мета таких речень – пом'якшити інформацію, приховати неприємні деталі або не звучати грубо. Замість того, щоб сказати щось прямо, мовець використовує довге речення, яке висловлює ту саму думку в більш м'який спосіб.

²¹³ Телевізійна служба новин // <https://tsn.ua/exclusive/konflikt-na-blyzkomu-skhodi-chym-vstup-ssha-u-viynu-izrayiliu-ta-iranu-zahrozuye-ukrayini-2852267.html>

ВИСНОВКИ

Тема нашої магістерської роботи “Функціонування воєнно-політичних евфемізмів у сучасному польському й українському медіадискурсі” є актуальна, оскільки функції, структурні особливості, а також способи поповнення евфемістичної лексики в сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ, як нам відомо, не були об’єктом окремого комплексного дослідження раніше. Крім того, у зв’язку з війною в Україні, такі евфемізми мають значний вплив на сприйняття інформації.

Опираючись на погляди українських та зарубіжних вчених, ми розглянули основні поняття лексикології як мовознавчої дисципліни. У теоретичному розділі ми з’ясували, що лексикологія – це розділ мовознавства, який досліджує словниковий склад мови, зокрема значення та вживання слів, а деякі лінгвісти вважають, що вона також вивчає походження слів. Розкрили зміст поняття “воєнно-політичний евфемізм” – це словозамінник, який використовується для опису політичних, військових подій чи явищ замість небажаного, незручного слова або словосполучення, щоб зменшити негативні враження чи асоціації. У цій роботі ми притримуємося системного підходу, оскільки переконані, що взаємодія лексичних одиниць відбувається за певними семантичними та граматичними правилами, адже всі слова пов’язані між собою.

Розглянули причини виникнення воєнно-політичних евфемізмів, до яких належать, зокрема уникнення образи або конфлікту, збереження образу та публічної репутації, приховування істинних негативних наслідків або реальної ситуації, уникнення звинувачень або відповідальності, контроль та маніпулювання інформацією

Ми дослідили 193 польські та 200 українських евфемізмів. Виокремили основні механізми поповнення корпусу евфемізмів, серед яких семантичний, фонетичний, словотворчий процес і запозичення слів. У результаті класифікації воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних ЗМІ з’ясовано, що найчисленнішу групу (179 одиниць, 93%) становлять евфемізми утворені за допомогою семантичних процесів; наступною за кількістю групою (10 одиниць,

5%) є ЕО, утворені внаслідок запозичення іншомовних слів; третьою за чисельністю групою є евфемізми (4 одиниці, 2%), на які вплинула лексична заміна. Не виявлено польських ЕО, утворених за допомогою фонетичних чи словотворчих процесів (див. Додаток 1).

Здійснивши аналіз українських воєнно-політичних ЕО у сучасних україномовних ЗМІ, ми виявили, що найбільше евфемізмів, утворених внаслідок семантичних процесів (189 одиниць, 95%); на другому місці – запозичення іншомовних слів (10 одиниць, 5 %), на останньому – словотворчі (1 одиниця, 1%). Не виявлено жодної української ЕО, утвореної внаслідок лексичної заміни, а також фонетичних процесів (див. Додаток 1).

Проаналізували найчисленнішу групу евфемізмів, утворених за допомогою семантичних процесів. До найпоширеніших процесів серед польських ЕО належать метафоризація (47 одиниць, 26%), напр. *zielone korytarze, głowa państwa, rozlew krwi, zielone ludziki*, перифраз (34 одиниць, 19%), напр. *ostateczne rozwiązanie kwestii ukraińskiej, obozu reedukacji politycznej, starcie dwóch przeciwstawnych sił zbrojnych*, метонімізація (12 одиниць, 16%), зокрема *zawodnik radziecki, bilet towarowy, bon na towary*. Менш поширеними є мейозис (24 одиниць, 14%), літота (14 одиниць, 8%) та генералізація (15 одиниць, 8%). Ще меншу кількість евфемізмів утворено за допомогою фразеологізації (9 одиниці, 5%), гіперболи (5 одиниці, 3%), елевації (4 одиниці, 3%). Серед українських евфемізмів найчисленнішу групу становлять метафоризація (59 одиниць, 31%), напр. *Небесна сотня, люди в пікселях, негативні зустрічні вітри, зуби дракона*, генералізація (33 одиниць, 17%), напр. *військова авантюра, вихід, культурні заходи, країни третього світу*, перифраз (31 одиниць, 16%), а зокрема *агресивний сусід, остаточне вирішення українського питання, антитерористична операція, піти на поступки*. Менш поширеними є мейозис (27 одиниць, 14%), елевація (15 одиниць, 8%) та генералізація (9 одиниць, 5%). Ще меншу кількість ЕО утворено за допомогою метонімізація (6 одиниці, 3%), літоти (3 одиниці, 2 %) або гіперболи (2 одиниці, 1%). Також ми виокремили **чотири польські** (5%) та **чотири українські ЕО** (2%), утворені внаслідок такого

семантичного процесу як пропріалізація – це ЕО, у яких компонентами є власні назви, а зокрема прізвища, імена відомих людей, географічних об'єктів чи похідні від них прикметники: *banderowski smoothie, doktryna Breźniewa, mała stabilizacja, Polacy wyznania mojżeszowego, концерт Кобзона, коктейль Молотова, чорнобаїти, доктрини Брежнєва*.

Виявили евфемізми, утворені внаслідок запозичення іншомовних слів. У результаті аналізу польських воєнно-політичних евфемізмів, утворених внаслідок запозичення іншомовних слів, з'ясовано, що найчисленнішу групу (5 одиниці, 50%) становлять евфемізми запозичені з англійської та французьких мов, напр. *zdenacyfikować, grupa ekstremistyczna, pacyfikacja, zdemilitaryzować, inflacja*; наступною за кількістю групою (2 одиниці, 20%) є евфемізми, які походять із мови східного сусіда, а також є евфемістичні одиниці (2 одиниці, 20%), запозичені із німецької мови, третьою за чисельністю групою є евфемізми (1 одиниця, 10%), що походять з давньогрецької мови – *geopolityka*. Найбільше українських ЕО, утворених внаслідок запозичення іншомовних слів, походять з англійської (4 одиниці, 40%), зокрема *проксі-війна, чорний ринок, удар крота, принцип “Америка насамперед”*; наступною за кількістю групою є латинська мова (3 одиниці, 30%), третьою групою є запозичення з німецької (2 одиниці, 20%) та лише одна одиниця з французької (1 одиниця, 10%) – *демарш* (див. Додаток 3).

Проаналізовано основні функції польських воєнно-політичних евфемізмів, серед яких найбільш поширеною є функція маніпуляції свідомістю (75 одиниць, 37%), напр. *czwarty rozbiór, straty, kult jednostki, misja pokojowa*. Менш поширеною є пом'якшення чи приховування інформації від аудиторії (28 одиниць, 31%). Вплив на реципієнта є основною функцією у ще меншій кількості ЕО (25 одиниць, 13%). Функція пропаганди – найменш популярна (23 одиниці, 12%). Українські ЕО найчастіше маніпулюють свідомістю (79 одиниць, 40%), зокрема *самопроголошена Донецька народна республіка, спецоперація йде за планом, чорний лебідь, маріонетка, Луганська народна республіка*, на другому місці функція пом'якшення чи приховування інформації (58 одиниць, 29%), на

третьому – вплив на читача (47 одиниць, 24%) та найменш поширеною є функція пропаганди (15 одиниць, 7%) (див. Додаток 4).

Дослідили структуру воєнно-політичних евфемізмів, зокрема ЕО, виражені словами (іменником, прикметником, дієсловом, прислівником), вільними або фразеологічними словосполученнями та реченням. На першому місці знаходяться евфемізми, виражені словом (польські – 102 одиниці, 53%; українські – 78 одиниць, 39%), а зокрема *ocalać, maluczcy, na offie, niewolny, ескалація, козири, фюрер, сигнали*, на другому місці ЕО, виражені вільним словосполученням (польські – 48 одиниць, 25%; українські – 64 одиниці, 32%), напр. *poważne uszkodzenie, bombowce strategiczne, рhас справу, тракторні війська, плануючі бомби, ляпас по іншій щоці*, потім ЕО, виражені фразеологічним словосполученням (польські – 41 одиниця, 21%; українські – 53 одиниці, 26%), напр. *białe plamy, bratnia potoc, pocałunek śmierci, polowanie na czarownicę, теорія доміно, закон джунглів, гарматне м'ясо*, та найменше евфемізмів-речень (польські – 3 одиниці, 1%; українські – 5 одиниць, 3%), зокрема *państwo sobie nie radziło, wybory mogły być skrecone, doszło do ofiar śmiertelnych, грає похоронний марш грає за міжнародним планом, спецоперація йде за планом, артилерія б'є по своїх, Росія вдарить і по іншій щоці*. (див. Додаток 5).

Отже, на основі проаналізованих воєнно-політичних евфемізмів у сучасних польськомовних та україномовних ЗМІ можемо зробити висновок, що більшість польських та українських ЕО утворені внаслідок семантичних процесів. Серед функцій найпоширенішою є пом'якшення чи приховування інформації від аудиторії. Найчастіше ЕО виражені словом. Різниця у використанні польських та українських воєнно-політичних присутня, але не суттєва. Українські ЕО з'являються, змінюються та стають широковживаними швидше, ніж польські, у зв'язку з війною в країні. ЕО у польськомовному ЗМІ стабільніші та, зазвичай, з'являються з політичної, дипломатичної мови.

Оскільки ще залишається багато не досліджених питань, перспективою подальшого дослідження є діахронний аспект під час якого можна простежити

зміни у системі воєнно-політичних евфемізмів, зіставний аналіз польських воєнно-політичних евфемізмів з іншими мовами, зокрема германськими (англійська, німецька), специфіка перекладу ЕО, частотність вживання воєнно-політичних евфемізмів, функціонування гендерних воєнно-політичних евфемізмів у польськомовному та україномовному ЗМІ тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Aitchison J. Words in the Mind. – 1994. – P.221.
2. Bogner A. Handbuch Interkulturelle Germanistik. – Stuttgart, 2003. – S. 312 – 314.
3. Dąbrowska A. Słownik eufemizmów polskich czyli w rzeczymocno, w sposobie łagodnie. – Kraków, 1998. – S.275.
4. Doroszewski W. Słownik języka polskiego. – Warszawa, 1958 –1969.
5. Dubisz S. Nauka o języku dla polonistów. – Warszawa. – S. 327.
6. Dunaj B. Słownik współczesnegojęzyka polskiego. – Warszawa, 1996.
7. Dubisz. S. Uniwersalny słownik języka polskiego. – Warszawa, 2003.
8. Dunaj B. Słownik współczesnegojęzyka polskiego. – Warszawa, 1996.
9. Grillo E. Dialogism and the Empowering Property of Communication. – Amsterdam, 2005. – P. 246.
10. Grochowski M. Zarys leksykologii i leksykografii. – Toruń, 1982. – S. 16 – 20.
11. Karłowicz J., Kryński A, Niedźwiedzki W. Słownik języka polskiego. – Warszawa, 1900-1927.
12. Kis M. Euphemisms and Military Terminology // Hieronymus. – 2014. – №1. – P. 123–137.
13. Lototska K. English stylistics. – Lviv , 2008. – P. 253.
14. Miodunka W. Podstawy leksykologii i leksykografii. – Warszawa. – S. 54.
15. Murphy C. The E word // The Atlantic Monthly. – 1996 – №12. – P. 16 –18.
16. Noble V. Speak Softly. Euphemisms and Such. – Sheffield, 1982. – P.103.
17. Postman N. Crazy Talk Stupid Talk. New York: Delacorte Press, 2000. – P 356 p.
18. Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. – New York, 1995. – P.463.
19. Schröder H. Tabus und interkulturelle Kommunikation // Wierlacher A.,
20. Słownik współczesnegojęzyka polskiego / Pod. red. B. Dunaja – Warszawa, 1996.

21. Truszkowski W. O eufemizmach we współczesnym języku polskim // Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. – 1986. – S.129–140.
22. Uniwersalny słownik języka polskiego / Pod. red. S. Dubisza – Warszawa, 2003.
23. Warren B. What euphemisms tell us about the interpretation of words // Studia Linguistica, 1992. – Vol. 46/2. – P. 128–172.
24. Waśniewska M. ‘Misja pokojowa’ czy ‘krwawa jatka’: eufemizmy i dysfemizmy w dyskursie medialnym na przykładzie relacji z wojny w Syrii w polskiej prasie. Tekst i Dyskurs. 2017. Nr 10. S. 83–99.
25. Zdanowicz A. Słownik języka polskiego. – Wilno, 1861.
26. Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen. Frankfurt am Main: Lang. – 1997. – S.444
27. А. Кравчук Лексикологія і культура польської мови // Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів / За ред. А.М. Кравчук. – Київ, 2017. – С. 8–9.
28. А.Левицький Українська зіставна лексикологія початку ХХІ століття: перспективні напрями // Вісник Житомирського держ. ун-ту. ім. Івана Франка. – 2006. – № 27. – С. 35–39.
29. Акаймова А. Використання мовної комунікації в політичному дискурсі. – 2011. – Вип. 22. — С. 85-95.
30. Андріяш В., Євтушенко Н. Евфемізми у публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки. // Наукові праці Міжрегіональної - академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. – 2022. – Вип. 2 (62). – С. 7–1.
31. Балаж В. О. Прагмалінгвістичний аспект дослідження евфемізмів і дисфемізмів (на матеріалі українських новинних Телеграм-каналів). // Нова філологія. – 2023. – №89. – С. 35–42.
32. Білодід І. К. Словник української мови в 11 томах. – Київ, 1970.
33. Булах М. Б. Евфемізми в медіатексті: функціональний аспект. // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2016. – Вип. 33. – С. 97–110.

- 34.Великорода В. Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики // Сучасні тенденції розвитку мов. – 2009. – № 4. – С. 212–216.
- 35.Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови) // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – №13. С. 95–98
- 36.Гавриленко В. М., Стасюк І. В. Специфіка виникнення політкоректних евфемізмів в англомовному середовищі // Молодий вчений. – 2019. – № 5. – С. 110–115.
- 37.Галайчук А.Ю. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі. – Київ, 2013. – С. 9.
- 38.Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–28.
- 39.Гамзюк М.З. Воєнно-політичні евфемізми в сучасних німецькомовних засобах масової комунікації. – 2022. – № 1. – С. 19–28.
- 40.Гонта І. А. Структурні й семантичні особливості композит-метафор в американському сленгу: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец: 10.02.04 / Київський нац. ун-т. – Київ, 2000. – С.20.
- 41.Гончарова О. Політичне красномовство у світлі сучасної теоретичної рефлексії. // Культурі сучасність : альманах. – 2009. – № 2. – С. 66–71.
- 42.Д. І. Квеселевич Семемно-синтезовані дієслова як прояв лінгвістичної економії // Нариси з контрастивної
- 43.Дубинець З. О. Теми та сфери евфемізації в сучасній пресі. // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. – С. 159–163.
- 44.Ключник Р. Дискурс протесту та політична коректність: до питання про евфемізми в політичній комунікації. // Регіональні студії. – 2018. – № 13. – С. 30–35.11.
- 45.Коляда Е. Кондрук А. Евфемізми як засіб маніпуляції у політичному дискурсі. // Актуальні питання іноземної філології. – 2015. – № 2. – С. 97–101.
- 46.Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ, 2000. – С.368.

- 47.Лексикологія і культура польської мови: у 2 т. Т. 1: Лексикологія, Фразеологія, лексикографія: Підручник для вищих навч. закладів. Вид. 2-ге, випр. - К.: Фірма «ІНКОС», 2017. - 328 с.
- 48.Марченко Т. А. Евфемізми в сучасній українській та англійських мовах. // Вчені записки ТНУ ім. Вернадського. Серія: Філологія, Соціальні комунікації. – 2020. – Т. 31 (70). – № 1. – С. 78–82.
- 49.Моклиця А. В. Лексикологія сучасної польської мови. – Луцьк, 2018. – С.20.
- 50.Олексенко В. П. Мовні засоби евфемізації в сучасній українській прозі. // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. – С. 328–334.
- 51.Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції. // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. С. 206–209.
- 52.Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету. – 2015. – Ч. 2. – С. 14–15.
- 53.Советна А.В., Лісун О.В. Евфемізми в засобах масової інформації // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2019. – № 43. – С. 156–158.
- 54.Ставицька Л. Українська мова без табу (словник нецензурної лексики та її відповідники: обценізми, евфемізми, сексуалізми). – Київ, 2008.
- 55.Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції: автореф. дис. Київ. нац. ун-т. ім. Т. Г. Шевченка. Київ. – 2012. – С.19
- 56.Турчак О. М. Активізація процесів розвитку okazіональної лексики в мові преси 90-х років ХХ століття // Вісник Дніпропетровського університету. – 2003. – Вип. 9. – С. 309–315.

57. Турчин В. В., Турчин М. М. Німецький політичний дискурс та явище евфемії // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. – 2011. – Вип. 20. – С. 189-197
58. Тхір В. Б. Особливості утворення політичних евфемізмів (на прикладі ідеологічних евфемізмів). // Гуманітарний вісник. Сер. «Іноземна філологія». – 2004. – Ч. 8. – С. 313–315.
59. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. – 2015. – № 5. – С. 121–123.
60. Швечкова Ю. О. The peculiarities of political euphemisms' translation (on the material of david cameron's speeches) // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. – № 1. – С. 257–261.
61. Януш О. Евфемізми та інші види семантичних зрушень у суспільно-політичній лексиці і фразеології. // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 143–147.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

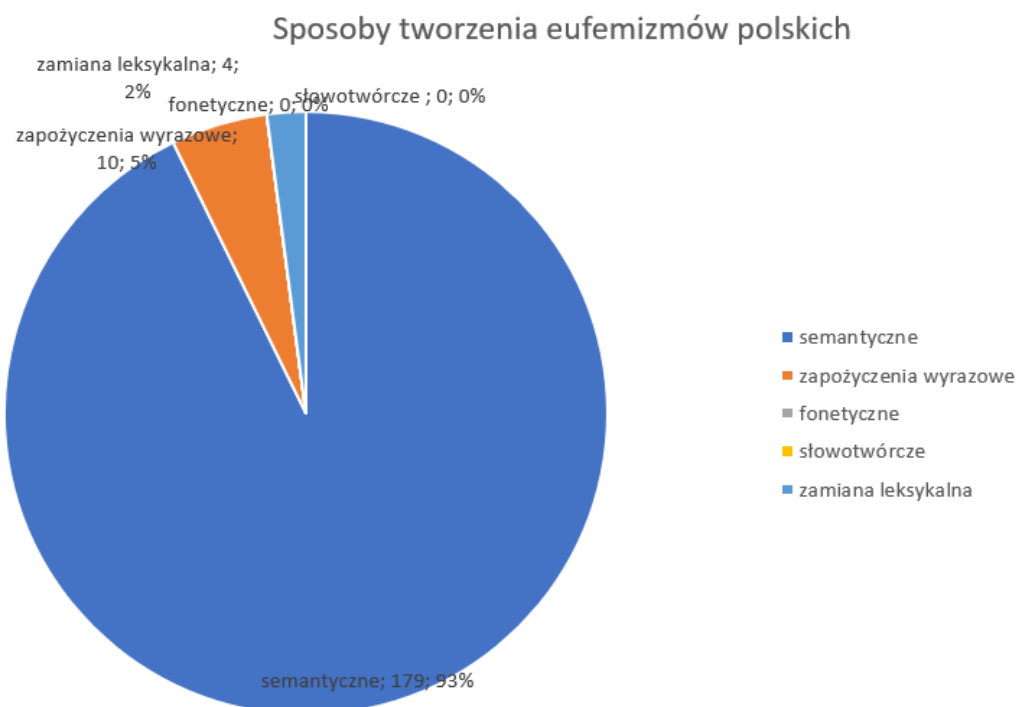
62. 24 Канал // <https://24tv.ua/>
63. El País // https://elpais.com/internacional/2014/08/25/actualidad/1408983145_230027.html
64. Geopolitics // <https://en.wikipedia.org/wiki/Geopolitics>
65. Polskie Radio // <https://www.polskieradio.pl>
66. Portal historyczny // <https://dzieje.pl/wiadomosci/70-lat-temu-podpisano-miedzy-polska-nrd-uklad-o-granicy-na-odrze-i-nysie-luzyckiej>
67. Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego // <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/leksykografia;5446294.html>
68. Wielki Słownik Języka Polskiego // <https://wsjp.pl/haslo/podglad/20575/inflacja/1868621/w-ekonomii>
69. Wirtualna Polska // <https://www.wp.pl>
70. Бандера // [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F))
71. Бушкова В. В., Мельниченко А. В. Ідеологічні евфемізми – етимологія та способи номінації реалій політичного змісту // http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Philologia/2_98684.doc.htm
72. Велика Українська Енциклопедія // https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D1%83_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96
73. Горох // <https://goroh.pp.ua/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%B>

[В%D0%B0%D0%B4/%D1%85%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BA](#)

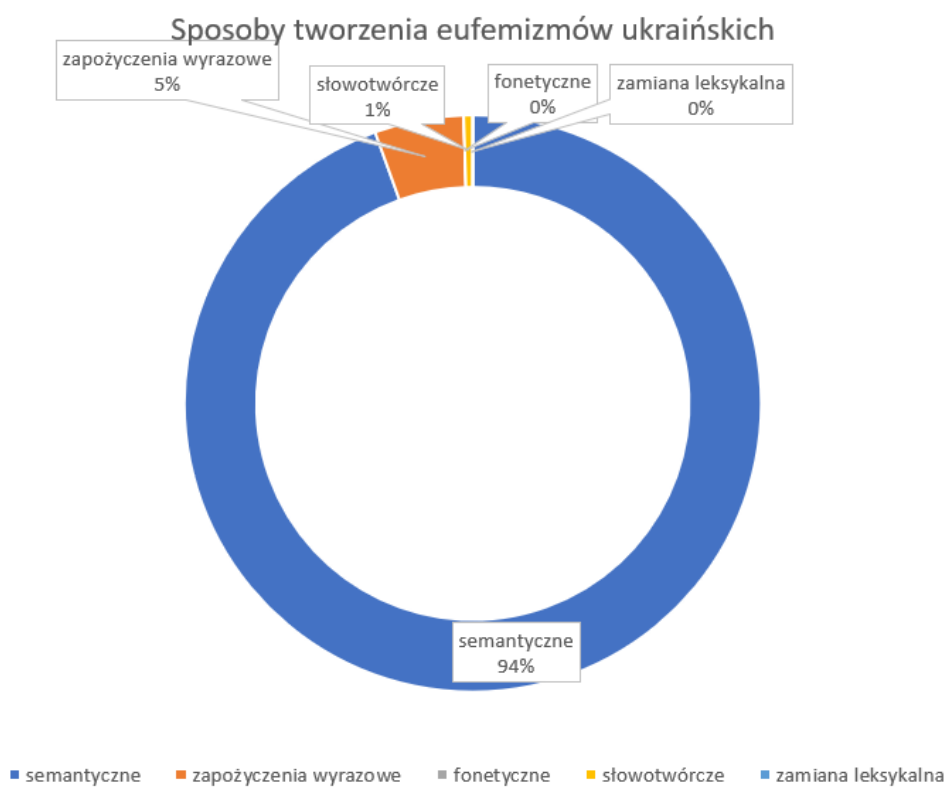
74. Гвара Медіа // <https://gwaramedia.com/manipulyacziya-hto-i-chomu-hoche-zalizti-v-nashu-golovu/>
75. Доктрина Брежнєва // <https://esu.com.ua/article-20527>
76. Енциклопедія Сучасної України // <https://esu.com.ua/article-18587>
77. КДС // <https://ksd.ua/product/chorniy-lebid-pro-neymovirne-u-realnomu-jitti?srsltid=AfmBOopMV6QI5Wi3n74uqfte0wK8Uijx1s5O0zISloVBeWslhoShr4IY>
78. Радянсько-фінська війна // [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_\(1939%E2%80%941940\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_(1939%E2%80%941940))
79. ТСН // <https://tsn.ua/>
80. Український тиждень // <https://tyzhden.ua/operatsiia-patsyfikatsiia/>

ДОДАТОК 1

193 eufemizmy

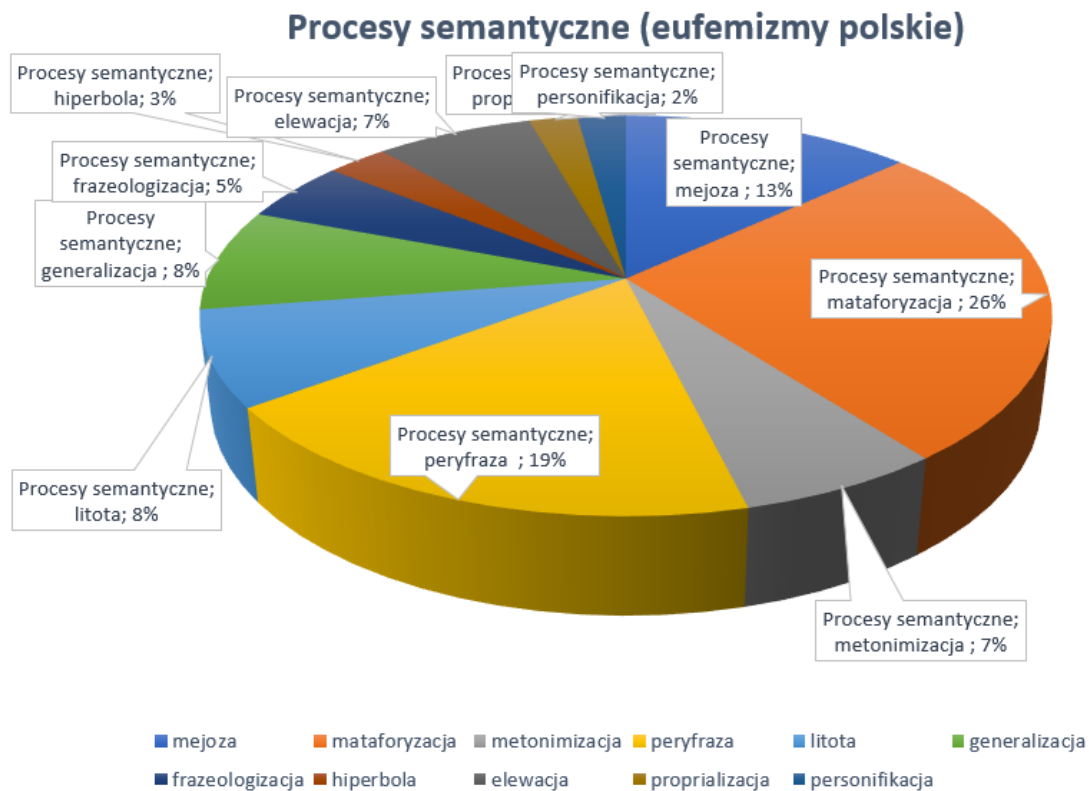

200 eufemizmów

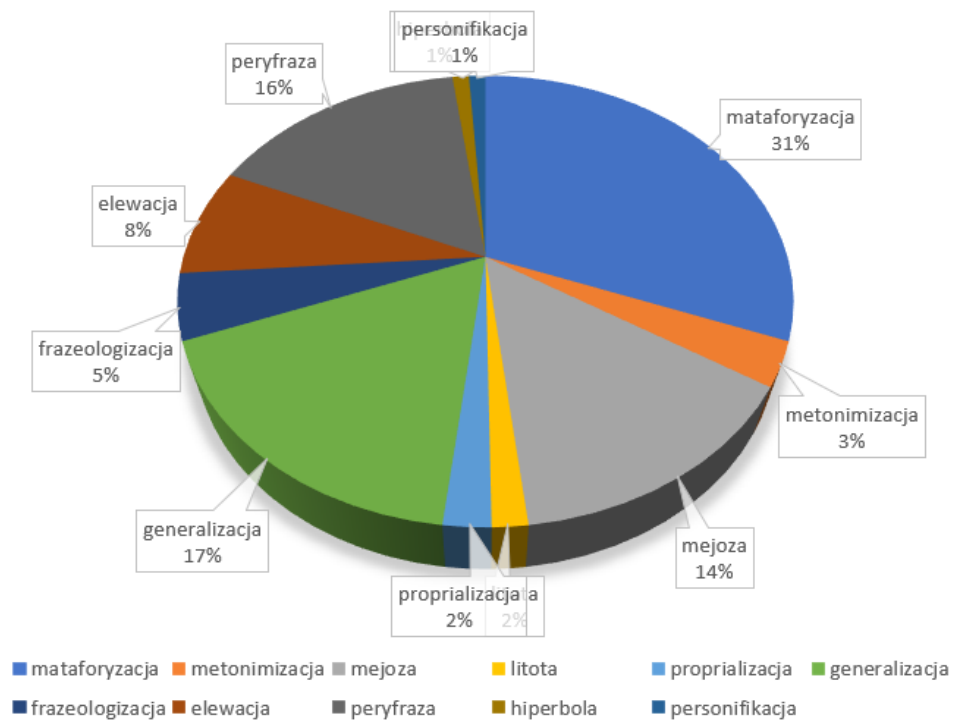
ДОДАТОК 2

Procesy semantyczne 179

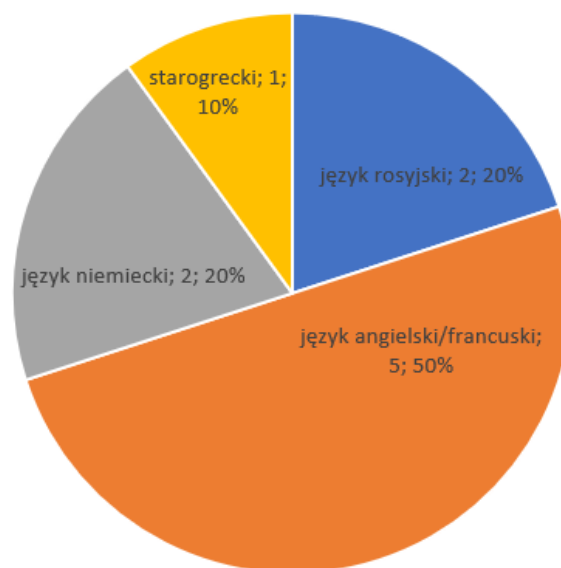
Procesy semantyczne 189

Procesy semantyczne (eufemizmy ukraińskie)

ДОДАТОК 3

Zapóżyczania wyrazów obcych (eufemizmy polskie)

■ język rosyjski ■ język angielski/francuski ■ język niemiecki ■ starogrecki

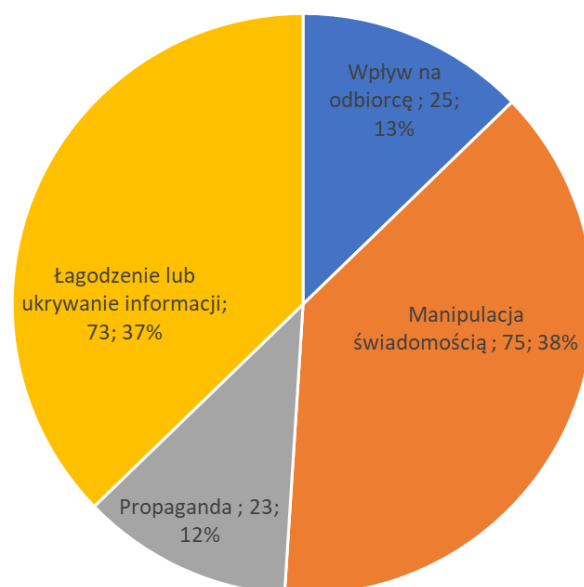
Zapóżyczania wyrazów obcych (eufemizmy ukraińskie)

■ język niemiecki ■ język angielski ■ język łacinski ■ język francuski

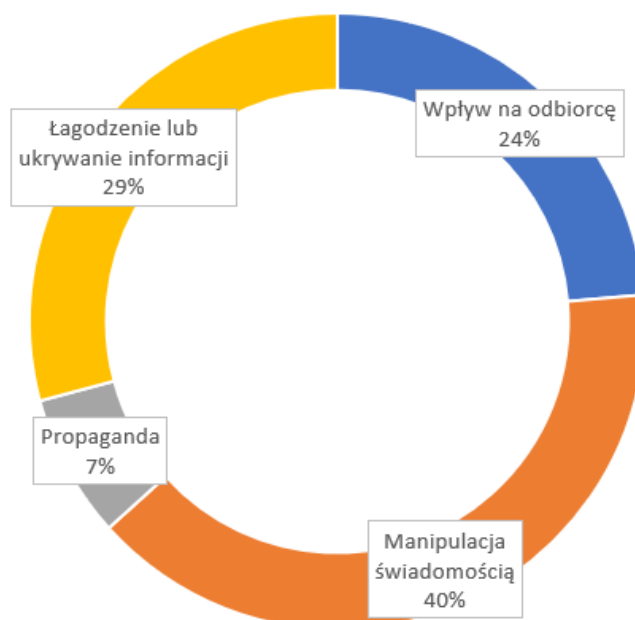
ДОДАТОК 4

Funkcje eufemizmów polskich

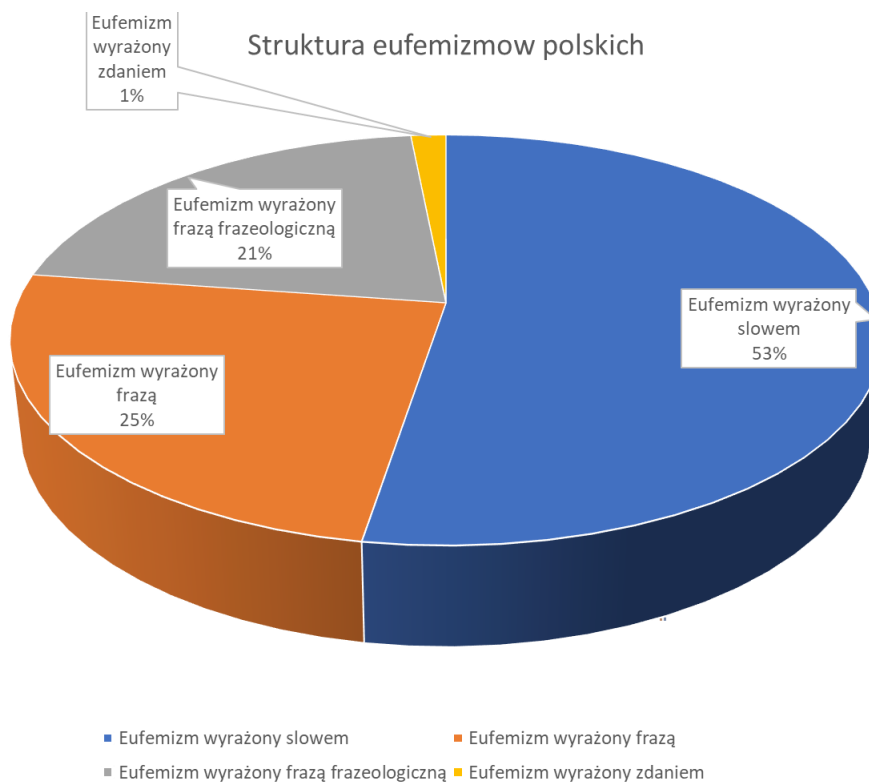
■ Wpływ na odbiorcę ■ Manipulacja świadomością ■ Propaganda ■ Łagodzenie lub ukrywanie informacji

Funkcje eufemizmów ukraińskich

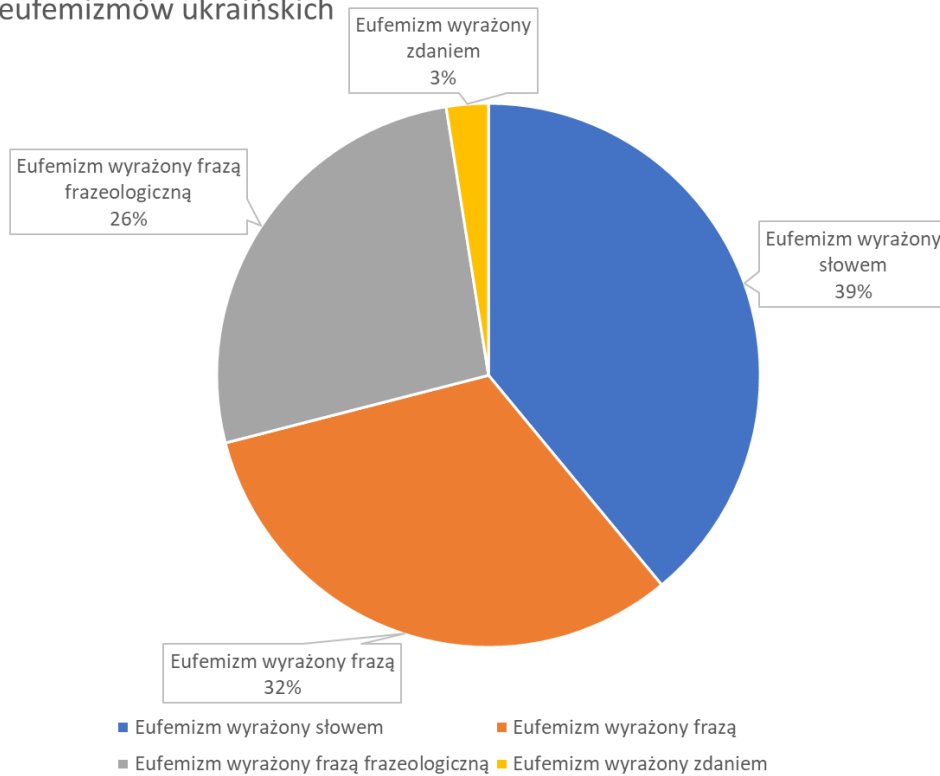

■ Wpływ na odbiorcę ■ Manipulacja świadomością ■ Propaganda ■ Łagodzenie lub ukrywanie informacji

ДОДАТОК 5

Struktura eufemizmów ukraińskich

RÉSUMÉ

W niniejszej pracy magisterskiej przeprowadzono analizę polskich oraz ukraińskich eufemizmów wojskowych i politycznych we współczesnych mediach polskojęzycznych oraz ukińskojęzycznych na podstawie tekstów informacyjnych zebranych z portalu internetowego Wirtualna Polska (WP), ogólnopolskiej rozgłośni radiowej Polskie Radio, codziennego kanału informacyjnego Telewizyjna służba wiadomości (TSN) oraz całodobowego kanału informacyjnego 24 Kanał.

W pierwszej części zatytułowanej *Teoretyczne podstawy badań nad eufemizmami wojskowymi i politycznymi* przedstawiono główne zagadnienia leksykologiczne istotne w analizie eufemizmów. Omówiono m.in. leksykologię jako dyscyplinę językową, definicję eufemizmu wojskowego i politycznego, jego postawowe funkcje, sposoby tworzenia oraz cechy strukturalne.

W drugiej części *Struktura, semantyka, funkcje eufemizmów wojskowo-politycznych* szczegółowo przeanalizowano sposoby tworzenia eufemizmów, określano możliwe źródła ich zapożyczeń oraz przeprowadzono analizę głównych funkcji eufemizmów i cech strukturalnych eufemizmów wojskowo-politycznych.

Po przeprowadzonej analizie stwierdzono, że największą grupę stanowią eufemizmy powstałe w wyniku procesów semantycznych – 368 jednostek (94%). W ramach tej grupy najczęściej występują: metaforyzacja (107 jednostek, 29%), peryfraza (65 jednostek, 18%), i mejoza (51 jednostka, 14%). Analiza eufemizmów wojskowo-politycznych powstałych w wyniku zapożyczeń wykazała, że największą część (10 jednostek, 53%) stanowią eufemizmy zapożyczone z języka angielskiego i francuskiego.

Z analizy wynika, że najczęściej pełnioną funkcją eufemizmów jest łagodzenie lub ukrywanie informacji przed odbiorcami – 131 jednostka (33%). Badanie struktury

eufemizmów wojskowo-politycznych wykazało, że większość jednostek wyrażana jest za pomocą rzeczowników, przymiotników, czasowników i przysłówków (polskie – 102 jednostki, 53%; ukraińskie – 78 jednostek, 39%).

Wciąż pozostaje wiele niezbadanych zagadnień, takich jak analiza porównawcza polskich eufemizmów wojskowych i politycznych z innymi językami, w tym językami słowiańskimi oraz germańskimi, badanie częstotliwości ich użycia oraz funkcjonowanie eufemizmów genderowych w polskojęzycznych oraz ukraińskojęzycznych mediach. W związku z tym dalsze badanie w tym zakresie wydają się zarówno istotne, jak i obiecujące.